

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'AN'DA PEYGAMBERİMİZİN AHLAKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET SALİH İŞIKTAŞ

TEZ DANIŐMANI
PROF. DR. OSMAN KABAKÇILI

BİLECİK, 2025

10700296

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'AN'DA PEYGAMBERİMİZİN AHLAKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET SALİH İŞIKTAŞ

TEZ DANIŐMANI
PROF. DR. OSMAN KABAKÇILI

BİLECİK, 2025

10700296

BEYAN

Kur'an'da Peygamberimizin Ahlakı adlı yüksek lisans tezi hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığımı, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.	
DESTEK ALINMIŞTIR	DESTEK ALINMAMIŞTIR X
Destek alındı ise;	
Destekleyen kurum;	
Desteğin Türü	Proje Numarası
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	
2- TÜBİTAK	
Diğer;.....	
ETİK KURUL onayı var ise;	
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	04.01.2022/61

Öğrenci Adı ve Soyadı

AHMET SALİH İŞIKTAŞ

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Bu teze başlama aşamasında beni her anlamda özgür bırakan, bilimi hayat felsefesi ve yaşam biçimi olarak algılamamı sağlayan, her zaman yanımda olup beni destekleyen, takdir eden, bana güvenen sayın hocam Prof. Dr. Osman KABAĞÇILI'ya teşekkür ederim. Tez sürecinde daima yanımda olan sevgili aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet Salih Işıktaş

2025

ÖZET

KUR'AN'DA PEYGAMBERİMİZİN AHLAKI

Bu tez dört başlık ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Giriş kısmında Kur'an ve orada geçen kavramlardan bahsedilmiştir. İkinci başlıkta Hz. Muhammed'in hayatına genel bir bakış yapılarak onun çocukluk, gençlik yılları ile eğitim yıllarından söz edilmiş, devamında ibadet hayatına ve hayatında etkili olan kadınlara yer verilmiştir. Hz. Peygamber'in hayatı, nitelikleri, çocukluk ve gençlik dönemleri ile eğitim hayatına yer verilmiş olup bu kısımlar Kur'an ayetlerinin ışığında işlenmiştir. Yine bu bölümde Hz. Muhammed'in ibadet hayatı ve toplum ile olan ilişkisinden söz edilmiştir. Üçüncü başlıkta Hz. Muhammed'in kişiliği, ahlaki açıdan analiz edilmektedir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in kişiliği, onda bulunan ve diğer Müslümanlarda bulunması gereken özellikler, peygamberliğinde yaşadığı süreçler ele alınmış ve bu konular üzerinde durulmuştur. Özellikle ikinci ve üçüncü başlıklarda Hz. Muhammed'in ahlakına dikkat çekilerek yaşamından vefatına kadar geçen süreçte örnek insan, ahlaklı insan oluşuna vurgu yapılmıştır. Dördüncü başlıkta ise Kur'an'da Hz. Muhammed'in Peygamberliği başlığı ile Kur'an-ı Kerim'de geçen Hz. Muhammed'in insani özellikleri, vefası, sabrı, dürüstlüğü gibi güzel niteliklerinden söz edilerek, Hz. Muhammed'e verilen emirler ayetler aracılığıyla anlatılmıştır. Sonuç kısmında da bu tezde yer alan tüm konuların derlemesi yapılarak, değerlendirmelere yer verilmiş ve Kur'an'da peygamberimizin yaşamı ve ahlakı ile ilgili derlemeler yapılarak yeni yapılacak çalışmalar için öneriler getirilmiştir. Bu çalışma literatür taraması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yer alan konu başlıklarının temeli, tefsirler ve Kur'an-ı Kerim'de belirtilen kavram ve kelimeler yoluyla elde edilmiş olup araştırma konusuna bu kapsamda odaklanılmıştır. İslâm tarihi çalışmalarında özellikle Hz. Peygamber dönemi için en değerli kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Çalışmamızın her aşamasında Kur'an ayetlerine başvurulmuştur. Çalışmada ikinci derece öneme sahip diğer kaynaklar ise hadislerdir. Bu çalışmada Kur'an'da Peygamberimizin Ahlakı konusu kapsamında doküman incelemesi yapılmıştır. Makale, dergi, kitap ve tezler taranarak konuyla ilişkili kaynaklar okunmuş daha sonra veri analizine geçilmiştir. Veri içerik analizi tamamlandıktan sonra elde edilen veriler yorumlanarak çalışma içerisinde kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed, Peygamberlik, İbadet, Ahlak.

ABSTRACT

MORALITY OF OUR PROPHET IN THE QURAN

This thesis consists of four headings and a conclusion. The introduction section includes the Quran and the concepts mentioned therein. The second section provides a general overview of the life of the Prophet Muhammad, and mentions his childhood, youth and education years, followed by his life of worship and the women who were influential in his life. The life, qualities, childhood and youth periods and education life of the Prophet Muhammad are included, and these sections are processed in the light of the verses of the Quran. Again, this section includes the life of the Prophet Muhammad and his relationship with society. The third section analyzes the personality of the Prophet Muhammad from a moral perspective. This section addresses the personality of the Prophet Muhammad, the characteristics that he had and that other Muslims should have, and the processes he went through during his prophethood, and focuses on these issues. In particular, the second and third sections draw attention to the morality of the Prophet Muhammad, and emphasize his being an exemplary and moral person from his life to his death. The fourth section includes the title of Prophethood of the Prophet Muhammad in the Quran and the Prophet Muhammad mentioned in the Quran. The beautiful qualities of Muhammad such as his human characteristics, loyalty, patience, honesty are mentioned, and the commands given to Hz. Muhammad are explained through verses. In the conclusion, all the topics included in this thesis are compiled and evaluated. Compilations are made regarding the life and morality of our prophet in the Quran and suggestions are made for new studies. This study was carried out in the form of a literature review. The basis of the topics included in the research was obtained through interpretations and concepts and words mentioned in the Quran, and the research topic was focused on within this scope. The most valuable source, especially for the period of the Hz. Prophet in Islamic history studies, is the Quran. Quranic verses were used at every stage of our study. Other sources of secondary importance in the study are hadiths. In this study, a document review was conducted within the scope of the topic of the Prophet's Morality in the Quran. Articles, journals, books and theses were scanned and sources related to the topic were read, and then data analysis was started. After the data content analysis was completed, the obtained data was interpreted and used in the study.

Keywords: The Holy Quran, Hz. Muhammad, Prophecy, Worship, Morality.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
Resul, Nebi ve Ahlak Kavramları.....	4
2. HZ. MUHAMMED'İN HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ.	14
2.1. Hz. Muhammed'in Nesebi	15
2.2. Hz. Muhammed'in Çocukluk ve Gençlik Dönemi	18
2.2.1. Çocuk Olarak Hz. Muhammed	19
2.2.2. Genç Olarak Hz. Muhammed	20
2.2.3. Hz. Muhammed'in Eğitimi	21
2.2.4. Bir Öğretmen Olarak Hz. Muhammed	22
2.3. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İbadet Hayatı.....	25
2.3.1. Namazdaki Ahlaki Kurallar.....	26
2.3.2. Abdestte Ahlaki Kurallar.	29
2.3.3. Oruçta Ahlaki Kurallar	30
2.3.4. Hacda Ahlaki Kurallar	31
2.3.5. Arafatta Ahlaki Kurallar	32
2.3.6. İhramda Ahlaki Kurallar	34
2.3.7. Şeytan Taşlamada Ahlaki Kurallar.....	35
2.3.8. Zekatta Ahlaki Kurallar	36
2.4. Hz. Muhammed'in Hayatında Etkili Olan Kadınlar	37
2.4.1. Hz. Muhammed'in Eşleri	38
2.4.1.1. Hz. Muhammed'in Evlilik Hayatındaki Ahlakı.....	39
2.4.1.2. Hz. Muhammed'in Kadınlara Verdiği Önem.....	40
2.5. Kur'an'da Hz. Muhammed'in Toplumsal Ahlakı	41
2.5.1. Hz. Muhammed'in İnsanları Dinlemesi	42

2.5.2. Hz. Muhammed'in Gülyüzlü Olması.....	44
2.6. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İsimlerinin Ahlaki Açıdan Önemi.....	45
2.7. Kur'an'da Hz. Muhammed'in Vefatı.....	48
3. HZ. MUHAMMED'İN KİŞİLİĞİNİN AHLAKİ AÇIDAN ANALİZİ	50
3.1. Yardımsever Olması.	51
3.1.1. Güven Veren Kişiliği.....	53
3.1.2. Fetaneti.....	56
3.1.3. Tebliğdeki Ahlakı.....	56
3.1.5. Şefkat ve Merhameti.....	58
3.1.6. Alçakgönüllülüğü.....	59
3.1.7. Sabırlılığı.....	60
3.1.8. Cesareti.....	62
3.1.9. Hasbiliği.....	62
3.2. Lider Kişiliği.	63
4. KUR'AN'DA HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ	66
4.1. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İnsani Özellikleri	75
4.2. Hz. Muhammed'in Mucizelerine Yansıyan Kişiliği	77
4.3. Hz. Muhammed'in Allah'ın Emirlerine İtaatkar Olması	79
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	81
5.1. Sonuç	82
5.2. Tartışma	83
5.3. Öneriler	85
KAYNAKÇA	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Hz. Muhammed'in şeceresi17

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AS: Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâm

HZ: Hazreti

SAV: Sallallâhu Aleyhi Ve Sellem

VB: Ve Benzeri

1.GİRİŞ

Allah, İslam dininin son din olduğunu ve Kur'an-ı Kerim'de bu emaneti insanlığa sunacak olan son peygamberin Hz. Muhammed olduğunu müjdelemiştir. Hz. Muhammed için o, “Sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur.” (Ahzab, 33/40) buyurmuştur. Allah'u Teâlâ, Hz. Muhammed'i üstün ahlaki özellikler ile donatmıştır. “*Muhakkak ki sen pek yüce bir ahlâk üzerindesin.*” (Kalem, 4) Tüm Müslümanların da ondan örnek almalarını istemiştir (Attallah, 2022: 1).

Hz. Muhammed'in yaşamından vefatına kadar onun hayatı ile ilgili pek çok konu kaynaklara girmiştir. Geçmişte yaşamış din kurucuları veya peygamberler hakkında da bilgiler almak önemlidir (Öztürk ve Kızılabdullah, 2021: 378). Hz. Muhammed'in hayatını tüm yönleriyle bilmek faydalı olacaktır. Hz. Muhammed'in hayatını anlama çabası sürekli olmuştur. Hz. Muhammed'i anlamak, hayatını bilmek, Kur'an'ı anlamak yolunda bizlere yol gösterici olacaktır. Bu amaçlar Hz. Muhammed'i anlama, tanıma, sosyal, kültürel ve geleneksel yapıyı bilme konularında o dönemleri ele almak önemli bir rol oynayacaktır (Bozkurt, 2002: 160).

Her mümin kendi peygamberinin yaşayışını iyi şekilde bilmeli ve anlamalıdır. Bu hususta insanlar yanlış anlamalardan uzak kalmak adına iyi şekilde bilgi elde etmelidir. İnsanlar tarafından az bilinen ya da yanlış bilinen durumlar düzeltilmelidir. Bu amaçlarla Kur'an'da peygamberimizin ahlakı başlığı altında Hz. Muhammed'in hayatı tüm yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır.

Arapça kökenli olan ahlak, “tabiat, din ve seciye” anlamları taşımaktadır. Arapçada الاخلاق kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu kelime, övgü ve yergi gerektiren özellikler için kullanılır. İslam'ın hükümlerine ve edep kurallarına uymayı da ifade etmektedir (Attallah, 2022: 13). Kur'an, buna en büyük delildir. Kur'an'ın, peygamberliği ispat eden başka yönü de ayetlerin i'caz özellikleridir (Kasar, 2012: 93). Burada Hz. Muhammed'in nübüvvet öncesi yaşamını Kur'an'da aramak mümkündür. Hz. Muhammed'in vahiy öncesi hayatı ile ilgili ayetlerde görülen bilgilere yer vermek önemlidir. Yine bu ayetlerde Hz. Muhammed'in hayatına yönelik gerçekleşen konuların doğruluğu, yaşamına dair detaylar ve hak Peygamber olduğu konuları Kur'an'da bulunabilir (Cennet, 2020: 206).

Çalışmamızda, Kur'an'da peygamberimizin ahlakını gösteren ayetler ile peygamberimizin yaşamına dair incelenen başlıklar bulunmaktadır. Çalışmamızın amacı Kur'an'da peygamberimizin yaşamı ve ahlakı ile ilgili derlemeler yapılarak detaylı bir şekilde peygamberimizin hayatı incelenmiş ve yeni yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma literatür taraması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında rastlanan çalışmalarda peygamberimizin hayatı bölüm bölüm incelenerek detaylı ve ahlaki yönüyle işlenmesi amacıyla çalışmamızın konusu şekillendirilmiştir. Araştırmada yer alan konu başlıklarının temeli, tefsirler ve Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen kavram ve kelimeler yoluyla elde edilmiş olup araştırma konusuna bu kapsamda odaklanılmıştır. Hz. Peygamber'in dönemi için en değerli kaynak Kur'an-ı Kerîm'dir. Çalışmanın her aşamasında Kur'an ayetlerine başvurulmuştur. Çalışmada ikinci derece öneme sahip diğer kaynak ise hadislerdir. Bu çalışmada Kur'an'da peygamberimizin ahlakı konusu kapsamında literatür taraması yapılmıştır. Makale, dergi, kitap ve tezler taranarak konuyla ilişkili kaynaklar okunmuş daha sonra veri analizine geçilmiştir. Veri içerik analizi tamamlandıktan sonra elde edilen veriler yorumlanarak çalışma içerisinde kullanılmıştır.

Hz. Muhammed'in peygamberliği hakkında önemli kaynaklardan biri Celâleddin es-Suyûtî'nin "*el-Hasâis 'ül Kübrâ*" adlı eseridir. Bayraktar Bayraklı'nın "*Kur'an'da Hz. Peygamber*" kitabında Hz. Muhammed'in hayatına yer vermiştir. Muhittin Akgül "*Kur'an'da Hz. Muhammed'in Özellikleri*" adlı tez çalışması ile konumuza benzer çalışmalardan birine imza atmıştır. Salih Yanıkkaya'nın "*Kur'an Çerçevesinde Peygamberlik ve Hz. Peygamber*" ve Yusuf Esen'in "*İzzet Derveze'nin Sîretu'r-Resul'üne göre Kur'an'da Hz. Muhammed*" çalışmaları yüksek lisans alanında yapılan çalışmalardandır.

Hz. Muhammed'in ahlakını anlatan en güzel kaynakların başında Kur'an'ı Kerim gelmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; Ahmed Süleyman El-Avrad, "*El-Hücecü'l-Aklyye Li'üli'l-Azmi Mine'r-Rusuli Fi'l-Kur'ân-ı Kerîm (1987)*" çalışmasında müşriklerin Hz. Muhammed'e yönelik görüşlerini anlatmaktadır. Mansur Muhammed "*Uveys, er-Resûl ve'l-harbu'n-nefsiyye*"; Ahmed Nevfel, "*el-Harbu'n-nefsiyye min manzurin islami*"; Dr. Abdülvehhâb Kâhil, "*el-Harbu'n-nefsiyye zidde'l-islam fi ahdi'r-resul fi Mekke (1986)*" çalışmalarında kâfirlerin Hz. Muhammed'e karşı iftiralarını, karalamalarını ele almıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde Hz. Muhammed'in ahlaki yönünün güzelliği bir kez daha ortaya konmaktadır. Tüm iftira ve karalamalara, yalanlara, müşriklerin kötü muamelelerine karşın Hz. Muhammed'in insani ve ahlaki yönü ortaya konmuştur.

Hz. Muhammed'in çocuk sevgisi ve çocuklara yönelik ahlaki konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde; Abdullah Özbek (1991) "*Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*", Cemal Tosun (2005) "*Din Eğitimi Bilimine Giriş*", Beyza Bilgin (1987) "*İslam'da Çocuk*", Mualla Selçuk (1991) "*Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*" adlı çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Hadis ve kelâm alanında yapılan önemli çalışmalar, İslam'ın temel öğretilerini ve Hz. Muhammed'in hayatını derinlemesine anlamak adına büyük bir katkı sunmaktadır. Bu çalışmalarda, özellikle Hz. Muhammed'in peygamberlik misyonu, toplumsal ahlak ve Veda Haccı gibi kritik konulara odaklanılmıştır. Hadis alanında, H. Musa Bağcı'nın "*Beşer Olarak Hz. Peygamber*" adlı eseri, Peygamber Efendimiz'in insanlık boyutunu inceleyen önemli bir çalışmadır. Bağcı, Hz. Muhammed'in sadece ilahi bir elçi değil, aynı zamanda bir insan olarak da örnek alınması gerektiğini vurgular. Erdinç Ahatlı'nın "*Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*" adlı eseri ise, peygamberliğin teolojik ve tarihsel yönlerini irdeleyerek, Hz. Muhammed'in bu misyonunu daha derinlemesine anlamamıza olanak tanır. Kelâm alanında ise Y. Şevki Yavuz, S. Sabri Yavuz, H. İbrahim Bulut ve Mahmut Çınar'ın nübüvvetin ispatı üzerine yaptığı çalışmalar, peygamberliğin varlığını akli ve dini delillerle savunmakta önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmalar, İslam düşüncesinde peygamberliğin ontolojik ve epistemolojik boyutlarını ele alır ve nübüvvetin inanç sistemindeki yerini ortaya koyar.

Hz. Muhammed'in son yılları, özellikle Veda Haccı ve insanlara verdiği toplumsal mesaj üzerine yapılan çalışmalar da oldukça dikkat çekicidir. Klasik dönemde, İbn Hazm ve İbn Kesir gibi müellifler, Veda Haccı'nı ele alarak, Hz. Muhammed'in son günlerdeki öğretilerini ve toplumsal sorumlulukları nasıl şekillendirdiğini anlatmışlardır. Modern dönemde ise Kandehlevî'nin "*Veda Haccı*" ve Ekrem Ziya el-Ümri'nin "*es-Siretü'l-Nebeviyyetü's-Sahih*" adlı eserleri, Hz. Peygamber'in son dönemine dair kapsamlı bir perspektif sunar. Ayrıca, Hüseyin en-Nedvî'nin "*Makâlât Havle's-Siretü'n-Nebeviyye*" ve Sa'd el-Masrafi'nin "*el-Cemi'u's-Sahih li Sirâtü'n-Nebeviyye*" adlı eserleri de, Veda Haccı'nın İslam toplumunun ahlaki ve toplumsal yapısını nasıl etkilediğini irdeleyen önemli kaynaklardır. Türkiye'de ise Rifat Oral'ın "*Hz. Peygamberle 27 Gün*" adlı çalışması, Hz. Muhammed'in son dönemine dair özgün bir bakış açısı sunar ve bu dönemdeki olayları günlük bir anlatımla ele alır. Tüm bu çalışmalar, Hz. Muhammed'in insanlık için bıraktığı mirası daha iyi anlamamıza ve onun öğretilerinin, toplumsal ahlaka ne şekilde etki ettiğini kavramamıza olanak tanımaktadır.

Çalışmamızın ana kaynakları hadis kitapları ve Kur'an'ı Kerim'dir. Konu alanına bakıldığında diğer çalışmalar farklı konu başlıkları ile peygamberimizin hayatını işlemekte iken bizim çalışmamızda Hz. Peygamber'in tüm yaşantısından başlanarak çalışmamız oluşturulmuş ve ahlak anlayışına tüm bu süreçler ile birlikte odaklanılarak ulaşılmıştır. "Kur'an'da Hz. Muhammed'in Ahlakı" isimli çalışmamızda Hz. Peygamber'in yaşantısı ahlaki açıdan ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Bu da çalışmamızı diğer çalışmalardan ayıran bir özellik olarak belirtilebilir. Tezimizin dayandığı temel özellikle Kur'an'ı Kerim olmuştur.

Resul, Nebi ve Ahlak Kavramları

Resul kelimesi, "rasele" filinden türer ve "göndermek, yollamak" anlamında türemiştir¹. İrsal "gönderilen" anlamı taşımaktadır. Resul, "haber ulaşmasında gönderenden gönderilene aracı olan" anlamlarında da kullanılmaktadır. Allah'ın vahyini öğretecek "resul" olarak kullanılır ve "rıfk, merhamet, yumuşaklık" anlamlarına gelmektedir. Bu amaçla resul kavramı, "Cebrail aracılığıyla kendisine Allah katından bir kitap, insanlara tebliğ edilecek bir ilahi kanun verilen kimse" olarak tanımlanabilmektedir. Kur'an'ın² Allah'tan resul ile gönderildiği bir kitap olduğu buyurulmuştur. Resul, "melek" anlamındadır (Şahin, 2006: 6).

Allah tarafından seçilmek şeref ve değer sahibi olmak anlamına gelmektedir. Bu maksatla resul olan kişiler seçilmiş, yüksek ve değerli kişilerdir. Resul kelimesinin gönderilen anlamında kullanılması "sözü ve mesajı taşıyan elçi" demektir. Kur'an-ı Kerim'de, nebi ile resul arasında bir farkın bulunmadığı görülmektedir. Kur'an'da, Hz. Muhammed hakkındaki ayetlerde nebi³ bazı ayetlerde resul⁴, bazı ayetlerde nebi ve resul beraber kullanılmıştır. Nebi ve resul kelimeleri birbirine yakın olsa da resul kavramı, melek hakkında da kullanılmıştır. Peygamberler nebi ve resul dışında beşir ve nezir de nitelenmiştir. Beşir, iyi davranan kişileri müjdeleyen kişi olarak tanımlanabilir. Nezir ise kötü davranan kişileri uyarıcı kişidir. Peygamberler tüm bu konularda hüküm verir, doğruları söz ve davranışlarıyla bildirirler (Bilgiz, 2013: 27).

¹ Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 358.

² "O, Kur'an şüphesiz değerli, güçlü ve arsin sahibi olan Allah'ın katından itibarlı bir elçinin(resul) getirdiği sözdür."

³ Tahrir, 66/1; Tevbe, 9/73, 113, 118; Enfal, 8/64; Ahzab, 33/1, 6, 13, 28.

⁴ Bakara, 2/214, 285; Âl-i İmran, 3/32, 144; Maide, 5/67.

Bakara Sûresi 2/213. ayeti⁵ peygamberlerin özelliklerinden bahsederken kendilerine kitap verildiğinden bahsetmiştir (Kurban, 2021: 15). Bakara Sûresi 143. ayet⁶ peygamberlerin insanlara örnek olarak gönderildiğinden söz etmektedir.

Mutezile görüşünde Hacc suresi 52. ayette, nebinin ayrıca resul olduğu belirtilmektedir. Bunun haricinde resul ve nebi terimleri beraber de kullanılmıştır. Hacc suresi⁷ ayeti Mutezile'nin aksine resul ve nebi arasında fark olduğu ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber nebi ve resullerin sayısı hakkında “*Nebilerin sayısı 124.000, resullerin sayısı 313*” diyerek cevaplamıştır (Şahin, 2006: 40).

“Resul”, “nebi” ve “veli” kavramları incelendiğinde bu kavramların birbirinden ayrı kavramlar olduğu görülmektedir. Resul, İslam'daki en özel ve yüksek dini makamı temsil eder; hem nebi hem de veli vasıflarını taşır. Her resul, Allah'tan gelen vahyi insanlara iletme sorumluluğu taşıdığı gibi, aynı zamanda manevi yakınlıkla da Allah'a en yakın olan kişidir. Nebi, sadece nebilik ve velâyet özelliklerine sahip olup, Allah'tan aldığı vahyi insanlara bildirme görevini üstlenir. Nebi, gaybî bilgiler alır, ancak bu bilgileri yalnızca tebliğ etmekle yükümlüdür. Veli ise yalnızca Allah'a yakınlık ve manevi üstünlük vasfına sahip kişidir, ancak nebi veya resul olmak zorunda değildir. Bu sebeple her nebi, veli olmak zorundadır, ancak her veli ne nebi ne de resul olabilir. Nebi, velâyet makamı taşıyan ancak vahyi tebliğle sorumlu olan kişidir, bu yüzden nebilik özelliği taşımayan her veli, nebiye kıyasla daha düşük bir makamda kabul edilir. Aynı zamanda nebi, emredilen işleri yapmak ve kötüden kaçınmakla mükellef kılınmıştır (Karadaş, 2010: 156).

Zemahşeri, ayette⁸ “resul” ve “nebi” kavramlarındaki farklılıktan bahsetmiştir. Resul ve nebi arasındaki farklara bakıldığında;

1. Nebi kavramı daha geneldir. Ancak resul, nübüvvet özelliği taşıdığı için daha kapsamlıdır.

⁵ “İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberleri gönderdi; onlar aracılığı ile anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hüküm vermek için gerçeği içeren kitabı indirdi. Ancak kendilerine apaçık gerçekler geldikten sonra aralarındaki kıskançlık yüzünden, o kitap hakkında, sadece onun verildiği kimseler anlaşmazlığa düştüler. Sonra Allah kendi iradesiyle, onların, hakkında ayrılığa düştükleri gerçeği müminlere gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.”

⁶ “Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olunuz ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resûl'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırd edelim diye kible yaptık. Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz, Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.”

⁷ “Senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki...”

⁸ “Biz, senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki o, bir temennide bulunduğu, şeytan onun dileğine ille de (beşeri arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder.”

2. Nebi, kendinden önceki peygamberlere indirilmiş olan kitaplarla devam eden ve kendisine kitap verilmeyen peygamber olarak tanımlanır. Resul ise kendine özel bir kitabı olan ve şeriat verilen peygamber şeklinde ifade edilir.

3. Mucizesi ve kitabı olan kişi resul, bu özellikleri olmayan kişi ise nebidir.

4. Kendisine açıkça melek gelerek insanları dine davet etmesini emreden kişi resuldür, kendisinin peygamberliğini rüyasında görüp, resuller aracılığıyla Allah'ın elçisi olduğunun haberini alan kişi ise nebidir (Şahin, 2006: 8).

Peygamber kelimesi, “peygam” ile “ber” kelimelerinin birleşmesinden oluşmuş, Farsça bir kelimedir. Farsça “peygam” haber, “ber” ise götüren anlamı taşır⁹. Peygamber kelimesi Farsça haberci, yalvaç, nebi ve resûl anlamlarına geldiği görülmektedir. Peygamberler, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını iletme ve gönderildiği toplumu hidayet yoluna çağırmak görevleri olan kimselerdir. Allah'ın emir ve yasaklarını uygulama tercihleri, yeryüzünde yaşanabilecek en güzel yaşam tarzıdır. Toplumlar da peygamberleri iyi, temiz, doğru, dürüst, çalışkan, ahlaklı ve sabırlı kişiler olarak tanımış ve örnek almışlardır (Kurban, 2021: 13).

Yaratıcı bir varlığa inanan insanoğlu, kudretli ve yüce görünen sıfatları ile tarif edilmeye çalışılan yaratıcısı ile arasındaki iletişimi sağlamak için bir aracının varlığını zorunlu hissetmiştir. Bu sebeptendir ki seçilmiş insanlar, yaratıcının iradesini insanlığa bildirmek için gönderilmişlerdir. Peygamberler ve peygamberlik müessesesi, vahiy esaslı monoteist dinlerin önemli bir meselesidir (İnci, 2018: 146). İnsanoğlu doğuştan inanma ihtiyacı duymuştur. Tarih boyunca insanların yaşadığı her yerde farklı inançlar ortaya çıkmıştır. Bu inançları insanlara aktarmak amacıyla Yüce Allah toplumlara peygamberler göndermiştir. Bir peygamber gönderilmedikçe hiç bir topluma azap edilmeyeceği de Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir (Öztürk ve Kızılabdullah, 2021: 380). Mesela peygamberlerin, insanlar içinde en hayırlı zatlardan olduğu Sad, 38/47. ayetinde¹⁰ belirtilmektedir. Peygamberler, Allah katında en hayırlı ve değerli insanlardır. Onlar, sadece kendi hayatlarını değil, tüm insanlık için en hayırlı yolu takip etmiş, insanlara en faydalı öğretileri sunmuşlardır. Her biri, Allah'ın mesajını en doğru şekilde iletme ve insanları doğru yola sevk etmek için ömürlerini adadılar. Peygamberlerin hayatı, ahlaki erdemlerin, sabrın, adaletin ve imanla olan ilişkilerin en güzel örneklerini sunmaktadır (Bilgiz, 2013: 26).

⁹ Serdar Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 2012, 889.

¹⁰ “Üstelik onlar bizim yanımızda seçkin ve hayırlı zatlardır.”

Geleneksel kelimeler incelendiğinde peygamberliğin ispatı genel olarak insan aklının tüm alanları kapsamada yetersiz kalacağından hareketle ispat edilmiştir. Bu anlayışa göre insan aklı genel ilkeleri kavramada başarılı olsa da, ayrıntıların inşasında zorluk yaşamaktadır. Maturidiler, iyi ve kötüyü ayırt etmede husun ve kubuh konusunda akılcı bir yaklaşım sergileyerek peygamberlik söz konusu olduğunda bu yaklaşımı sınırlandırma zarureti hissetmişlerdir. Maturidilere göre her ne kadar akıl tüm güzellikleri ve çirkinlikleri (husun ve kubuh) kavrasa da, tek tek hangi nesnenin ya da olayın güzel ve çirkin olduğunu ayırt etmek söz konusu değildir. Bu sebeple her şey (ayn) hakkında açıklamalar peygamberler aracılığıyla sağlanmaktadır (Karadaş, 2003: 153).

Nahl, 16/36. ayetinde¹¹ tağut sözcüğü tüm kötülüklerden sakınma manasında kullanılmıştır. Tüm peygamberler getirdiklerinde itikadi ve ahlaki prensipler bakımından aynıdır. Ancak ibadet, helal, haram konusu gibi konularda farklı hükümler de getirmişlerdir. Yine de tüm peygamberlerin ortak hedefleri olmasıdır. Bu ortak hedefler, insanların ve yaşadıkları toplumun can, mal, akıl ve dini değerlerini korumaktır. Tüm peygamberler, bu toplumsal yarar için çaba harcamışlardır. Bu hedefler tüm dinlerde kutsal sayılmaktadır (Bilgiz, 2013: 36).

Allah'ın peygamber göndermesi onun iradi sıfatıyla ilgilidir. Kur'an'ı Kerim Hz. Muhammed'e ithaf edilerek “*Biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.*” (Sebe, 34/28) buyurmuştur. Kurtubi tefsirine göre bu ayet¹², Peygamber Efendimiz'in evrensel bir mesaj taşıdığını ifade eder. Bu, onun sadece Araplara değil, bütün insanlığa gönderilen bir peygamber olduğu anlamına gelir. Peygamberlik görevi, yalnızca tebliğ edilen vahyin doğru bir şekilde iletilmesini ve insanları doğru yola davet etmeyi kapsar. Müjdeci olarak, insanlara Allah'ın rahmetini ve cennetini bildirirken; uyarıcı olarak da onları kötü amellerden, azaptan ve sapkınlıktan sakındırmakla yükümlüdür. Bu ayet, aynı zamanda Peygamber'in rolünü tanımlar: O, insanlara yalnızca doğruyu göstermekle kalmaz, aynı zamanda onlara Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda da rehberlik eder. Müjde ve uyarı görevini yerine getirirken, sadece Allah'a ait olan sorumluluğu taşır ve bu görevi yerine getiren her peygamber gibi, sonuçların yalnızca Allah'a ait olduğunu hatırlatır. Bu ayet ile Allah tarafından peygamber gönderilmesindeki amaç bellidir. Allah'ın peygamber göndermesinin amacı tüm insanlığı hidayete davet etmektir. Peygamberlik makamına

¹¹ “*And olsun ki, biz, Allah'a kulluk edin ve tağuttan sakının diye (emretmeleri için) her millete bir peygamber gönderdik.*”

¹² Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkam el-Kur'an, Bakara Suresi, 2/129. c. 2 s. 292.*

seçilecek bir kişinin belirlenmesi Allah'ın hikmetine tabidir ve ona ait bir iştir. İnsanoğluna peygamber göndermek, Allah için caiz bir iştir. Ancak bu iş mecbur ve zorunlu bir iş değildir. Yine peygamber gönderme Allah için mümkündür ve imkânsız bir iş değildir. Peygamberlerin gönderiliş amacı tevhid dinine insanları davet etmektir. Ancak her bir peygamberin gönderildiği dönem ve kavim farklı olmasından dolayı farklı yöntemler kullanılmıştır. Farklı dil ve kültüre sahip olan kavimlere gönderilen peygamberler, onların dil ve kültüründen gelmelidir (Erjan, 2003: 15).

Nisa, 4/150 ve 152. ayetlerinde¹³ peygamberlerin gönderiliş amacı ve peygamberlere imanın önemi vurgulanmıştır. Peygamber, Allah'ın dini ve dünya konularında insanları bilgilendirmek, Allah'ın emir ve yasaklarını göstermek için seçtiği kimseler şeklinde söylenebilir. Allah, kullarının kendini tanımaları, anlamaları, kul olarak görevlerini nasıl yerine getirecekleri ve nasıl davranacakları hususlarında bilgilendirmek istemiştir. İnsanların yaratan ile temas kurmak, meleklerle iletişim içine girmek gibi durumları olmadığı için Allah ile kulları arasında iletişim kuran seçilmiş kullar vardır. İşte bu kullar peygamber şeklinde isimlendirilmiştir (Şahin, 2006: 4)

Peygambere itaatin Allah'a itaat olduğu Tevbe 80. ayette¹⁴ belirtilmektedir. İnsanlar arasından son peygamber olarak seçilen Hz. Muhammed insanlık için çok önemli bir rol oynamaktadır. Allah ile insanoğlunun arasında iletişimi sağlayan ve Allah'tan gelen mesajları insanlığa ileten mesajların elçisi Hz. Peygamber¹⁵, Arap Yarımadası sakinlerine ve tüm insanlara gönderilmiştir. *“Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Hz. Muhammed Allah'ın elçisidir.”* Vahiy, onun getirdiği kitaptır ve o kusursuzdur. Hz. Peygambere kitap sözlü şekilde vahyedilmiştir. Bu vahiy Allah'ın sözleridir. Hz. Muhammed'in buradaki rolü kutsal kitabı tüm insanlığa ulaştırmaktır (İnci, 2018: 153).

¹³ *“Gerçek şu ki; Allah'ı ve elçilerini inkâr edenler, Allah ile elçileri arasında ayırım yapanlar ve “bir kısmına inanır, bir kısmını inkâr ederiz!” diyenler ve bunlar arasında bir yol tutturmak isteyenler var ya, işte onlar, gerçek kâfirlerin ta kendileridir! Ve kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır! Allah'a ve elçilerine – aralarında hiçbir ayırım gözetmeden- iman edenlere gelince, Allah onların mükâfatını elbette verecektir! Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. ‘*

¹⁴ *“Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik! ‘*

¹⁵ *“Peygamberimiz, azadlı eski bir köle olan Cüleybib için, Ensar'dan bir kadını, babasından istemişti. Adam, anasına danışayım' dedi. Karısına varıp olayı anlatınca kadın Hayır, olmaz. Peygamber bula bula Culeybibi mi buldu? Oysa biz kızımızı falancaya, filancaya bile vermeye razı olmamıştık” dedi. O sırada kızları perde arkasından ana babasının bu konuşmasını dinliyordu. Babası durumu Peygamberimize bildirmeye gidince, kız annesine, Peygamberimizin emrine karşı gelmek mi istiyorsunuz? Eğer o bize o adamı uygun gördü ise bu evliliğe razı olun” dedi. Kızın bu sözü ana babasına dokundu. Bunun üzerine Biz bu evliliğe razıydık dediler.”*

Peygamberler Allah'tan aldıkları mesajları insanlara iletirken çalışma metodu olarak insanlardaki ilahi cevherin gelişimini sağlarlar. İnananlara insanlığının özü, irfan ve sevginin kaynağını anlatırlar. Yaşamın güzelliklerini ve yaşamak için sebepleri, gündelik kaygılarımızdan daha önemli olan şeyin yüce bir varlığın bilincinde olmayı anlatır. Nisa, 170. ayetinde¹⁶ insanlara, peygamberin aracı olduğu ve rabbinden onlara gerçeği getirip iletmediği vurgulanmıştır. İslamiyet inancında da insanlar arasında yüksek düzeyde anlayış, olumluluk ve kişilik oluşturarak evrensel ilkeleri insanlığa sunmayı amaçlayan Hz Muhammed, kavmine gönderilmiştir (Özdoğan, 2004: 58).

Kur'an'da peygamberlik evrenseldir. Kur'an'da, tüm insanlığa Allah'ın elçileri gönderilmiştir. Allah'ın elçisi olan peygamberler ve peygamberlik müessesesi, vahiy esasına dayanmaktadır. Allah'ın vahyine erişmek ilâhî bir bağıdır. Allah, peygamberlik vereceği kişileri yüksek ahlaki nitelikler ile donatmıştır. Peygamberlerin pek çok görevinin yanında asıl görevleri, insanları dünya ve ahiretteki mutluluğa ulaştırmaktır. Allah'tan aldıkları vahiy insanlara tebliğ eden kişilerdir. Onlar, gerekli konularda insanlara yol gösteren rehberlerdir. Görevleri, hakikate kılavuzluk etmektir bu sebeple dinî konular dışında her şeyi bilmeleri beklenmemelidir (Bilgiz, 2013: 39).

Yüce Allah, kulluk görevi yüklediği insanlara mesajlarını ileticeği kişiler göndermiştir. Her peygamber, Allah'tan gelen mesajların ilk öğreticisidir. Bu sebeple Hz. Muhammed, "*Ben ancak öğretici olarak gönderildim.*" (İbn Mâce, Sünnet, 17) buyurmuştur. Kur'an'da da; Bakara 2/129. ayetinde¹⁷ insanlara kendilerinden olan ve Allahın ayetlerini okuyup öğretecek olan bir elçi gönderileceği buyurulmuştur (Aydın, 2006: 1).

Peygamberlerin esas amacı, insanları doğru yola iletmek ve onları Allah'a kullukta en iyi şekilde yönlendirmektir. Allah, insanlara doğru yolu gösteren en önemli kaynak olarak peygamberleri göndermiştir. Kur'an-ı Kerim'de, peygamberlerin bu önemli görevini vurgulayan pek çok ayet bulunmaktadır. Bakara Suresi'nin 2. ayetinde: "*O, sakınanlar için bir yol göstericidir*" buyurulmuştur. Burada, peygamberlerin, Allah'a yaklaşmanın ve doğru yolu bulmanın yolu olarak gösterildiği ifade edilmektedir. Peygamberlerin görevi, sadece Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara iletmekle sınırlı değildir. Aynı zamanda, insanların kalplerini

¹⁶*Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), şu halde kendi iyiliğinize olarak (ona) iman edin. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir.*

¹⁷ "*Ey Rabbimiz! Onlara kendi içlerinden, kendilerine senin ayetlerini okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir elçi gönder.*"

temizlemek, onlara hikmet öğretmek ve bilmediklerini bildirmek de peygamberlerin sorumlulukları arasındadır. Bakara Suresi'nin 151. ayetinde: “*Nitekim kendi içinizden, size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitap ve hikmeti ve bilmediklerinizi öğreten bir Resul gönderdik*” denilerek, peygamberlerin eğitim ve rehberlik görevi detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Bu ayet, peygamberlerin sadece dini bilgileri aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda insanları manevi anlamda temizleyip olgunlaştırma görevine de sahip olduklarını ortaya koyar. Peygamberler, toplumların karşılaştığı manevi ve ahlaki sorunlara çözüm getiren, onları doğru yolda yönlendiren rehberlerdir. İnsanlar, içinden çıkamadıkları meselelerle karşılaştıklarında peygamberlerin öğretilerine başvurmalı ve bu öğretileri hayatlarına rehber edinmelidirler. Peygamberlerin bu yönü, onların dindeki konumunu ve önemini daha da belirgin kılar.

Kur'an-ı Kerim'de, peygamberlerin tebliğ görevlerinin ne kadar önemli olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Ahzab Suresi'nin 39. ayetinde: “*Peygamberler Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ ederler. Ondan korkarlar ve Allah'ın dışında kimseden bir korkuları yoktur. Hesap görücü olarak Allah yeter*” şeklinde buyurulmuştur. Bu ayet, peygamberlerin tebliğ görevini yerine getirirken yalnızca Allah'tan korktuklarını ve bu görevdeki sorumluluklarının en büyük yükümlülükleri olduğunu ifade eder. Peygamberler, Allah'ın izniyle insanlara doğru yolu gösterirken, başkalarının baskı ve tehditlerine karşı duyarsızdırlar, çünkü hesap görücü ve yargılayıcı olan yalnızca Allah'tır (Şahin, 2006: 17).

Peygamberlik müessesesi, Allah ile insanlar arasındaki elçilik görevidir. Peygamberler, insanların dünyada ve ahirette mutlu olmalarını sağlayan önemli kişilerdir. En'âm, 6/86. ayeti¹⁸, peygamberlerin diğer insanlardan üstünlüğünü göstermektedir (Bilgiz, 2013: 27).

Kur'an'da Hz. Peygamber'e “*Ben ancak sizin gibi beşerim*” (Fussilet, 6) demesi emredilmiştir. Bu ayet Peygamber Efendimiz'in insanlık yönünü vurgular. Burada Hz. Muhammed kendini bir insan olarak tanıtarak, insanların ona ulaşabileceğini ve onun da benzer zorluklarla karşılaştığını hatırlatır. Bu ifade, peygamberliğin insanlıkla örtüştüğünü, ancak aynı zamanda O'nun Allah'tan aldığı vahiy sayesinde diğer insanlardan farklı bir misyon taşıdığını gösterir. Peygamberler, insan olmalarına rağmen Allah'ın elçileridir ve vahiy insanlara iletmekle yükümlüdürler. Bu ayet, O'nun beşeriyetine rağmen, insanlara doğru yolu göstermek için seçilmiş bir elçi olduğunu ve bu görevinin yalnızca ilahi bir emir

¹⁸ “*Biz onlardan her birini diğer insanlara üstün kıldık.*”

doğrultusunda olduğunu hatırlatır. Ayrıca peygamberlerin beşer olduklarının kanıtı olarak kur'an'da Nisa, 59. ayetinde¹⁹ peygamberlerin insanların kendilerinden olduklarını ve peygamberlere itaatin şart olduğu belirtilmiştir. Peygamberlerin beşer olduklarının kanıtı insanlar gibi yemek yemeleri, evlenmeleri, çocuk sahibi olmaları, hastalık ve ölüm gibi temel ihtiyaçlarının olmasındandır. Peygamberlik görevini üstlenen kişilerde bulunması gereken özellikler vardır. Doğruluk, dürüstlük, ismet, fetanet, sıdk, güvenilirlik, tebliğ bu kavramlardandır (Ahatlı, 1999: 17).

Peygamberler, doğruluk ve dürüstlük timsali insanlardır. “Doğruluk ve dürüstlük” anlamında sıdk kelimesi, insanlarda olması gereken özelliklerdendir. Sıdk, peygamberlerde de bulunması gereken vacip sıfatlardan birisidir. Peygamberlerin Allah'tan aldıkları hüküm ve ilahi vahyi aynen bildirme işine tebliğ denmektedir. Nitekim ayette “*Peygambere düşen sadece tebliğdir.*” (Maide, 99) buyurulmuştur. Tebliğ için akıl en önemli unsurdur. Bu sebeple peygamberler insanların içerisinde en akıllı olan kişilerdir. Olgun bir aklın peygamberlerde olması Allah'ın onlara verdiği bir lütuftur. Bu lütuf fetanet kavramı ile ilişkilendirilir. Günah işlememek anlamına gelen ismet kavramı ise haram ve çirkin olan işlerden zahiri ve batını organların korunması anlamına gelmektedir (Şahin, 2006: 44).

Ali İmran, 144. ayetinde²⁰ peygamberlerden söz edilmektedir ve Hz. Muhammed'in peygamberliğinden önce de peygamberlerin geldiği belirtilmektedir. Ayet, Hz. Peygamber'in sadece bir elçi olduğunu ve peygamberlerin ölümünün, Allah'ın mesajının doğruluğu üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını vurgular. Buradaki mesaj, dinin ve inancın peygamberin varlığına değil, Allah'ın emirlerine dayandığını belirtir. Peygamberin ölmesi ya da öldürülmesi, onun tebliğ ettiği mesajı geçersiz kılmaz. Bu nedenle, Allah'a ve O'nun emirlerine iman etmek, peygamberin ölümünden bağımsızdır. Ayet, müminleri, peygamberin ölümüne rağmen Allah'a olan sadakatlerini korumaya çağırır ve şükredenlerin, yani imanlarını ve bağlılıklarını gösterenlerin ödüllendirileceğini bildirir.

Din ve ahlak arasındaki ilişkiyi açıklarken, İslam alimleri genellikle dini bir ağaca, ahlakı ise bu ağacın meyvelerine benzetmişlerdir²¹. Bu benzetme, dinin insan hayatındaki

¹⁹ “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülüemre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resül'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.”

²⁰ “Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”

²¹ Pazarlı, Osman, İslamda Ahlak, İstanbul, 1972, s.15-16.

temel kılavuzluk işlevini ve ahlakın bu kılavuzluğun bir sonucu olarak nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. İnsanlar hastalandıklarında, fiziksel sağlıklarını yeniden kazandırmak amacıyla doktora başvururlar ve doktorun önerdiği tedavi yöntemlerini uygularlar. Benzer şekilde, peygamberler de insanlara Allah'ın emir ve yasaklarından oluşan manevi reçeteler sunmuşlardır. Bu reçeteler, sadece dini değil, aynı zamanda ahlaki kuralları da içinde barındırır. Çünkü hem dinin hem de ahlakın temeli, Allah'a dayanır ve bu kurallar, insanın hem manevi hem de ahlaki sağlığını sağlamaya yöneliktir (Şahin, 2006: 23).

Peygamberliğin ortaya çıkışı, ilahi gücün beşeri alana müdahalesi şeklinde tanımlanmaktadır. Yaygın olarak kabul edilen bu görüşte peygamberlik Yahudilik ile başlamış, Yahudilik ve İslam'da peygamberlik kavramı için kullanılmıştır. İbranice "nabi", Arapça "nebi" şeklinde kullanılmaktadır. Anlam olarak konuşmak, bildirmek, ileri gelmek, güvenilir olmak anlamlarına gelmektedir²². Semitik olarak ortak bir kökene dayanmaktadır. İslam'da inancın ikrarı olan şahadet, Allah'ın ihsan ettiği mesajın elçisi, Arap Yarımadası sakinleri ve tüm insanlığa gönderilmiştir. Ve o mesajda şöyle buyurulmuştur: "*Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Ve Hz. Muhammed, Allah'ın elçisidir.*" (İnci, 2018: 150).

Nisa, 4/165. ayetinde²³ nebi kelimesi kullanılmıştır. Nebi kelimesi için en-nebe ve nübüvvet kavramlarından türediği görüşleri vardır. En-Nebe'ye göre nebi; ilim sağlayan, yararlı haber demektir. Bu nitelikler kendisinde olmayana nebe' denmez. Nebe', sıradan bir haber olmamakla birlikte ilim ifade etmeli, önemli ve yararlı olmalıdır. Nebi denen kişilerde ilimleri, önemli haber ve olayları getiren kişilerdir. Nübüvvet kelimesi ise, yücelik, yükseklik anlamına gelmektedir. Nebiler için yüce kişiler denmektedir. Peygamberler, Allah'ın seçtiği kişilerdir. Kur'an'da Hac, 22/75. ayetinde²⁴ Allah'ın melek ve insanlardan elçi seçtiği buyurulmuştur (Bilgiz, 2013: 25).

Hac, 52. ayetinde²⁵ nebilere şeytanın verdiği vesveseden bahsedilmiş ve Allah'ın bu vesveseleri giderdiğini belirtilmiştir. Yine Kur'an'da '*Allah her şeyi hakkıyla bilendir*' (Şu'ara, 220) buyurulmaktadır. İslami literatürde "nebi"nin konumu belirlidir ve bu konum, uyarıcı ve öğüt verici olmasından gelmektedir. Resul ya da elçi, toplumun lideri şeklinde

²² Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 886.

²³ "*Allah, iman edip iyi davrananları müjdeleyen, inkâra saplanarak kötü davrananları uyarın nebilere, resuller göndermiştir.*"

²⁴ "*Allah meleklerden de insanlardan da elçiler seçer.*"

²⁵ "*Senden önce hiçbir resül ve nebi göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah âyetlerini sağlamlaştırır. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*"

tanımlanır ve toplumunu cennete ulaştırmak için rehberlik eden kişidir. Bazı aydınlara göre de toplumların arasına gönderilen elçiler toplumlara kutsal metinleri ulaştırma amaçları olduğu belirtilmiştir (İnci, 2018: 153).

Özellikle Hz. Nuh, İsmail, Lut, Musa, Salih, Şuayb, Hud ve İsa “*Rasul*” olarak kabul edilmektedir. Bu sekiz kişiye, halkına tebliğ etmeleri amacıyla vahiy gelmiştir. Hz. Hud ve Salih İslamiyet’ten önceki farklı Arap kabilelerine gönderilmiştir. Hz. Adem, İbrahim, Nuh, İsa, Musa ve Hz. Muhammed vahiy ile beraber bir şeriat getiren peygamberlerdir. Peygamberlerin şeriat getirmesi de mümkün olduğu için nebi ve rasul arasında farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Bütün peygamberler her türlü günahattan ve kötülükten korunmuştur. Hz. Muhammed seçilen bir peygamberdir. Allah’ın kulu ve peygamberidir. O gençliğinde de putlara inanmamış ve günah işlememiştir (İnci, 2018: 156).

Nebi, “yüce ve şerefli” anlamında “nebve” ve “nebavet” kökünden türediği için peygamberlerin dışındaki kimselerin kullanmasının doğru olmadığı belirtilmiştir. Nebi, “kendisine vahyedileni tebliğ için Allah’ın insanlara gönderdiği kimse” şeklinde de yorumlanabilmektedir. Nebi, tebliğ olmasa da bunları hayatı boyunca uygulayan kişidir (Şahin, 2006: 2).

Sad, 38/67-68. ayetlerinde²⁶ Kur’an’da nebi, “nebeün azîm” olarak geçmektedir. Yukarıdaki ayette de ‘o’ zamiri dört farklı anlamda verilmiştir. Bu anlamlar: Allah’ın varlığı, birliği, haşr, ahiret, kıyamet, nübüvvet, neşr ve Kur’an’dır. Kur’an îcâzı anlamı ifade edilmektedir (Bilgiz, 2013: 26).

²⁶ “De ki: Bu çok önemli, ilim ifade eden ve faydalı bir haberdir. Yine de siz ondan yüz çeviriyorsunuz.”

2. HZ. MUHAMMED'İN HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Hz. Muhammed, Mekke'de 571 yılında Nisan ayında, Fil olayının 50 gün öncesi bir Pazartesi günü dünyaya gelmiştir²⁷. Dünyaya geldiği baba evi Safa Tepesi yakınlarında, Beni Haşim Mahallesi'ndedir. Hz. Muhammed doğduktan sonra dedesi Abdülmuttalib, Mekkelilere 3 gün ziyafet vermiştir. Torununa *övülmüş* anlamında *Muhammed* ismini de dedesi koymuştur. Bazı rivayetlere göre; Âmine hatun hamileyken bir rüya görmüş ve kendine “*Sen bu ümmetin efendisine hamilesin.*” denerek doğacak çocuğa *Muhammed* ismini koyması istenmiştir (İbn Hişâm, İslâm Tarihi Sîret-i İbn Hişâm, C. I, s. 214; İbni İshâk, Siyer-i İbn İshâk, Hz. Muhammed'in Hayatı, s. 92; Taberi, Tarih-i Taberî, C. III, s. 14; bkz. Eser, 2019: 2).

Hz. Muhammed'in doğduğu Cahiliye döneminde Allah'ın varlığını kabul etmişlerdi ancak putlara tapılıyordu. Günlük olaylar arasında içki, kumar gibi kötü alışkanlıklar vardı ve kadınlara değer verilmiyordu. Aile hayatı bozulmuştu, kölelik yaygındı. Bu dönemde bedevi bir hayat yaşayan Araplar çöl hayatının kısıtlı imkânlarında yaşamaktaydı. Hz. Muhammed o dönem ile ilgili düşüncelerinde tamamen kötü bir dönem olduğunu söylemez ve olumlu yanlarından da söz eder. Yanına gelen bir kişiye cahiliye zamanında yaptığı faziletli işlere devam etmesini tavsiye etmiştir²⁸ (Köse, 2021: 41).

Hz. Muhammed'in peygamberlik ile ilgili delillerinden biri de doğduğu gün ortaya çıkan ay ile ilgilidir. Hz. Peygamber'in doğduğu Pazartesi günü önem kazanmış, Allah'ın Pazartesi günü ağacı yaratmasındaki hikmet bununla ilişkilendirilmiştir. Yine Allah'ın insanı gıdalar ve meyveler ile rızıklandırması ve bu rızıkların şifa verip insanları ferahlandırması bu ay ve günün bereketli olduğunu göstermiştir. Allah'ın hikmeti gereği Hz. Peygamber'i göz aydınlığı olan bugün ve bu ayda dünyaya getirdiği zikredilmektedir. Allah'ın nebisi için ümmetine kolaylık sağlaması bakımından Hz. Muhammed'in Pazartesi günü doğduğu da zikredilmektedir (Belâzürî, *Ensâb*, 1/92; bkz. Köse, 2021: 129).

²⁷ İbn İshâk, Siyer-i İbn İshâk, Hz. Muhammed'in Hayatı, s. 189; İbn Sa'd, Tabakât, C. I, s. 88; Taberi, Tarih-i Taberî, C. III, s. 5; Doğrul, Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet, C. I, s. 127.

²⁸ “*Ey Saib! Cahiliye çağında yaptığın faziletli şeylere İslam devrinde de devam et; misafiri ağırla; yetime ikram et ve komşuna iyi davran!*” (Müsned, III, 425; bkz. Köse, 2021, III. Ulusal genç akademisyenler sempozyumu Mevlid'ün-Nebi. (D. D. Köse, Dü.) Kahramanmaraş: KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi SAMER Yayınları. s.41).

Kur'an'da²⁹ Hz. Peygamber'in şahsiyetine yönelik pek çok ayet vardır. Bu ayetler dipnotta verilmiştir. Söz konusu ayetlerde Peygamberimizin kişiliğine ve şahsiyetine yönelik işaretler bulunmaktadır. Esen, İzzet Dervezenin Siretur Resulüne göre Kuranda Hz Muhammed adlı eserinde söz konusu ayetleri yorumlamıştır.

2.1. Hz. Muhammed'in Nesebi

Hz. Muhammed'in şeceresi, İslam tarihinin önemli ve saygın bir kısmını oluşturur. Kaynaklar incelendiğinde, Hz. Muhammed'in soyunun Hz. Âdem'e kadar ulaştığı görülmektedir. Bu şecere, özellikle Benî Adnân kısmına kadar ihtilafsız bir şekilde kabul edilmiştir. Hz. Muhammed'in dedeleri arasında Kusay b. Kilâb ve Zühre yer alır. Kusay b. Kilâb'ın oğulları arasında Abdü'ddâr, Abdümenaf ve Abdüluzzâ bulunmaktadır. Abdümenaf'ın gerçek ismi Muğire olup, künyesi ise Şemstir. Abdümenaf'ın oğulları, Hâşim, Abdu's-Şems, Muttalib ve Nevfeldir. Hâşim'in oğlu, Abdülmuttalib'tir ve Abdülmuttalib'in oğulları arasında Zübeyr, Hamza, Leheb, Ebu Talib, Abdullah, Abbas ve Haris yer almaktadır. Hz. Muhammed'in babası Abdullah, Abdülmuttalib'in oğludur. Hz. Muhammed'in eşlerinden Hz. Hatice'den olan çocukları arasında Kasım, Ümmü Gülsüm, Zeyneb, Rukiye, Tahir, Fatma ve Tayyib bulunmaktadır. İlk doğan çocuğu Kasım olduğu için Hz. Muhammed'e Ebu'l-Kasım (Kasım'ın babası) unvanı da verilmiştir. Hz. Muhammed'in Fatma dışında tüm çocukları, erken yaşta vefat etmiştir. Hz. Muhammed'in oğlu İbrahim ise Hz. Mariya'dan doğmuştur. Bunun dışında, İbrahim hariç tüm çocukları Hz. Hatice'den dünyaya gelmiştir. Bu şecerede, Hz. Muhammed'in soyunun önemli kişileri ve onun soyunun devamı hakkında geniş bir bilgi verilmektedir (Eser, 2019: 24).

Hz. Muhammed'in Adnân'a kadar olan soyu şöyledir: “*Adnân-Mead-Nizâr- Mudar- İlyâs -Müdrîke-Huzeyme- Kinâne- Nadr- Mâlik- Fîhr (Kureys)- Galib- Lüey- Kâ'b - Mürre - Kilâb - Kusay - Abdümenâf- Hâşim - Şeybe (Abdülmuttalib) - Muhammed.*” İlk dönem İslâm

²⁹ “De ki: Eğer Allah dileseydi, onu size okumazdım ve onu size hiç bildirmezdi. Bundan önce aranızda uzun süre yaşamıştım, düşünmüyor musunuz?” (Yunus,10/16)

“Muhammed ancak bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz?” (Ali İmran, 3/144)

“Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de yemek yerler, çarşıda gezerlerdi.” (Furkan,7/20)

“De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır'demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size Ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum.” (En'am,6/50)

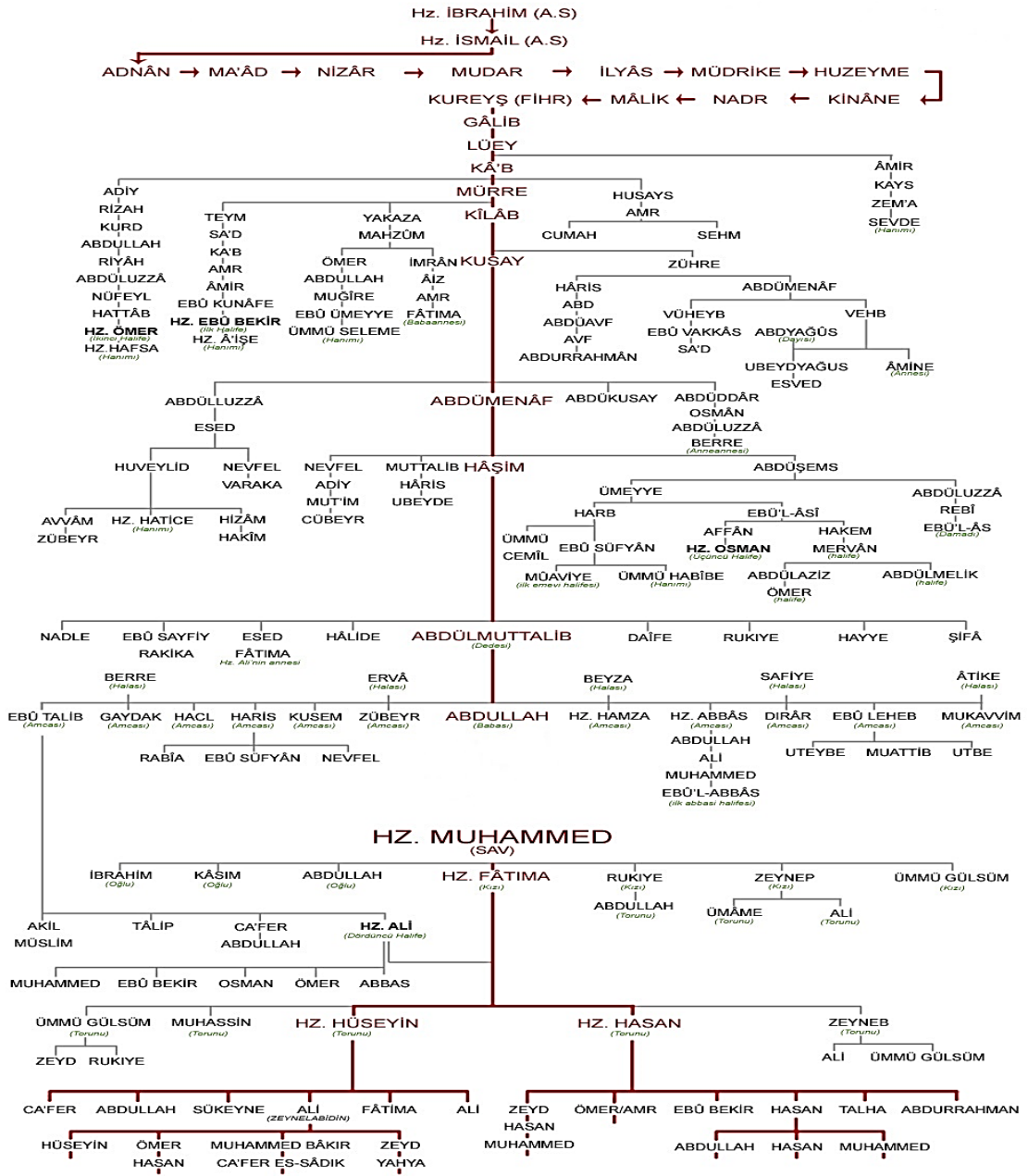
“De ki: Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana kötülük dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.” (Araf, 7/188; bkznz. Esen, 2013, İzzet Dervezenin Siretur Resulüne göre Kuranda Hz. Muhammed (sav). Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri).

tarihçileri Hz. Muhammed'in nesebini Adnân'dan ileri götürerek Hz. İsmail'e kadar olan dedelerin ismini vermiştir. Hz. Muhammed'in cedlerinin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Farklı rakamlar rivayet edilmiş bunlar kırk, yirmi veya on beş kişi olduğu şeklindedir. Hz. Peygamber'in 20. kuşaktan atası Adnan'dır. Adnan, Kabe'ye ilk örtü ören kişidir. Hz. Peygamber'in soyu Adnân'da Akk Oğulları ile birleşmiştir (İbn Hazm, *Cevâmiu's Sire*, 44; bkz. Köse, 2021: 56).

Hz. Muhammed'in ırkî nisbesi Muhammed-i Arabî olarak bilinir. Bu nisbe, Peygamberimiz'in Arap ırkına ait olduğunu ve Arap toplumunun köklerine dayandığını ifade eder. Hz. Muhammed'in soyu; Muhammed, Abdullah, Abdülmuttalib (Şeybe), Hâşim, Abdümenâf (Muğire), Kusay, Kîlab, Mürre, Ka'b, Lüey, Gâlib, Fihri, Mâlik, Nadr, Kinâne, Huzeyme, Müdrike (Âmir), İlyas, Mudar, Nizar, Meâd, Adnan şeklinde sıralanabilir. Bu soy zinciri, Hz. Muhammed'in dedesine kadar uzanır (Korkulu, 2019: 18).

Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib'in altı hanımından toplamda 13 oğlu ve 6 kızı olduğu bilinmektedir. Abdülmuttalib'in kızlarının isimleri Ervâ, Safiyye, Âtike, Ümmü Hakîm el-Beyzâ, Berre ve Ümeyme'dir (Köse, 2021: 92).

Hz. Muhammed'in annesi Âmine'nin künyesi Âmine bint Vehb b. Abdümenaf b. Zühre b. Kîlab'dır. Kîlab, Zühre ve Kusayy adında iki çocuğa sahipti. Bu durum, Hz. Muhammed'in soyunun, Kîlab'a kadar ulaşan bir kökene dayandığını gösterir. Hz. Muhammed'in nesebi ise şu şekildedir: Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenaf b. Kusay b. Kîlab. Bu soya baktığımızda, hem anne hem de baba tarafından Kîlab'a dayandığı anlaşılmaktadır (Eser, 2019: 27). Hz. Âmine binti Vehb b. Abdümenaf b. Zühre b. Kîlab b. Mürre köklü bir aileye mensuptur. Hz. Âmine'nin babası Vehb b. Abdümenaf, annesi Berre binti Abdüluzza'dır. Annesi Kureyş kabilesinin Abdüddar koluna, babası ise Zühre koluna mensuptur. Âmine'nin Abdyâğus ve Ubeydyâğus adında iki kardeşi vardır (Köse, 2021: 67).

Şekil 1.1. Hz. Muhammed'in Şeceresi

Kaynak: (<http://www.dunyaseyyidlerbaskanligi.com/2020/01/peygamberimizin-sav-soy-agac-seceresi.html>)

Adını Sa'd b. Bekir b. Hevazın'den alan Sütanne Halime'nin şeceresi incelendiğinde onun da Adnân'a kadar şeceresi devam etmektedir. Sa'd Kabilesi Hevazın'ın önemli bir koludur. Kays Aylan'a mensup Münebbih b. Bekir ve Muaviye b. Bekir gibi önemli kişiler burada yer almaktadır. Sa'd Kabilesi; Mekke'nin doğusundaki Evtas Bölgesi'nde Serat vadisinde yer almaktadır. Kabile, Lât, Uzza ve Cihar isimli putlara tapmaktadır. Bu kabile,

hicri 5. ya da hicri 7. yılda Müslüman olmuştur. Hz. Muhammed'in vefatından sonra Halime'nin vefat etmiştir. Halime'nin Müslüman olduktan sonra ve Mekke'nin fethinden önce vefat ettiği, Cennetü'l-Baki kabristanlığında defnedildiği belirtilmektedir (Eser, 2019: 51).

2.2. Hz. Muhammed'in Çocukluk ve Gençlik Dönemi

Hz. Muhammed, 6 yaşındayken annesi Âmine ile Medine'den Mekke'ye dönerken annesi vefat etmiş ve böylece o, öksüz kalmıştır. Annesinin ölümünün ardından, küçük Hz. Muhammed'i dadısı Ümmü Eymen alarak Mekke'ye geri götürmüştür. Ümmü Eymen, Hz. Muhammed'i dedesi Abdülmuttalib'e teslim etmiştir. Abdülmuttalib, çocukları arasında en çok oğlu Abdullah'ı severdi ve oğlu için büyük bir sevgi ve saygı beslerdi. Bunun bir göstergesi olarak, Abdullah'a olan sevgisini ifade etmek amacıyla 1000 deve kurban etmiştir. Ancak Abdullah'ın vefatıyla tüm bu sevgisini torunu Hz. Muhammed'e yöneltmiştir. Abdülmuttalib, torununun geleceği için büyük bir şefkat ve özen gösterdi ve vefat etmeden önce, torununun bakımının devam etmesi için oğlu Ebu Talib'e özel bir nasihat vermiştir. Abdülmuttalib, torununu bırakmaması ve ona sahip çıkması gerektiğini, Hz. Muhammed'in bakımını ve eğitimini üstlenmesi gerektiğini Ebu Talib'e vurgulamıştır. Bu nasihat, Hz. Muhammed'in daha küçük yaşlardan itibaren çok önemli bir koruyucu ve yetiştirici figür olan Ebu Talib'in gözetiminde büyümesini sağlamıştır. Ebu Talib'e³⁰ Hz. Muhammed'i koruması için tembihlemiş ve oğluna Hz. Muhammed'i emanet etmiştir (Eser, 2019: 61).

Hz. Peygamber'in sünnetiyle ilgili 3 rivayet bulunmaktadır³¹. İlki Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğu, ikincisi göğsünü yarmaya gelen melekler tarafından sünnet edildiği ve yanında Hz. Halime'nin olduğu, üçüncü ise doğumdan sonra dedesinin sünnet ettirdiğidir. Hz. Peygamber eğer sünnetli doğmuş ise bu durum o dönem için övünç kaynağı değildir. Çünkü o dönemde sünnetli doğan pek çok kişi bulunmaktadır. Hz. Peygamber doğduğunda Yahudi hahamlar şunu demiştir: *"Bu gece Ahmet doğdu; onun doğuşunu haber veren yıldız doğdu..."*³² Hz. Muhammed'in doğumu kendinden önceki peygamberlerin doğumu gibi Kamer menzillerinden üç yıldızın doğuş zamanı ile aynı olmuştur. Hz. Muhammed doğduğu gece Kisra'nın sarayı sarsılmıştır. Taberiye Gölü kabarmıştır. Mecusilerin taptıkları ateşler

³⁰ *"Muhammed'i senin hıfz ve emanetine, dirayet ve vesayetine havale ediyorum. Muhammed'in bütün ihtiyaçlarını sen deruhte edeceksin."* (İbn Sa'd, Tabakât, C. I, s. 107; Ögüt, İslam Tarihinin Maruf Simalarından Hz. Muhammed'in Dadısı Ümmü Eymen, s. 11; bknz. Eser, M. 2019. *Risalet öncesi Hz. Muhammed'in hayatına etki eden bazı kadınlar*. Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir).

³¹ İbn Sa'd, I, 160.

³² İbn Sa'd, I, 160.

sönmiştir (Beyhâkî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I/126; Kâdî İyaz, I/460; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II/273; bknz. Köse, 2021: 145).

Bir rivayette³³ İran'daki Mecûsîler'in bin yıldan bu yana yanmakta olan ateşleri sönmüştür ve Buhayra gölü kurumuştur. Bir rivayet dipnotta detaylı şekilde anlatılmaktadır. Başka bir rivayette³⁴ ise dipnotta belirtildiği şekilde Hz. Muhammed'in doğumu ile ilgili gelişmeler aktarılmaktadır.

Başka bir rivayette Hz. Muhammed beşikteyken parmağıyla aya işaret edip bir şey söylemiş ve ay da onunla konuşmuştur. Arş'ın altında secde eden onun sesini duymuştur. Yine başka bir rivayette Hz. Muhammed doğduğunda sema meteorlarla aydınlanmıştır. Bu sayede tüm şeytanlar uzak tutulmuştur. Hz. Muhammed doğduğunda başı semaya dönük secde eder bir halde ve başparmağını emerek doğmuştur (Boyacıoğlu, 2001: 12).

2.2.1. Çocuk Olarak Hz. Muhammed

Hz. Muhammed doğduğunda Arap geleneklerine uygun bir şekilde sütanneye verilmiştir. Benî Sa'd Kabilesi'nden Halime bt. Ebû Züeyb'in yanında uzun süre kalan Hz.

³³ “Kisra rüyasında bir takım develerin, soylu atları önlerine katarak, Dicle'yi geçtiklerini ve İran topraklarına yayıldıklarını görmüştür. Kisra sabah uyandığında gördüğü rüyadan telaşlanmıştır. Bunu bir müddet belli etmemeğe çalışmış ise de vezirlerine ve Mecûsî ulularına açıklamaktan kendini alamamış; tacını giyip tahtına oturduktan sonra, onları huzurunda toplamış ve rüyasında gördüklerini onlara bildirmiştir. O sırada Mecûsî ateşinin tamamen söndüğü hakkında gelen bir mektup ise, Kisra'nın üzüntüsünü büsbütün arttırmıştır. Kisra'nın adamları rüya ile ilgili olarak Kisra'ya “Arap bölgelerinde mühim bir şeyin vuku bulacağına işaret olabilir” diye yanıtlamışlardır. Bunun üzerine Kisra, Basra valisi Numan b. Münzir'e bir mektup göndererek “Bana, kendisine soracağım bazı şeylere cevap verebilecek bilgili bir kişi gönder”, diyerek ondan bir adam istemiştir. Numan da ona, Abdülmesih b. Amr b. Hayyan b. Bukayle el-Gassani'yi göndermişti. Ama Abdülmesih, Kisra'nın rüyasını çözememiş ve ona Şam bölgesinde oturan bilgin dayısının bunu çözebileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Kisra, “Öyleyse sen hemen ona git, sana sorduğum şeyleri ona sor, cevabını da bana getir.” deyip Abdülmesih'i göndermiştir. Abdülmesih ölmek üzere olan dayısı Satih'in yanına ulaşmış ve sorduğu soruya: “Ey Abdülmesih okunma çoğaldığında ve büyük bastonun sahibi peygamber olarak gönderildiğinde, Semave vadisi su baskınına uğradığında, Save gölü kurduğunda, Mecûsî ateşi söndüğünde, Şam artık Satih için aynı Şam olmayacaktır. Sasaniler'den sarsılıp yıkılan burçlar sayısınca, kral kraliçe gelecek ve artık olacak olacaktır” demiş ve ölmüştür. Abdülmesih de Kisra'nın yanına gelip dayısı Satih'in söylediklerini ona bildirmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Mecûsîlerin bin yıldan beri kesintisiz yanmakta olan ateşleri, bu doğum esnasında sönmüş ve yeniden yaktıklarında eskisi gibi güçlü bir şekilde değil, gayet zayıf bir şekilde yanmıştır. Doğum gecesi karanlık nurla aydınlanmıştır.” (İbn Kesir, a.g.e. II, 422-424; Köksal, a.g.e., 53-55; bknz. Boyacıoğlu, R. (2001). Hz. Muhammed'in vahiy öncesi dönemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 5-22).

³⁴ “Mekke'de ticaretle uğraşan bir Yahudi varmış. Bir gün Kureyş eşrafından bir grupla bir mecliste' otururken bu Yahudi: Bu gece sizden birinin bir çocuğu doğdu mu?” diye sormuş. Oradakiler: “Vallahi bilmiyoruz.” demişler. Bunun üzerine Yahudi: “Sözlerimi iyi dinleyin Bu gece bu ümmetin peygamberi doğdu.” deyip onun bazı özelliklerinden bahsetmiş. Yahudi'nin bu sözlerine hayret eden Kureyşliler evlerine geldikleri zaman hane halkından Abdülmuttalib'in bir torununun olduğunu ve adının Muhammed konulduğunu öğrenmişler. Ertesi günü gelip o Yahudi'ye: “Bahsettiğin çocuğun bizde doğduğunu duydun mu?” deyip onları anlatmışlar. Bunun üzerine Yahudi: “Beni o çocuğa götürünüz.” demiş. Beraberce Âmine'nin evine gelip izin alarak çocuğu Yahudi'ye göstermişler. Yahudi, Hz. Peygamberi süzüp incelerken birden fenalık geçirerek bayılıp düşmüş. Kendine gelince ne olduğunu soranlara şu cevabı vermiş: “Vallahi bu, o! Artık peygamberlik İsrail Oğullarından gitti, ellerinden kitap da çıktı demiştir.” (İbn Sa'd et-Tabakâtu'I-Kübra, I/162-163; Ya'kubi, Tarihu'I-Ya'kubi, Beyrut, t.sz. II, 9; bknz. Köse, 2021, III. Ulusal genç akademisyenler sempozyumu Mevlid'ün-Nebi. s.129).

Muhammed ilk deneyimlerini de Halime'nin yanında kazanmıştır. Benî Sa'd b. Bekr b. Hevâzinler; Arap kabilelerinin içinde en düzgün ve pürüzsüz konuşan kabilesidir. Bu sebeple bu kabilenin seçilmesi tesadüf değildir. Risâlet döneminde de Hz. Peygamber, kendisinin Benî Sa'd yurdunda kalmasını över ve düzgün konuşmasını burada kalmasına bağladı. Rasûlullah, yaklaşık beş yıl kadar bu yurttan kalmıştır. Rasûlullah, Benî Sa'd yurdundan Mekke'ye dönüşünden kısa bir süre sonra annesi ile Medine'ye, babasının kabrini ziyarete gitmiş ve dönüş yolunda annesi vefat etmiştir. Bu yolculukta Medinedeki yaşam ve sosyal durum hakkında bilgiler edinmiştir. Hz. Muhammed (sav), annesinin vefatından sonra dedesi Abdülmuttalib'in yanında büyütülmüştür. Rasûlullah dedesinin yanında iki yıl kadar kalmış ve dedesinin de vefatı ile amcası Ebû Tâlib'in yanında kalmaya başlamıştır. Amcasının yanında kaldığı dönemde amcası ile birlikte ticarî seferlere başlamıştır. Burada Hz. Muhammed dokuz ya da on iki yaşlarındadır. İyi bir tacir olan amcasının yanında ticareti en ince ayrıntılarına kadar öğrenmiştir (Kapar, 2016: 21).

Hiz. Muhammed çocukken ona en çok destek olanlardan biri Ümmü Eymen'dir. Ümmü Eymen, Habeşistan asıllı zenci bir cariye'dir. Hiz. Muhammed onun için "Ümmü Eymen, Benim ikinci anamdır." demiştir. Ümmü Eymen, Peygamberimiz vefat edene kadar hanesindeki değişmez bir üye olmuştur. Hiz. Muhammed, Ümmü Eymen'in eşi olan Zeyd b. Harise'yi de çok sever ve Zeyd'e "Zeydü'l-Hubb" diyerek de seslenmekteydi. Hiz. Muhammed, beş yaşından itibaren Ümmü Eymen tarafından bakılmıştır. Hiz. Muhammed'in tüm ihtiyaçlarını o karşılamış ve ona anne, arkadaş olmuştur (Eser, 2019: 62). Bu amaçla Ümmü Eymen'in de mücadeleci bir ruha sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Yetim olarak doğan Hiz. Muhammed dedesi Abdülmuttalib'i ve amcası Ebû Tâlib'i baba olarak kabullenmiştir. Baba-çocuk ilişkilerine onların evlerinde kaldığı sürede tanıklık etmiş ve yanında yaşadığı aileler sayesinde diğer çocuklarla büyüme imkânı elde etmiştir. Dede-torun ilişkilerinde de dört yaşından sekiz yaşına kadar yaklaşık dört yıl dedesi Abdülmuttalib ile kalmıştır (Ayar, 2007: 82).

2.2.2. Genç Olarak Hiz. Muhammed

Hiz. Muhammed amcası Ebu Talip ile ticareti sırasında elde ettiği tecrübeleri, ticaret kervanlarında tek başına sorumluluk alarak göstermeye başlamıştı. Bu sayede kervanları kendisi idare edebiliyordu. Onun ticarete göstermiş olduğu davranışları ile kendisine "el-Emin" (güvenilir) sıfatı verilmiştir. Hiz. Muhammed gençlik yıllarından itibaren taşıdığı

“*Muhammedü'l-Emin*” lakabını yirmili yaşlarında *erdemliler topluluğu* denilen *Hilfu'l-fudûl* heyetine katılarak sürdürmüştür (Eser, 2019: 67).

Hiz. Muhammed gençlik yıllarından itibaren giyiminde sadelik ve temizlik ilkelerini benimsemiş, özellikle giyimine özenmeyen kişilere temiz giyinmeleri konusunda onları uyarmıştır. Hiz. Muhammed, güzel kokular sürünmeye, ağız ve diş bakımına özen göstermeye, bu anlamda ortaya çıkabilecek sağlık sorunları ve kötü durumların önüne geçmeye çalışmıştır. Gece ibadetleri sırasında da dişlerini misvakla fırçalayarak ağız bakımına verdiği önemi göstermiştir (Kırıcı, 2019: 54).

Hiz. Muhammed 25 yaşında iken kendinden 15 yaş büyük olan ve daha önce iki evlilik yapan Hatice bint Huveylid ile evlenmiştir. Hiz. Hatice'nin evine taşınarak onun vefatına kadar yaklaşık 25 yıl birlikte yaşamışlardır. Hiz. Muhammed'in oğlu İbrâhim dışındaki bütün çocukları Hatice'den dünyaya gelmiştir (Ayar, 2007: 84).

Hiz. Muhammed gençlik yıllarından itibaren zulme, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı mücadele etmiştir. Hilfu'l-Fudûl (Faziletliiler sözleşmesi) teşkilatında çalışmıştır. Hiz. Muhammed'in gençken bu teşkilata katılması onun insan haklarına ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Hiz. Peygamber risâletten sonra da bazen bu topluluklarda olabileceğini belirtmiştir (Sancaklı, 2003: 26).

2.2.3. Hiz. Muhammed'in Eğitimi

Hiz. Muhammed'in eğitiminde küçük yaşlarından itibaren mensup olduğu toplum ve Kureyş Kabilesi'nin gelenekleri etkili olmuştur. Arap toplumunda yeni doğan çocuk sütanneye verilirdi. Bu adet özellikle Mekke ve çevresinde yaygındı. Burada amaç çocukların Araplar'ın içinde, kır hayatında, az rutubetli, tatlı suyu olan şerefli kabileler arasında eğitim almasıydı. Ayrıca buralarda yetişen çocuklar çöl şartlarına küçük yaşlardan itibaren alışmakta ve bu sayede sağlam vücutlu, dayanıklı oluyorlardı. Yine buraya gönderilen çocuklar daha cesaretli yetişerek, düzgün ve pürüzsüz konuşmayı öğreniyorlardı (Kapar, 2016: 21).

Hiz. Muhammed, hayata yetim başlamış ve 6 yaşında öksüz kalmıştır. Ona sahip çıkan hamileri güçlü olsa da nübüvvet yolculuğunda karşılaşacağı zorluklar için yeterli değillerdi. Özellikle köklerine çok bağlı olan Mekkeliler'i geleneklerinden ve inancından koparması çok zordu. Allah Teâlâ da tüm bu sebeplerle Hiz. Peygamber'e görevini en iyi şekilde tanımlayarak bu görevi nasıl yerine getireceğini öğretmiştir. Allah Teâlâ, Hiz. Peygamber'e karşısındaki zihniyeti bildirmiş ve nasıl değiştireceğini öğretmiştir. Risalet'ten sonra Hiz.

Peygamber ilahi bir eğitim sürecine girmiştir. Hz. Muhammed tüm insanlığa örnek olma ve Kur'an'ın vücut bulmuş hali olması bakımından önemlidir. Allah Teâlâ Hz. Muhammed'den mükemmel bir rehber ortaya çıkarmıştır. Allah Teâlâ'nın eğitim metodunu anlamak, Hz. Muhammed'i ve ahlakını bilmek açısından önemlidir (Kurban, 2021: 27).

Allah Teâlâ vermek istediği mesajları kişiler ve toplumların yaşadığı olaylar üzerinden vermektedir. Hz. Peygamber'i de insanları kıssalara dahil ederek muhatapların ibret alması yoluyla eğitmiştir. Anlatılan bu kıssaların Hz. Muhammed'e ve inananlara katkıları, moral ve motivasyonlarının yüksek olmasını sağlamaktır. Kur'an'daki kıssaların ilk dinleyicisi Hz. Muhammed'dir. Bu sebeple kıssalardan ders çıkaracak olan ilk kişi de Hz. Peygamber'dir. Allah Teâlâ'nın kıssalarla eğitim metodunu oluşturduğu ayetler ve Hz. Muhammed'in hayatına yansıyan ayetler³⁵ dipnotta belirtilmiştir. Bu ayetlerde peygamber gönderilmesi ile ilgili konular yer almıştır.

2.2.4. Bir Öğretmen Olarak Hz. Muhammed

Hz. Muhammed'in öğrencilik ve eğiticilik yönü bulunmaktadır. Onun öğrendiği tüm bilgileri Cebrail aracılığıyla öğrenmesi öğrencilik hayatını oluşturur. Öğrendiği şekliyle okuması, öğretmesi, yazdırması, kötülük karşısındaki yaklaşımı, ilişkileri, dost ve düşmanı bilmesi, Allah inancı, Kur'an'la barışık olması gibi özellikleri eğiticilik yönünü oluşturur. Bilginin Allah tarafından alınması ve yerinde olarak doğru bir şekilde kullanılması eğiticiliktir. Çünkü her şey Allah'ın kontrolindedir. O, "... Gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir." (Mü'min, 19) buyurmuştur. Allah tarafından Kur'an'ın tedrici olarak gönderilmesi, Hz. Muhammed'in bunu hayatına yansıtır uygulaması, Kur'an'ın kolay bir din olması ile hayata geçmiştir (Kaya, 2018: 21).

³⁵ "Senden önce de elçiler gönderdik; onlardan sana hayat hikâyelerini anlattıklarımız var, anlatmadıklarımız var. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir elçi âyet getiremez. Allah'ın buyruğu geldiğinde artık hak yerini bulmuştur ve ilâhî hakikatleri yok etmeye kalkışanlar hüsrana uğramışlardır." (Mü'min, 40/78)

"Biz kıssalarını sana anlatmış olduğumuz peygamberler ve sana kıssalarını anlatmış olmadığımız peygamberler gönderdik. Allah Musa ile de doğrudan konuştu." (Nisa, 4/164)

"İşte memleketler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişti. Fakat onlar daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler." (Araf, 7/101)

"Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini kuvvetlendireceğimiz bilgilerin her birini sana anlatıyoruz. Bunlarda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı ulaşıyor." (Hud, 11/120)

"Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmekle en güzel kıssayı da anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun." (Yusuf, 12/3)

"İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Kuşkusuz sana katımızdan bir zikir verdik." (Tâhâ, 20/99; bkznz. Kurban, M. 2021. Kur'an'ı Kerim bağlamında Hz. Muhammed'in eğitim süreci. Yüksek lisans tezi, Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt).

Hız. Muhammed şöyle buyurmuştur: *“Allah beni bir muallim olarak gönderdi.”* (Müslim, Talâk, 29). Böyle söyleme sebebi onun yeni bir nesil yetiştirme amacından kaynaklanmaktadır. Yeni bilgiler öğrenenler toplumun değişmesini de sağlayacaktır. Bu amaçla bir kişide gerçekleşen değişim zamanla tüm toplumu etkileyecektir. İslam dini bilime çok önem vermiştir. Yeni bilgilerin diğer kuşaklara aktarılması eğitimin de etkili bir şekilde işlemesine olanak sağlamıştır. Hız. Muhammed bir hadisinde şöyle buyurmaktadır; *“Kim birine bir ilim öğretirse, onunla amel edenin ecrini, yapanın ecrinden hiçbir şey eksilmeksizin alır. (Sünen, İbn Mace, 240)* Hız. Muhammed’in eğitim tavsiyelerinde; *“Müjdeleyiniz. Nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız. Zorlaştırmayınız.”* (Buharî, ilim, 11). Kur'an-ı Kerim’de ise Rabbimiz; *“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?”* (Saff,61, 2) buyurmuştur. Bu ayet, Müslümanları samimiyet ve dürüstlük konusunda uyarır. İnsanların söyledikleriyle yaptıkları arasında çelişki olmaması gerektiğini vurgular. İman edenlerin, inançlarına uygun davranışlar sergilemeleri beklenir. Ancak bazen, insanlar söyledikleriyle eylemleri arasında tutarsızlık gösterirler. Bu durumda, Allah onları bu çelişkiye dikkat çekerek doğru davranışları sergilemeye çağırır. Ayet, sözlerin sadece laf olarak kalmaması gerektiğine ve eylemlerle doğrulanması gerektiğine işaret eder. İman, sadece dilde değil, kalpte ve davranışlarda da var olmalıdır. Bu, Müslümanların, söyledikleri her şeyi yerine getirmeye gayret etmeleri gerektiği anlamına gelir.

Hız. Muhammed’in eğitimde özellikle belirttiği ilk madde sevgidir. Eğitimde sevginin önemine çok vurgu yapmıştır. Öğrencinin korku, heyecan ve endişelerini sevgi ile yaklaşarak gidermek gerçek bir yetenektir. Hız. Enes, Hız. Peygamber’in yaklaşımını ifade ederken dipnotta belirtildiği gibi, hiçbir kimseye kin ve düşmanlık beslemeden sabahlayıp akşamlamasını tavsiye etmiştir.³⁶

Hız. Muhammed, *“Ben ancak öğretici olarak gönderildim.”* (İbn Mace, “Mukaddime”, 17) buyurmuş ve eğitimciliğine vurgu yapmıştır. Bu hadis, Peygamber Efendimiz’in misyonunun öğreticilik olduğunu vurgular. Hız. Muhammed’in görevinin sadece vahyi insanlara iletmek ve onlara dini bilgi öğretmek olduğunu anlatır. Peygamber, insanlara doğru yolu göstermek ve Allah’ın emirlerini öğretmek için gönderilmiştir, ama bu, onları zorla bir şey yapmaya zorlamak değil, bilgilendirmek ve eğitmektir. Bu hadiste, Peygamber

³⁶ “Hız. Peygamber bana, yavrucuğum hiçbir kimseye kin ve düşmanlığın olmadığını halde sabahlamayı ve akşamlamayı başarabilirsen bunu yap” buyurup sonra şöyle demiştir. “Yavrucuğum bu benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi hayata geçirirse gerçekten beni seviyor demektir. Beni seven kimse de benimle birlikte cennette olur.” (Tirmizi, İlim, 16; Bk. Nisa, 4/69). (bknz. Kaya, R. 2018. Kur’ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hız. Muhammed. Afyon Kocatepe Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 20-56).

Efendimiz'in, eğitim ve öğretimle insanları doğru yola yönlendirme misyonuna işaret edilir. O, insanları bilgilendirerek, kalpleri ve akılları doğruya yönlendirmeye çalışmış, onları doğru anlayışla, iyi ahlakla donatmaya gayret etmiştir. Bu hadisin özü, İslam'ın bilgiye, eğitime ve öğreticiliğe verdiği önemi vurgulamaktadır. Kur'an'da da eğitim konusunda peygamberlerin görevlerinin öğreticilik olduğu açıkça belirtilmektedir: Bakara 2/129³⁷. Ayeti Kurtubi'nin tefsirinde, Hz. İbrahim'in (a.s.) duasıdır ve insanlara doğru yolu gösterecek bir peygamberin gönderilmesini istemektedir. Burada, İbrahim (a.s.) Allah'a, kendi kavmine, onların anlayabileceği bir dilde Allah'ın mesajını iletecek bir peygamber göndermesi için dua eder. Ayrıca, bu peygamberin yalnızca vahyi iletmekle kalmayıp, aynı zamanda onları doğru bir şekilde eğitecek, Allah'ın emirlerine uygun yaşamayı öğretecek ve kalplerini arındıracak bir kişi olmasını ister. İbrahim'in duası, Allah'ın peygamberi gönderirken sadece tebliğ değil, aynı zamanda eğitim ve arınma işlevini de üstlenmesini arzu ettiğini gösterir. Bu ayet, peygamberin toplumu yalnızca dini bilgilere sahip kılmakla kalmayıp, aynı zamanda onları manevi olarak da temizlemesi gerektiğini vurgular. Allah'ın gönderdiği elçi, hem bilgi hem de hikmetle insanları aydınlatmalı ve onlara ahlaki bir yön kazandırmalıdır. Hz. Muhammed'in öğretim yöntemi olarak uyguladığı üç aşamalı bir yöntemi vardır. İlk aşamada, Allah'tan gelen ilâhî mesajları öğrenir. İkinci aşamada öğrendiklerini ulaşabildiği kadar insana öğretir. Üçüncü aşamada ise, öğrendiği ve öğrettiği bilgileri bizzat kendisi uygulamalı olarak gösterir ve insanlığa örnek olurdu.³⁸

Cuma 62/2³⁹. ayetinde insanlara sapıklık içerisinde olduklarında kitabı ve hikmeti öğretmesi için peygamber gönderildiği buyurulmuştur. Hz. Muhammed de eğitimci yönünü hep belirtmiştir (Sakça, 2020: 30).

Hz. Muhammed öğrenme, öğretme ve bilimi sürekli benimsemiştir. İslam'ın ilkesi olarak her Müslümana görev olarak atfetmiştir. Resulullah *"Ya alim ol, ya öğrenen ol, ya seven ol, ya dinleyen ol, beşincisi olma, helak olursun."* (Dârimî, Mukaddime, 26) buyurmuştur. Hz. Muhammed tüm insanlara eşit şekilde yaklaşmış ve adaletli bir şekilde davranmıştır (Aydın, 2006: 5).

Hz. Muhammed'in etrafında ondan bir şeyler öğrenmek isteyen insanlara verdiği öğütlerde özellikle konu ne olursa olsun öğütlerini önce kendisi uygulamıştır. Kendisinin

³⁷ *"Ey Rabbimiz! Onlara kendi içlerinden, kendilerine senin ayetlerini okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir elçi gönder (Bakara, 129.)"*

³⁸ Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkam el-Kur'an, Bakara Suresi, 2/129. c. 2 s. 124*

³⁹ *"Kendilerine ayetleri okuyan, onları arıtan, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Onlar, daha önce, şüphesiz apaçık bir sapıklık içinde idiler! (Ali İmran, 164)."*

uygulamadığı konular hakkında kimseye yapmalarını tembihlememiştir. Tebliğ etmeden önce temsil etmiştir. Hz. Muhammed'in bu davranışı insanların ona karşı olan inanmalarını artırmıştır. O, söylediklerini uygulayan bir eğitimcidir. Hz. Muhammed'in eğitim amacı toplumda iyi insanlar yetiştirmektir. Bu görev en zor şartlarda dahi ihmal edilmeden uygulanmıştır (Sakça, 2020: 31).

Kur'an eğitimine değinilecek olursa bu eğitim Kur'an'ın inzaliyle başlar ve talimli okunuşunu, ezberlenmesini kolaylaştırmıştır. Bu sayede yıllık mukabele şeklinde okunmuştur. İlk uygulama Hz. Muhammed'in evinde olmuş sonrasında Mekke'de Erkam b. Ebi'l Erkam'ın evinde öğretim devam etmiştir. Hz. Peygamber toplumunu her konuda yetiştirmeye çalışmış kendisini de bu amaçla geliştirerek ümmetine örnek teşkil etmiştir (Kaya, 2018: 31).

Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesinin nedeni, Müslümanların hem ibadet ve dini görevlerini yerine getirmelerinin engellenmesi hem de can ve mal güvenliklerinin tehlike altında olmasıdır. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettiğinde, Mescid-i Nebevî'yi inşâ ederek onun arkasındaki Suffe denen kısım da ilmî faaliyet merkezi haline gelmiştir. Bu ilim merkezi İslâm'da ilk üniversite kabul edilir. Buradaki talebelerin sayısı 400'e kadar çıkmıştır. Hz. Peygamber, buradaki öğrencilerle ilgilenmiş ve en iyi şekilde yetişmelerini sağlamıştır. Hz. Peygamber, insanları bilinçlendirmek ve haklarına sahip çıkmalarını sağlamak için eğitim ve öğretimin önemi konusunda pek çok hadis söylemiştir (Sancaklı, 2003: 41).

2.3. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İbadet Hayatı

Risâletin ilk zamanlarında Mekkeli müşrikler Hz. Muhammed'e çok tepki göstermeyip hatta Kâbe'de ibadet etmesine ses çıkarmamışlardır. Buna rağmen Hz. Peygamber kuşluk namazı dışındaki namazları kılarken Hz. Ali ve Zeyd kendisine gözcülük etmiştir. Daha sonraki süreçte Hz. Muhammed'e Kâbe'de namaz kıldığı zamanlarda Mekkeli müşriklerin yaptığı eziyetler görülmüştür. Bu eziyetler sonucunda Kâbe'de namaz kılamayan Hz. Muhammed, Hz. Ömer Müslüman oluncaya kadar, Erkam'ın evinde ibadetini yerine getirmeye başlamıştır. Medine döneminde ise müminlerin hayatını düzenleyen emirler son halini bu dönemde almıştır. Müslümanlar Mekkeli müşriklerin baskıları sonucunda ibadetlerini özgürce yerine getiremedikleri için Medine döneminde istedikleri mekânda ibadetlerini yerine getirme imkânı bulmuşlardır. İslam dini ile birlikte tevhit temelinde olan ibadetler hicret ile özgürce yapılmaya başlanmıştır. Gelen vahiyleri ümmetine tebliğ eden Hz.

Muhammed, vahiyler ile hem yaşamını bir düzene göre şekillendirmiş hem de ibadetleri ilahi emirlere uygun olarak gerçekleştirmiştir (Akış, 2020: 6).

Bakara, 177. ayetinde⁴⁰ Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınmanın ve yardımsever olmanın öneminden bahsedilmiştir. Derveze⁴¹, Duha Suresi'nin 6-8. ayetlerinde Hz. Peygamber'in yetişmesi ve vahyin gelişine kadar olan hayatını Kur'anî nasslar yoluyla sağladığını belirtmiştir. Söz konusu ayetler dipnotta verilmiştir. Hz. Peygamberin ibadet hayatından birçok ahlaki kurallar çıkarmak mümkündür. Bu konular başlıklar altında ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.3.1. Namazdaki Ahlaki Kurallar

Namaz, kelime anlamı olarak Allah'ın rahmeti ve bereketi anlamına gelir. Hz. Muhammed, peygamberliğini almadan önce, Hira Dağı'nda yaptığı ibadetler sırasında vahyi almaya başlamıştır. İlk vahiy sonrası, Hz. Muhammed koşarak aşağıya indiğinde, Cebrail (a.s.) ona abdestin nasıl alınacağını gösterir. Hz. Muhammed, Cebrail'in yaptığı gibi abdest alır ve daha sonra Cebrail, namaz kılmayı gösterir. Hz. Muhammed, Cebrail'in kıldığı namazı taklit eder. Eve döndüğünde, Hz. Muhammed, Cebrail'den öğrendiği şekilde abdest alma ve namaz kılmayı Hz. Hatice'ye öğretir ve birlikte namaz kılarlar. Bazı kaynaklara göre,

⁴⁰“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır! (Bakara, 177).”

⁴¹ Derveze'nin ayetlerin anlamını tespit etmek için siyer kaynaklarına başvurduğu ve siyer rivayetlerinden yararlanılmadığında ayetlerin tam olarak anlaşamadığı görülmektedir. “Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi?”

“Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. Ancak o Rabbinden bir rahmet olarak sana verildi. Öyle ise kâfirlere sakın arka çıkma.”

“İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri diriltlen bir kitap) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun...”

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.”

“Onların Beyt(ullah) yanındaki namazları da, ıslık çalmadan ve el çırpmadan ibarettir.”

“Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.”

“Biz bu Kur'an'ı vahyemekle sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Sen ondan önce bilmeyenlerdendin.”

“...Allah sana kitabı (Kur'an'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür.”

“Sen şu Kur'an'dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun. (Okuyup yazsaydın) o takdirde batıl peşinde koşanlar, şüpheye düşerlerdi.”

“De ki: “Eğer Allah dileseydi, ben size onu okumazdım, Allah da size onu bildirmezdi. Ben sizin aranızda bundan (Kur'an'ın inişinden) önce (kırk yıllık) bir ömür yaşadım. Hiç düşünmüyor musunuz?”

“Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. Ancak o Rabbinden bir rahmet olarak sana verildi. Öyle ise kâfirlere sakın arka çıkma.”

“Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Ne sen, ne de kavmin daha önce bunları bilmiyordunuz.”

peygamberlik görevinin Pazartesi günü başladığı, ertesi günü ise Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed ile birlikte namaz kıldığı belirtilir. Bu olay, İslam'daki ilk namaz pratiği olarak kabul edilir ve Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ilk yıllarındaki temel ibadetlerden biri olan namazın önemi vurgulanır (Akış, 2020: 10).

A'raf suresi'nin 26. ayeti, insanın giyinme ve bedenini örtme sorumluluğunu, hem fiziksel hem de ahlaki bir yükümlülük olarak ele alır. İnsanın çıplak kalmaması, mahrem yerlerini örtmesi, insani duygularla ve toplumsal normlarla doğrudan ilişkilidir. Bu örtünme, kişinin insanlık onurunu koruma, saygı ve iffetini muhafaza etme amacını taşır. A'raf 29. Ayette örtünmek, insanın süsü olarak ifade edilir. A'raf suresi 26. âyette yer alan "*Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık.*" ifadesiyle desteklenmektedir. Bedenin temiz tutulması, bireyin kişisel bakımını ve dış görünüşünü ihmal etmemesi gerektiğini anlatan önemli bir mesaj taşır. Bu, fizyolojik bir temizlik olmanın ötesinde, manevi bir temizlik anlamına da gelir ve kişinin içsel huzurunu dışa yansıtma sorumluluğuna işaret eder. Dolayısıyla, beden temizliği, hem fiziksel hem de ruhsal bir süslenme ve güzelleşme çabası olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, güzel koku sürünmenin önemi de bu âyetin tefsiri bağlamında vurgulanmıştır. Güzel koku sürmek, kişinin etrafındaki insanlara karşı saygılı ve nazik bir davranış sergilemesi, çevresini rahatsız etmemesi açısından önemlidir. Ayrıca, eşler arasındaki ilişkilerde de önemli bir yer tutar. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'e Cebrail tarafından güzel koku sürmesi emredilmiş ve "*Ey Osman, cuma günleri koku sürmeyi sakın terk etme*" rivayeti, güzel kokunun hem sosyal hem de dini bağlamda bir değere sahip olduğunu ortaya koyar. Güzel koku, bireyin kendine olan özeni, çevresine olan saygıyı ve toplumsal ilişkilere duyduğu hassasiyeti yansıtır (Kabakçılı, 2021: 103).

Sonuç olarak, A'raf Suresi 26. ayetinin tefsiri, insanın bedensel ve manevi temizlik, giyim ve süslenme gibi unsurlarını bir bütün olarak ele alır. Bu öğretiler, bireyin içsel ve dışsal dünyasında dengeyi kurarak hem kişisel hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bedenin temizliği, güzel koku sürünmek ve giysi seçimi, kişinin hem kendi ruhsal dünyasına hem de çevresine olan saygısını ve sorumluluğunu gösteren eylemlerdir. Kur'an-ı Kerim'de Ahzab suresi 21. ayette ahiret gününden bahsedilerek⁴² peygamberin en güzel örnek olduğu buyurulmuştur. Hz. Muhammed bir hadiste: "*Bana dünyanızdan kadınlar ve güzel kokular sevdirdi, benim gözümün nuru ise*

⁴² "*Ey inananlar, and olsun ki sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasullullah en güzel örnektir.*"

namazdır.⁴³” (Nesai, İşretü'n-Nisa 1, 7, 61) buyurmuştur. Efendimiz namaza giderken güzel koku sürmenin ahlaki güzellik olduğunu, başkalarını rahatsız etmeden mescitte bulunmayı tavsiye etmiştir.

İslam'ın ilk yıllarında sabah namazı ve akşam namazı olmak üzere iki vakit namaz farz kılınmıştır. Sabah namazı kuşluk vaktinde, akşam namazı ise ikindi vaktinde kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de namaz ile ilgili ayetler vardır. Bakara 83. ayette namaz ile ilgili emir olduğu bildirilmiş olup⁴⁴; Bakara 110. ayette Allah'ın yaptıklarımızı gördüğünden ve namazı kılıp zekatı vermemiz gerektiğinden bahsedilmiş⁴⁵; Bakara 238. ayette namaza devam etmenin gerekliliği⁴⁶; Bakara 277. ayette iman edenlerin mükafatlandırılacağı⁴⁷ buyurulmuştur (DİB, 2020).

Kible, mihrap ve odak noktası⁴⁸ anlamlarına gelmektedir. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinden 17 ay kadar sonra kiblenin Kâbe'ye döndüğü kabul edilmektedir. Rivayetlere göre Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinden sonra cemaat ile öğle namazında iken kible değişikliği ile ilgili vahiy gelmiştir. Hz. Muhammed cemaat ile birlikte Kâbe'ye doğru yönelmiştir. Bakara 143. ayetinde Hz. Muhammed'in ilk kiblesinin Kâbe olduğu vurgulanmıştır. Akış, (2020) Hz. Muhammed'in ibadet hayatının tarihi açıdan tespit ve değerlendirilmesi adlı çalışmasında bu rivayete yer vermiştir.

Kur'an-ı Kerim'de kible ile ilgili ayetler Bakara suresinde bulunmaktadır. Bakara 142. ayetinde⁴⁹ kibleden bahsedilmiş; Bakara 149. ayetinde⁵⁰ Allah'ın tüm yapılanları gördüğü belirtilmiş ve namazda yüzlerin mescidi harama çevirilmesi gerektiği emredilmiş; Bakara 150. ayetinde⁵¹ namazda yüzlerin mescidi harama çevirilmesi gerektiği ve böyle yaptıklarında

⁴³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 128.

⁴⁴ “Vaktiyle biz, İsrailoğullarından: Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve «İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin» diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz.”

⁴⁵ “Namazı kılın, zekâtı verin. Önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.”

⁴⁶ “Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.”

⁴⁷ “İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.”

⁴⁸ Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 724.

⁴⁹ “İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları kiblelerinden onları çeviren nedir? diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.”

⁵⁰ “Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. (Biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.”

⁵¹ “(Evet Resûlüm!) Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü o yana çevirin ki, aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna, insanların aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın. Sakın onlardan korkmayın! Yalnız benden korkun. Böylece size olan nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız.”

insanların aleyhlerinde kullanabilecekleri bir delilleri bulunmayacağından, insanlardan değil yalnızca Allah'tan korkulması gerektiği buyurulmuştur. Dolayısıyla kibleye yönelmek, islam'da büyük bir anlam taşır. Çünkü kible, Müslümanların namazda yöneldikleri kutsal yöndür ve Allah'a olan bağlılıkları ve saygılarını simgeler. Kibleye yönelirken ve kible hakkında düşünürken uyulması gereken ahlaki kurallar vardır. Kibleye yönelirken saygılı ve huşu içinde olunmalı, kalp ve zihin Allah'a odaklanmalı, manevi huzur içinde olmalıdır. Niyet ve ihlaslı olunmalı, hem fiziksel hem de ruhsal olarak temiz olunmalıdır.

2.3.2. Abdestte Ahlaki Kurallar

Mekke döneminde namazın emredilmesi ile cünüplarin yıkanmadıkça namaz kılamayacakları bildirildi. Yıkanmanın nasıl olacağı ve guslün şekli Hz. Peygamber'in fiili ile öğrenildi. Mekke'de nazil olan “*İyice temizlenmiş olmayanlar ona (Kuran'a) dokunamaz*”⁵² ayetinde geçen " المطهرون " kelimesi⁵³ gusül olarak ifade edilmiştir. Hz. Ayşe de Hz. Muhammed ile aynı kaptan gusül abdestini alırdı. Hz. Muhammed'in gusül için kullandığı su miktarı bir faraktı. Hz. Muhammed, gusül abdesti alırken terliklerini giyerdi (Akış, 2020: 71).

Abdest alırken şeytanın vesvesesinden kurtulmak için; “*Abdest için Velehân denilen bir şeytan vardır. Onun vereceği vesveseden sakının.*”⁵⁴ buyurulmuştur. Velehân, aklın gitmesi anlamına gelir. Hz. Peygamber, abdest sırasında suyun israf edilmemesini söyler. Şüphesiz israf, insanoğlunu sorumluluklarına karşı yabancılaştırmakta ve körleştirmektedir. “*Su, temizlik aracıdır. Temiz olmayan ise temizleyemez. Dolayısıyla su, temiz kalmayı hak eden bir nimettir.*”⁵⁵ (Akyüz, 2014: 113).

Nisa, 43. ayetinde cünüp iken namaza yaklaşılmaması ve gusül alınması gerektiğini, su bulunmadığı takdirde toprakla yüz ve ellerin meshedilerek teyemmüm alınması gerektiği buyurulmuştur. Abdest alırken uymamız gereken ahlaki kurallar vardır. Bu kurallar islamın genel edep ve temizlik anlayışına dayanır. Niyet etmek, abdestin sadece fiziksel temizlik değil aynı zamanda Allah'a ibadet amacı güdülmesi gerektiğini hatırlatır. Abdest alırken vücudun mahrem yerlerini örtmek ve çıplak olmamak gerekmektedir. Suyu israf etmeden kullanmak gerekir. Abdest alırken sabırlı ve sükûnetli olunmalı aceleci davranılmamalıdır. Abdest almak aynı zamanda ruhunda temizlenmesi demek olduğundan abdest alırken gıybetten ve kötü sözden sakınmak gerekir. Abdest alırken organların yıkanmasında titizlik gösterilmesi ve

⁵² Vakıa, 56/79.

⁵³ Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 577.

⁵⁴ Tirmizî, Tahâret, 43; İbn Mâce, Tahâret, 48; İbn Hanbel, age. V, 136.

⁵⁵ Ebû Davud, Tahâret, 14; İbn Mâce, Tahâret, 21.

Allah’a derin bir saygı ve huşu içinde olmak gerekir. Bu ahlaki kurallar, hem fiziksel temizlik hem de manevi huzur açısından önemli olup, abdestin sadece bir ibadet değil, bir iç disiplin haline gelmesini sağlar.

2.3.3. Oruçta Ahlaki Kurallar

Oruç, Arapça savm, Farsça “rûze” (روزه) kelimesinden gelmektedir⁵⁶. Zamanla rûze-urûze-uruç-oruç şeklinde kelime dönüşmüştür. Bu kelime, kök anlamı olarak "hareketsiz kalmak" ifadesini taşır ve türevleriyle beraber Kur’an’da toplam on dört kez yer alır⁵⁷. Namaz ile birlikte oruç ibadetinin de İslam’dan önce var olduğu Kuran-ı Kerim’de geçen ayetlerde görülmektedir. O ayette; “Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç size de farz kılındı⁵⁸” buyurulmuştur (Akış, 2020: 169).

Bakara, 185. ayetinde⁵⁹ Ramazan ayında Müslümanların oruç tutması gerektiği hasta veya yolcu olanların ise tutamadıkları gün sayısınca başka günlerde kaza atmeleri emredilmiştir.

Câhiliye döneminde Kureyşliler, Recebü’l-Esam ve Şehr-i Mudar dedikleri Recep ayında putları ziyaret edip atîre kurbanı kestikleri ve oruç tuttıkları söylenmektedir. Bu dönemde Kureyşlilerin işledikleri günahlara kefarete olarak ve kıtlık tehlikesine karşı oruç tuttıkları da belirtilmektedir. Câhiliye dönemindeki bir diğer oruç çeşidi de sükût orucudur. Bu oruç, Câhiliye Arapları’nın bir gün boyunca hiç konuşmadan ibadet saydıkları belirtilmektedir. Hz. Muhammed risâletten sonra bu uygulamayı yasaklamıştır. Bununla ilgili de “Bir gün, bir geceye kadar sükût etmek yoktur.⁶⁰” buyurmuştur. Orucun farz kılınması kiblenin değiştirilmesinden sonra, Bedir Savaşı’ndan önce ve hicri ikinci yılı Şaban ayında olmuştur (Akış, 2020: 12).

Bakara, 187. ayetinde orucun başlama ve bitiş vakti, oruçluyken yapılması ve yapılmaması gerekenler buyurulmuştur. Aile olan ilişkileri de Peygamberimiz ayetler doğrultusunda belirlemiştir. Oruç, sadece bir fiziksel açlık ve susuzluk halinden ibaret

⁵⁶ Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 539.

⁵⁷ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, el-Mu’cemü’l-müfehres li elfâzi’l-Kur’ân (Kahire: Dâru’l-Hadis, 2001), “svm”, 512.

⁵⁸ Bakara,183.

⁵⁹ “Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur’an’ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah’ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir.”

⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Vesâyâ”, 26.

olmayıp, aynı zamanda ruhsal ve ahlaki bir arınma sürecidir. Oruçluyken uyulması gereken ahlaki kurallar, kişinin hem iç dünyasında hem de toplumla olan ilişkilerinde bir olgunlaşma sağlmasına yardımcı olur. Oruçluyken sabırlı olmak gerekir. Oruç, sabır ve metin sınavıdır. Oruç tutarken kötü sözlerden ve tartışmalardan kaçınılmalıdır. Peygamberimiz oruç tutan birine “Eğer biri seni kızdırırsa, ben oruçluyum de” demiştir. Kişi oruçluyken kötü alışkanlarından da uzak durmalıdır. Öfke, gıybet, yalan, dedikodu ve diğer kötü davranışlardan kaçınılmalıdır. Oruçluyken ihtiyaç sahiplerine yardım edilmeli, bol bol sadaka verilmelidir. Çevreye karşı hoşgörülü olunmalı nefse hakim olup arzular denetlenmelidir. Peygamberimiz de yaşantısında bu kuralları temsiz ederek göstermiştir. Orucu sadece Allah rızası için tutup gösterişten uzak durulmalıdır. Tevbe ederek günahların terkedilmesi gerekir. Bu ahlaki kurallar, orucun yalnızca bir bedensel disiplin olmanın ötesine geçip, kalp ve ruhu da arındıran bir ibadet olmasını sağlar.

2.3.4. Hacda Ahlaki Kurallar

Hac, kelime anlamı olarak Kâbe'yi ziyaret ve tavaf töreni olarak tanımlanır. Hz. Muhammed'in Mekke'de bulunduğu dönemde, bazı kaynaklarda iki kez hac yaptığı, bazı kaynaklarda ise üç kez hac yaptığı belirtilmektedir. Ancak, risâlet dönemi ve hicretten önce, bazı kaynaklar, Hz. Muhammed'in on kez hacca gittiğini ifade eder. Taberî, Hz. Muhammed'in hayatı boyunca üç kez hac ibadetini yerine getirdiğini belirtmektedir. Bunlar, Haccû'l-Veda, Haccû'l-Belağ ve Haccû't-Temâm olarak bilinen haccı kapsar. İki kez Medine'ye hicretten önce ve bir kez de Medine döneminde hac yapmıştır. Hz. Muhammed'in, İslam öncesi ve risâlet döneminde hac yapması için herhangi bir engel bulunmamıştır. Mekke'de geçirdiği 13 yıl boyunca da, herhangi bir engel olmadıkça hac yapmaya devam etmiştir. Bu da, onun dini ibadetlere verdiği önemi ve İslam'ın ilk yıllarındaki hac ibadetinin gerekliliğini gösterir (Akış, 2020: 189).

Bakara, 196. ayetinde⁶¹ hac ve umrenin tamamlanması gerektiği buyurulmuştur. Söz konusu ayette haccın kuralları belirtilmiştir. Peygamberimiz bu ayeti davranışlarıyla uygulayarak Müslümanlara örnek olmuştur. Hac ve umrenin tam şekilde yapılmasının önemine vurgu yapılmıştır.

⁶¹ “Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alikonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir. (Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun. Biliniz ki Allah'ın vereceği ceza ağırdır.” (Bakara, 2/196)

Şeytan taşlama, haccın diğeri bir önemli ritüelidir. Hacı adayı taşları atarken, sadece taş atmakla kalmaz, aynı zamanda Hz. İbrahim ve ailesinin şeytanın vesveselerine karşı verdikleri mücadelenin anılarını canlandırır. Her taş, bir nefsin taşlanması, her taş atışı, bir kötülüğe karşı duruşu simgeler. İbrahim'in, Hacer'in ve İsmail'in yaşadığı imtihanlar, hacı adayını daha derin bir içsel savaşa girmeye ve kötü arzularından arınmaya davet eder. Medine'deki ziyaret, hacı adayının ruhsal yolculuğunun başka bir boyutudur. Hz. Peygamber'in (sav) bir zamanlar burada yaşamış olması, vahye muhatap olduğu o sokaklar, ashabıyla oturup konuştuğu yerler hacı adayı için büyük bir manevi deneyimdir. O topraklarda, Peygamber Efendimizin yaşadığı mutluluklar ve sıkıntılar, hacı adayının gözleri önüne gelir. Medine'nin sokaklarında dolaşırken, sadece bir şehri değil, bir dönemi, bir tarihî sorumluluğu yeniden keşfeder. O an, hacı adayı, Hz. Peygamber'in ve ashabının yaşadığı sevgi, sabır, fedakârlık ve imanla yoğrulmuş hayatı içselleştirir. Tüm bu deneyimler, hacı adayını sadece bir dini yükümlülüğü yerine getiren bir kişi olmaktan çıkarır ve onu, imanını, ahlakını ve ibadetlerini daha derinlemesine sorgulayan bir insan haline getirir. Hac, her adımda bir dönüşüm, her dua ve ibadetle bir yenilenmedir. Birey, hacın sonunda yalnızca Allah'a daha yakın bir mümin olmakla kalmaz, aynı zamanda insanlık tarihiyle daha derin bir bağ kurar ve hayatına dair kalıcı değişiklikler yaşar. Hacda uyulması gereken ahlaki kurallar, hem bireysel hem de toplumsal hayatı iyileştirmeyi hedefler. Hac, Allah rızası için yapılan bir ibadettir. Haccın başından itibaren niyetin doğru ve ihlaslı olması gerekir. Hac, büyük kalabalıklar ve zorlu koşullarda yapılan ibadet olduğundan hacı adayının çok sabırlı olması gerekir. Sabır haccın ruhani yönünü derinleştirir. Farklı kültürlerden, ırklardan gelen insanlarla birlikte ibadet yapıldığından saygı ve hoşgörülülük olmak oldukça önemlidir. Efendimiz "Hacda kötü söz ve hareketlerden kaçın" (Buhari, hac) buyurmuştur. Böylece Müslümanların hacda kötü söz kullanmamalarını sağlamış ve kendisi de her türlü zorluğa karşı kötü söz kullanmamıştır. Hac bir nevi manevi temizliktir. Kişi hacda bulunduğu sürece yalnızca fiziksel değil, manevi temizlikte yapmalı, kötü sözlerden, yalanlardan, gıybetten, dedikodudan, öfkeden ve diğer olumsuz davranışlardan kaçınmalıdır. İnsanlara karşı empati yapmalı ve yardımlaşma içerisinde olunmalıdır. Gereksiz vakit harcamaktan kaçınılmalı zamanı verimli kullanılmalıdır. Hac temizlik ve düzeni öğretir. Temizlik Allah'ın emri olup, hacda temiz olmaya özen gösterilmelidir. Allah'ı anmak ve zikretmek çok önemlidir. Hac bir arınma, bir içsel huzur bulma ve Allah'a daha yakın olma fırsatıdır. Bu yönleriyle hac, bir inanç, ahlaki bir olgunlaşma ve yaşam biçimi dönüşümüdür (Sarice, 2020: 505).

2.3.5. Arafatta Ahlaki Kurallar

İslam'dan önceki Cahiliye döneminde, özellikle Mekke ve çevresindeki Arap kabileleri arasında, hac ibadeti etrafında büyük bir ayrımcılık hakimdi. Müşrikler, Hz. İbrahim'in (as) tevhid inancını tahrif etmiş ve hacıların ibadetlerini de kendi gururlarına ve çıkarlarına göre şekillendirmişlerdi. Özellikle, Mekke'nin önde gelen kabileleri, kendilerini diğerlerinden üstün görerek, hacca gelen diğer insanlarla aynı yerlerde ibadet etmeyi reddediyorlardı. Bu kabileler, kendilerini "Allah'ın evi" olarak nitelendiriyor ve hacıların arasına karışmamayı bir ayrıcalık olarak kabul ediyorlardı. Örneğin, Kureyş ve diğer seçkin kabileler, Arafat'ta toplanan hacıların arasına katılmak yerine, Meş'ari Haram (Müzdelife) gibi yerlerde tek başlarına bekler, diğer hacılara yaklaşımdan kaçınıyor, "şerefimize leke sürülür" diye düşünerek, küçük gördükleri insanlarla bir arada olmayı gururlarına yediremezlerdi. Bu ayrımcılık, sadece toplumsal değil, aynı zamanda dini bir anlam taşırdı; çünkü onlar, hacıların bir arada eşit bir şekilde ibadet etmelerini istemez, her bir kabileyi kendi seviyelerine göre sınıflandırarak, ayrıcalıklı bir statüye sahip olduklarını düşünürlerdi. Ancak, İslam'ın getirdiği anlayış tamamen farklıydı. Yüce Allah, bu tür ayrımların tamamen reddedildiğini ve hac ibadetinin tam bir eşitlik içinde yapılması gerektiğini bildirmiştir. İslam, bütün Müslümanların, ırk, soy, statü veya başka bir ayırım olmaksızın, Arafat'ta bir araya gelip, aynı ibadetleri eşit şartlar altında yapmalarını emretmiştir. Yani, hac, sadece bir dini ritüel değil, aynı zamanda toplumsal eşitliği, kardeşliği ve birlikteliği simgeleyen bir ibadet olmuştur. Bu bağlamda, Allah, İslam'ı kabul eden tüm Müslümanlara, takva (güvenilirlik, Allah'a saygı ve korku) esasına dayalı bir üstünlük anlayışını benimsemelerini öğretmiş ve hacca katılan her müminin Allah'a en yakın olma noktasında eşit olduğunu vurgulamıştır. Artık hac, sosyal statü, kabile veya ırk farkı gözetmeksizin, Allah'ın huzurunda tüm müminlerin eşit bir şekilde ibadet ettiği bir zaman dilimi olmuştur. Bu, İslam'ın getirdiği evrensel eşitlik ilkesinin en somut örneklerinden biridir (Sarice, 2020: 504).

İslam'da hac, diğer dinlerdeki ibadetlerden farklı olarak hem belirli bir zaman dilimi hem de belirli mekânlar üzerinde yoğunlaşan bir ibadettir. Hac, sadece fiziksel değil, aynı zamanda manevi bir anlam taşır. Hac ibadeti, belirli şartları yerine getiren her Müslümana farz kılınmıştır. Bu şartlar arasında akıl sağlığı, baliğ olma (ergenlik yaşı) ve bedenî, malî yeterlilik gibi kriterler bulunur. Hac, sadece bir seyahat değil, dini vecibeleri yerine getirmek için belirli bir süreç içinde gerçekleştirilen bir ibadettir. Hac, her yıl belirli bir zamanda yapılır. Zilhicce ayının 8. günü ihrama girilir ve 13. gününe kadar süren bu ibadet sırasında, hacı adayları bir dizi manevi görevi yerine getirirler. Haccın başlangıcındaki ilk aşama, Arafat'ta vakfe yapmaktır. Arafat, Mekke'nin 25 kilometre güneydoğusunda yer alan kutsal

bir bölgedir. Hacılar, Arafat'ta öğle ve ikinci namazlarını birleştirip, burada dua eder, telbiye ve tesbih çekerler. Arafat'taki vakfe, hacın en önemli rüknüdür ve bu vakfe, hacıların bir araya gelip, Allah'a yönelmeleri, günahlarından arınmaları için en anlamlı andır. Arafat'ta vakfe yapmanın belirli bir zamanı vardır; bu vakfe, Zilhicce'nin 9. günü, yani Arife Günü yapılır. Süresi içinde Arafat'ta vakfe yapmayan bir kimse, o yıl hacı tamamlamış sayılmaz. Bu vakfenin ardından, hacılar güneş batmadan Müzdelife'ye hareket ederler. Müzdelife'de geceyi geçirdikten sonra, Kurban Bayramı'nın ilk günü olan 10. gün, Mina'ya gitmek için yola çıkarlar. Mina, Mekke'nin kuzeydoğusunda, Müzdelife ile Mekke arasında yer alan geniş bir alandır ve burada kurban kesme ve diğer dini görevler yapılır. Hac, sadece belirli bir zaman diliminde yerine getirilebilen bir ibadet olduğu için, zaman ve mekân açısından sıkı bir takvime bağlıdır. Ayrıca, hacın her bir aşaması, bir müslümanın Allah'a yakınlaşması ve manevi arınması için bir fırsat sunar. İslam'da hac, sadece bir ibadet olmanın ötesinde, toplumsal eşitliği, kardeşliği ve birliği simgeleyen önemli bir dini deneyimdir (Küçük, 2013: 120).

Arafat'ta vakfe sırasında bir hacı adayını, orada bulunduğu anda, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın cennetten düşüşlerinden sonra, tövbe ve af dilemek için ellerini semaya açmalarını hatırlar. Bu an, hacı adayına da aynı duyguyu yaşatır; Allah'a yönelir, kendi hatalarından dolayı pişmanlık duyar ve Yaraticısından af diler. Arafat'taki vakfe, sadece fiziksel olarak orada bulunmak değil, aynı zamanda insanın kendi ruhsal temizliğini yapması, geçmişteki hatalarını tövbe ile silmesidir. Arafat'taki ahlaki kurallar, tevbe, sabır, ihlas ve samimiyet, insanlara sağ ve hoşgörü, dua ve yalvarma, tevazu ve alçak gönüllülük, yardımlaşma olarak sayılabilir. Arafat'taki ahlaki kurallar, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde insanın daha iyi bir insan olma yolunda attığı adımları simgeler. Bu kurallar, bir müminin içsel gelişimini desteklerken, aynı zamanda toplumda barış ve huzurun sağlanmasına katkı sağlar. Sa'y ibadeti sırasında, hacı adayını kendisini Hz. Hacer'in yerine koyar. Hz. Hacer, su bulmak için Safa ile Merve arasında koşarken yaşadığı zorlukları ve endişeleri, hacı adayını yüreğinde hisseder. Hacer'in sabrı, güveni ve Allah'a olan tevekkülü, hacı adayına da cesaret verir. Her adımda, oradaki tarihi ve manevi bağları daha derinden hisseder; o da Allah'ın yardımına güvenerek, içindeki sıkıntıları ve endişeleri bir kenara bırakıp, Allah'a olan teslimiyetini pekiştirir. Bu süreçte, hacı adayını sadece bir ibadet yerine, Hz. Hacer'in duygularını, mücadelelerini ve sonunda Allah'ın ona verdiği müjdeyi de kendi ruhunda yaşar (Sarice, 2020: 511).

2.3.6. İhramda Ahlaki Kurallar

İhram, hac ve umre ibadetlerine başlamadan önce, belirli bir süre boyunca kişinin kendisini Allah'ın koyduğu yasaklara tabi tutması anlamına gelir. İhram, basitçe dikişsiz iki bez parçasından ibaret gibi görünse de, onun anlamı çok daha derindir. Kişi, ihrama girdiğinde, sadece bedensel olarak değil, aynı zamanda manevi olarak da bazı sınırlar içine girmiş olur. Namaza başlarken alınan iftitahteki tekberi, oruca başlarken imsak vakti, hacda ise ihram ile birlikte kişi, Allah ve Resûlü'nün (sav) koyduğu yasaklara uymak zorundadır. Bu yasaklar, kişinin günlük hayatındaki bazı davranışları geçici bir süreliğine terk etmesini gerektirir. Kur'an'da ve hadislerde ihramla ilgili pek çok yasak bulunmaktadır. Bunlar arasında en belirgin olanlar, güzel koku sürmemek, av hayvanlarını öldürmemek, harem bölgesindeki bitkilere zarar vermemek gibi davranışlardır. Bu yasaklar, sadece dışsal davranışlarla sınırlı değildir; aynı zamanda kişinin niyetinin de saf olması beklenir. İhram, sadece bir kıyafet değil, kişinin ruhsal ve ahlaki olarak da kendisini Allah'a teslim etmesi anlamına gelir. Bu sebeple, ihram durumundaki bir kimse, kendisini manevi bir arınma sürecine sokar ve bununla birlikte, sıradan yaşamın ötesine geçerek daha yüksek bir bilince ve ahlaka ulaşmayı amaçlar. İhramda hem dışsal davranışlar hem de içsel niyetler açısından belirli ahlaki kurallar vardır. İhrama giren kişi, fiziksel ve manevi temizlik içinde olmalıdır. İhramda kişi, kötü sözler, dedikodu, yalan ve gıybetten uzak durmalıdır. Sabırlı ve tahammüllü olunmalıdır. İhramda kişinin nefisini terbiye etmesi gerekir. Dünyevi arzuların uzak durulması sadece Allah'a yaklaşma amacı güdülmelidir. İhramda, diğer hacı adaylarına saygılı davranmak ve adaletli olmak çok önemlidir. İhram sadece bir dış giysi değişikliği değil, bir içsel dönüşüm sürecidir. Bu dönemdeki ahlaki kurallar, insanın ruhsal olgunlaşmasını ve Allah'a olan bağlılığını pekiştirirken, aynı zamanda toplumsal ilişkilerde de adalet, hoşgörü ve saygıyı teşvik eder. (Sarice, 2020: 512).

2.3.7. Şeytan Taşlamada Ahlaki Kurallar

Şeytan, İslam dininde insanları kötülüğe yönlendiren bir varlıktır. Hac ibadetinde, Mina'da şeytan taşlama eylemi, insanın içindeki olumsuz eğilimleri ve şeytanın etkilerini temizleme amacı güder. Hacı adayı, bu ibadetle, daha önce işlediği günahlardan pişmanlık duyduğunu, bunlardan arınmaya karar verdiğini ve gelecekte bu tür hatalardan kaçınmaya gayret edeceğini ifade eder. Hökelekli'ye göre, şeytan taşlama alanı, sadece bir ritüel değil, aynı zamanda içsel bir temizliktir. Bu alan, düşüncelerdeki, davranışlardaki ve niyetlerdeki tüm kötü değerlerin arındığı, mal, makam, şöhret gibi dünyevi tutkuların geride bırakıldığı bir yerdir. Şeytan taşlama, insan doğasında bulunan kötü eğilimleri ve şeytanın bu eğilimler üzerinden insanı yönlendirme çabalarını yok etme anlamına gelir. Bu eylem, kişinin akıl ve

iradesini yüceltmeyi ve benliğini şeytanın etkilerinden tamamen kurtarmayı amaçlar. Hacı, şeytan taşlama ile Allah'a söz verir. Taşlamadan sonra kurban kesmek, tevbenin kabulünü simgelerken, saç kesimi ise günahlardan arınmayı ifade eder. Ayrıca, bu ibadet sırasında, Hz. İbrahim'in oğlunu Allah'a kurban etmeye niyet ettiği, Hz. İsmail'in Allah'ın emrine teslimiyetini gösterdiği ve Hz. Hacer'in bu duruma tevekkülünü hatırlatan manevi bir derinlik de bulunmaktadır (Geçioğlu, 2016: 225).

Şeytan taşlama, haccın vaciplerinden biridir ve İslam'da sembolik bir anlam taşır. Rivayete göre, Hz. İbrahim Kâbe'yi yaptıktan sonra, Cebrail (as) rehberliğinde ilk haccını yapmış ve oğlu İsmail'i kurban etmek için Mina'ya giderken, şeytan üç ayrı noktada onu engellemeye çalışmıştır. Hz. İbrahim, her seferinde şeytanı taşılayarak onun engellemelerine karşı koymuştur. Peygamber Efendimiz (sav) de bu uygulamayı gerçekleştirmiş ve haccın gereklerini yerine getirirken, "Hacla ilgili görevlerinizi benden alın" diyerek şeytan taşlamanın önemini vurgulamıştır. Şeytan taşlama, sadece bir fiziksel eylem değil, daha derin bir manevi anlam taşır. Bu ritüel, insanın içindeki kötü eğilimlere, şehvet ve nefsin kötü arzularına karşı bir direnişin simgesidir. Hacı, her taş attığında, kendisini kışkırtan kötü duygulara, şeytanın vesveselerine ve nefsinin arzularına karşı bir savaş açar. Bu eylem, insanın akıl ve iradesini yüceltmesini, nefsini ve şeytanın etkilerini yenmesini amaçlar. Hacı adayı, şeytan taşlama sırasında gurur, kibir, mal-mülk, makam, şan gibi dünyevi değerlerden arınarak, bunlara karşı Allah için bir teslimiyet ve fedakârlık sergiler. Şeytanın her türlü tuzağına karşı, irade ve takva ile direnerek, dünyevi tüm bağılıkları Allah'a olan kullukla aşmaya çalışır (Sarice, 2020: 505).

2.3.8. Zekatta Ahlaki Kurallar

Zekat kavramı hayır olarak vermek, bağışta bulunmak⁶² anlamlarına gelmektedir. Kur'an'da zekât kavramı Mekke döneminin başından beri Araf 156, Enbiya 73, Meryem 31, 55, Mü'minûn 4, Rum 39, Neml 3, Lokman 3 ve Fussilet 7. ayetlerinde geçmiştir. "*Şüphesiz ki Allah adaleti, iyilik yapmayı ve akrabaya bakmayı emreder, fuhşiyattan, fenalıktan ve azgınlıktan men eder. Düşünmeniz için böyle öğüt verir.*" (Nahl, 90) buyurmuştur. Yüce Allah daima fakiri gözetmek, ihtiyaçlarını karşılamak konularında insanları teşvik etmiştir. İslam'ın ilk yıllarında zekât farz kılınmış ve Müslümanların mallarının gönüllülük esasıyla hareket ederek zekat ödeme şekli, konusu ve ödeme zamanlarını kendilerinin belirlediği belirtilmektedir. Bu sorumluluğu yerine getirmeyenlerin manevi olarak ahirette ödül ve

⁶² Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 398.

cezasının olacağından ayetlerde bahsedilmektedir. Müzzemmil, 20. ayetinde Allah'ın bağışlayıcılığından bahsedilmektedir. Namaz kılmanın, zekat vermenin önemine değinilmiştir. Bu ayet mücmel bir ayettir. Hz. Peygamber bu ayetin emri gereği zekatın nasıl verileceğini ve zekatta nasıl davranılması gerektiğini bize yaşantısıyla göstermiştir. Bu sebeple zekatta uyulması gereken ahlaki kurallar vardır. Zekat verirken kişinin niyeti sadece Allah rızası olmalıdır. Gösteriş veya başkalarının takdirini kazanmak için verilmemelidir. Zekat ihtiyaç sahiplerine verilirken onların gururlarını kırmadan, onları değerli hissettirerek verilmelidir. Zekat toplumsal adaleti teşvik eder. Zekat verilmesi gereken yerler doğru şekilde seçilmeli, malın adil şekilde dağıtılmasına özen gösterilmelidir. Zekat verirken kibirli ve gururlu bir tutumdan kaçınılmalı ve tevazulu olunmalıdır. Zekat sadece maddi bir yükümlülük değil, bireyin manevi gelişimine katkı sağlayan ve toplumda dayanışmayı, yardımlaşmayı teşvik eden önemli bir ahlaki ilkedir. Verilen zekat, hem verenin hem de alanın hayrına olmalı, toplumsal huzur ve barışa katkı sağlamalıdır (Akış, 2020: 211).

2.4. Hz. Muhammed'in Hayatında Etkili Olan Kadınlar

Hz. Muhammed'in annesi Hz. Âmine m. 550 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Kureyş'in en erdemli kızıdır. Zekâ, terbiye ve edep yönleri yüksektir. Mekke'de pek çok genç onunla evlenmek istemiştir ancak o hepsini reddetmiştir. Putperest bir çevrede olmasına rağmen putlara tapmamıştır. Hanif dinine mensuptur. Abdulmuttalip, oğlu Hz. Abdullah'a, Vehb' den Hz. Âmine'yi istemiş ve evlendikten sonra Hz. Âmine peygamberimizi dünyaya getirmiştir. Hz. Muhammed'in doğumu ile bir nur yayılmıştır (Köse, 2021: 68).

Yetim olan Hz. Muhammed, annesiyle dört yıl kalıp Arap gelenekleri gereğince sütanne Halime'ye verilmişti. Halime, Hz. Muhammed 5 yaşında annesine geri teslim edilmişti. Hz. Muhammed hayatının her döneminde yetim, öksüz ve fakir olmasının etkisini hissetmiş ve yanındakilere de bunu hissettirmiştir. Anne ve babasız geçirdiği hayatında; Halime'ye, Süveybe'ye, Fatıma bt. Esed'e ve Ümmü Eymen'e "*anneciğim*" demiş ve onlara vefasını göstermiştir. Allah Teâlâ, Hz. Muhammed'i Ümmü Eymen, Âmine, Halime, Fatıma bt. Esed'in yanında güvenle büyütüştür. Onların güvenilirliği sayesinde Hz. Muhammed'in ebeveynliği onlara uygun görülmüştür (Eser, 2019: 73).

Hz. Muhammed'in halaları küçük yaştan itibaren ona kol kanat germişlerdir. Hz. Safiyye, Hz. Muhammed'in peygamberlik görevinde de hep onun yanında olmuştur. Aralarında sıcak bir ilişki vardır. Hz. Muhammed'in halalarının ayrı ayrı değeri vardır. Âtike bint Abdülmuttalib İslâm tarihinde Bedir Savaşından önce gördüğü rüya ile tanınmıştır. Âtike,

gördüğü rüyayı gidip kardeşi Abbâs b. Abdülmuttalib'e anlatır. O da kimseyle paylaşmamasını tembihler. Bu rüyanın ilginç olmasının sebebi gerçekleşmesidir. Rüya dipnotta verdiğimiz şekilde⁶³ anlatılmıştır.

2.4.1. Hz. Muhammed'in Eşleri

Hz. Muhammed'in ticaretle uğraşması ve Hz. Hatice ile ticarî ilişkileri zamanla evliliğe doğru gitmişti. Hz. Hatice'nin iki evlilik yaptığı bilinmektedir. Hz. Hatice "*Tâhire*" lakabı ile tanınmaktadır. Hatice; akli ve temiz yaşantısı sebebiyle yaşadığı dönemde güvenilir bir insandı. Bir de Hatice Kureyş'in en zengin kadını konumundaydı. Onunla evlenmek isteyenler olmuş ancak Hz. Hatice bu konudaki teklifleri reddetmişti. O, Hz. Muhammed'in ahlak yönünden üstün olduğunu fark etmiş ve bu sebeple onunla evlenmek istemiştir. Hz. Muhammed evlendiğinde 25 yaşında, Hz. Hatice ise 40 yaşındaydı. Hz. Muhammed, evlendikten sonra amcasının yanından ayrılmış ve kendisine ait olan evine geçmişti. 2 erkek ve 4 kız olmak üzere altı çocukları olmuştur. İlk çocuğu erkek doğunca ismini "*taksim eden, sadaka dağıtan*" anlamlarında *Kasım* koymuştur. Bu sebeple kendisine de *Ebu'l-Kasım* künyesi verilmiştir. Hz. Muhammed, Hz. Hatice'den doğma oğlu Kasım için "*Ebu'l-Kasım*", Mariye'den doğma oğlu İbrahim için "*Ebu İbrahim*" olarak da nitelendirilmiştir (Eser, 2019: 69).

Hz. Hatice'nin diğer çocukları ile ilgili rivayetlerde Hz. Hatice'nin Ebu Hale'den bir, Atik (Uteyyık)'ten bir olarak toplam iki çocuğu vardır. Ebu Hale'den doğan bir erkek çocuğunun adı Hale'dir. Yine rivayete göre Atik (Uteyyık)'ten doğan bir kız çocuğunun ismi de Hind'tir. Başka bir rivayette de önceki evliliklerinden doğan çocukların sayısı dört olarak geçmekte ancak Atik'ten doğan çocukların isimleri ve Ebu Hale'den doğan çocuklarının cinsiyetleri belirtilmemektedir. Hz. Hatice kendisini işlerine ve çocuklarına adanmıştır. Bu süre zarfında pek çok kişi Hz. Hatice'yle evlenmek istemiş ancak Hz. Hatice istememiştir. Kaynaklara göre Hz. Hatice ticaret erbabı, şeref ve mal sahibidir. Mekke'den Şam'a kervanlar

⁶³ "Kureyş'in Bedir savaşına çıkmasından önce deveye binmiş bir adam Mekke'ye doğru gelerek, Ebtah mevkiinde durarak yüksek bir sesle şöyle seslendi. "Ey Guder ailesi! Öleceğiniz yerlere koşun!" dedi. Bunu üç kez tekrarladı. Daha sonra insanların, onun etrafında toplandıklarını gördüm. Akabinde bu kişi, Mescid-i Harâm'ın içine girdi ve insanlar da onu takip ettiler. İnsanlar kendisinin çevresindeyken devesi onu Kâbe'nin üzerine çıkardı ve daha önce söylediği şeyi orada da üç kez tekrar etti. Ardından devesi onu Ebû Kubeys dağının başına çıkardı. Bu kişi, dağın tepesindeyken eline kocaman bir taş alarak ve onu dağdan aşağıya doğru fırlattı. Aşağıya gelen bu taş parçacıklara ayrıldı ve Mekke'deki hiçbir ev hiçbir vadi kalmadı ki, bu taşın parçaları bu evlerin içine girmesin. Ancak Hâşimoğulları ve Zühreoğullarının evlerine bu kaya parçalarından herhangi bir şey isâbet etmedi." (İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/609; İbn Sa'd, *et-Tabakâti'l-Kübrâ*, 8/36-37; İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, 4/356; bkz. Köse, 2021, III. Ulusal genç akademisyenler sempozyumu Mevlid'in-Nebi. s. 97).

gönderir, mallar getirterek çalışıklarına hisseler vermiş ve mallarını nakil ettirmiştir. Hz. Peygamber'de ticareti en iyi şekilde yapıp karlarını iki misline çıkardığında Hz. Hatice'nin onun işe alma kararında iyi olmuştur. Hz. Peygamber'in duruşu da bu tercihte etkili olmuştur. Hz. Hatice, Hz. Muhammed'in dürüstlüğünü, mükemmelliğini görünce onunla evlenmeyi arzulamıştır (Hamidullah, İ. a.y; bknz. Güzel, 2012: 69).

Hz. Muhammed Hatice ile evlendikten sonra eşinin evine taşınmıştır. Hatice'nin Zeyd b. Hârise adında bir kölesi, Hz. Muhammed'in de Bereke adında bir cariyesi bulunmaktaydı. Hz. Muhammed cariyesini azat ederek evlendirmiştir. Hatice de Hz. Muhammed'e Zeyd'i hediye etmiştir. Hz. Hatice'nin diğer çocukları Mekke'deki örlere göre baba tarafından yakınlarının yanında yaşamaktaydı. Hz. Muhammed evlerinde eşi ve hizmetçileriyle yaşamış ve geçimini sağlamıştır. Ticareti sayesinde zengin olma imkânının yanında maddî açıdan da Mekke'de saygınlık kazanmıştır. Hz. Muhammed evlendikten sonra rahat bir hayata kavuşmuştur. Hz. Muhammed'in dört kızı ve iki de oğlu dünyaya gelmiştir. Evliliğin ilk on yılında dünyaya gelen çocuklarından kızları Rukıyye, Zeyneb, Ümmü Kulsûm ve Fâtıma; oğulları Kâsım ve Abdullah'tır (Ayar, 2007: 85).

2.4.1.1. Hz. Muhammed'in Evlilik Hayatındaki Ahlakı

Hz. Muhammed yoğun zamanlarında bile tüm eşlerine özen göstermiş, baş başa vakit geçirmiş ve hanımlarıyla yakından ilgilenmiştir. Hanımları için odalar yaptırmış ve onlarla sohbet edip vakit geçirmiştir. Hz. Muhammed, hanımları arasında da adaletli olmaya özen göstermiştir. Ayrımcılık yapmaksızın günün belli zamanlarında eşit süreler ile hanımlarıyla vakit geçirmiştir. Bir yolculuğa çıkacağında ise hanımlarından hangisini yanına alacağını kura çekerek belirlemiş ve adaleti bu sayede sağlamıştır. Erkeklerin eşlerinde gördüğü eksiklikleri nasihat ile çözmeleri önerisinde bulunmuştur. Eşlerin arasındaki tartışmaların giderilmesinde Kur'an, bir yol haritası belirlemiştir (Ebû Davud, Nikâh: 40,41; bknz. Kırıcı, 2019: 84):

1. Eşlere yanlış gördükleri yönleri için öğütler vermek,
2. Öğütlere uymayan bir durumla karşılaşıldığında bir süre için yatakları ayırmak,
3. Yataklar ayrılmasına rağmen sorun devam ederse hafifçe dövmek,
4. Tüm bunlara rağmen sorun devam ederse iki taraftan iki hakem belirlemek,
5. İki boşanmaya kadar dönecek şekilde boşamak,
6. En sonunda üçüncü bir boşamayla tamamen ayrılmak ya da ayrılmayıp geçinmeye çalışmak.

Hız. Muhammed, ailesinde sözü dinlenen ve saygı duyulan bir konuma sahipti. O dönemde Araplar, kabilelere dayanmaktaydı. Kabileler erkek egemenliğine dayanıyordu. Baba figürü aileden sorumluydu. Hız. Muhammed çocukları doğduğunda sevinmiş, kaybettiği evlatları için de çok üzölmüştür. Ataerkil aile yapısı İslâm öncesi Arap toplumunda erkek çocuğa önem vermekte, soyun devamlılığı ve savaşçı kimlikleri kaybetmemek adına ailenin güç kaynağı sayılmaktaydı. Hız. Hatice vefat ettiğinde Hız. Muhammed peygamberliğinin onuncu yılındaydı. Hız. Hatice 65 yaşında vefat etmiştir. Hız. Muhammed, tüm sevinç ve kederleri birlikte yaşadığı 25 yıllık hayat arkadaşını, her zaman ona maddî ve manevî tüm desteği veren çocuklarının annelerinden mahrum kalmıştır. Hız. Muhammed, Hız. Hatice ile evli olduğu süre zarfında ikinci bir kadınla evlenmemiştir. Hız. Hatice vefat ettiğinde Ramazan ayında Sevde bint Zem'a ile evlenmiştir. Bu evlilikten bir ay sonra da Ebû Bekir'in kızı Âişe ile nikâhlanmıştır. Hız. Muhammed'in diğer fiili evlilikleri ise bundan yaklaşık dört yıl sonradır. Hız. Muhammed Sevde ile evlendiğinde çocukları ile yaşamaktaydı (Ayar, 2007: 94).

Hız. Muhammed'in evlatlığı Zeyd b. Harise'nin boşadığı Zeyneb binti Cahş'ın evliliği ile ilgili ayetler inmiştir. Ayetlerde Hız. Muhammed'in, evlâtlığının boşadığı kadın ile evlendirilişinde; yasaklanan bu geleneği yıkma amacı güdülmüştür. Bu durumla ilgili Hız. Peygamber'e Ahzap suresi 36-40. ayetler gelmiştir (Esen, 2013: 126).

2.4.1.1. Hız. Muhammed'in Kadınlara Verdiği Önem

Hız. Muhammed kadınlara çok değer vermiştir. Bu değer pek çok hadiste de geçmektedir. Nafaka, mehir, miras, çalışma, eğitim, boşanma ve diğer siyasi haklar, evin iâşesinin erkeğe ait olması gibi pek çok hak bulunmaktadır (Sancaklı, 2003: 37).

Kur'an'ı Kerim'de Ahzap 33. ayette⁶⁴ Allah'a ve Resulüne itaat ile ilgili konular buyurulmuştur. Hız. Peygamber'in hanımı Aişe'ye yöneltilen ifk olayı meselesinde Nur suresi 11-19 ayetlerinde⁶⁵ bahsedilmiştir (Esen, 2013: 129).

⁶⁴ “Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”

⁶⁵ “O ağır iftirayı uyduranlar, sizin içinizden bir gürühtür. Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için, işledikleri günahın cezası vardır. İçlerinden (elebaşılık ederek) o günahın büyüğünü üstlenen için ise ağır bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğiniz zaman, iman eden erkek ve kadınlar, kendi (dın kardeş)leri hakkında iyi zan besleyip de, "Bu apaçık bir iftiradır" deselerdi ya! Onlar (iftiracılar) bu iddialarına dair dört şahit getirirlerdi ya! Mademki şahit getirmediler; işte onlar Allah yanında yalancıların ta kendileridir. Eğer size dünya ve ahirette Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu! Hani o iftirayı dilden dile dolaştırıyor; hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağzınıza alıp söylüyor ve bunu önemsiz bir iş sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah katında büyük bir günahdır. Bu iftirayı işittiğiniz vakit, "Böyle sözleri ağzımıza almamız bize yaraşmaz. Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım! Bu çok büyük bir iftiradır" deseydiniz ya! Eğer inanıyorsanız, bu gibi

Kur'an'ı Kerim'de Nisa 35. ayette⁶⁶ eşler arası ilişkiler ile ilgili konular bahsedilmiştir. Hz. Peygamber'in eşleri Aişe ve Hafsa'nın Zeyneb'e yaptıkları tahrir olayında ise Tahrir 1-5. ayetler inmiştir (Esen, 2013: 128).

2.5. Kur'an'da Hz. Muhammed'in Toplumsal Ahlakı

Hz. Peygamber, toplum içinde çeşitli roller üstlenerek toplumdaki her bireyle iletişime geçmiştir. Ordu komutanlığı, devlet yöneticiliği, hâkimlik, öğretmenlik, eş, baba ve dede gibi pek çok rol üstlenmiştir. Hz. Muhammed peygamberlik misyonu ile de insanlara İslam dinini anlatmıştır (Kırıcı, 2019: 69).

Hz. Peygamber doğup büyüdüğü toplumu 23 yıl gibi kısa bir sürede cahiliye devrinden çıkarmayı başarmış ve medeni bir toplum haline getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Hz. Muhammed'in vasıfları arasında samimiyetini, ciddiyetini, metanetini, takvasını, gayretini ve güvenilirliğini görmek gerekmektedir (Bedir, 2019: 332).

Hz. Peygamber'in görevlerinden biri insanlara gönderilen dini tebliğ etmektir. Bunun yanında oluşturmuş olduğu İslâm Devleti için iyi bir diplomasi örneği göstermektedir. O, tebliğ ettiği toplum ile büyümüş ve toplumu da kendisine pek çok alanda birikimler sağlamıştır. Yine toplumdaki gayr-i ahlakî ve gayr-i insanî oluşumlardan kendini arındırmıştır. Hz. Muhammed hem nübüvvet öncesinde hem de nübüvvet sonrasında toplumunun takdirini kazanarak insanları her yönden etkilemiştir. Hz. Muhammed'in diplomatik kimliğinin oluşmasında bu kazanımlar önemlidir (Kapar, 2016: 20).

Hz. Muhammed, çok güler yüzlü bir kişiliktir, o gülümsemeyle yetinmez etrafındaki insanlara da bunu öğüt eder. Bir kimseye *“Kardeşinin yüzüne tebessüm etmen senin için sadakadır.”* (Müslim, Birr,144) buyurarak islamda güzel ahlakın ve insan ilişkilerindeki olumlu tavırların ne kadar değerli olduğunu vurgulamıştır. Tebessüm etmek gibi basit ve zahmetsiz bir davranışın bile bir iyilik ve sevap olarak kabul edildiğini vurgulamıştır. Bu hadisi şerif, günlük hayatımızda küçük ama etkili iyiliklere değer vermemizi öğütler. Hz. Muhammed halkın hüzünlenmesiyle de hüzünlenen kişiydi. Üzüntüsünü de yaşamış ve bunu gözyaşları ile göstermiştir. Hz. Muhammed üzüntüsünü *“Göz yaşarır, kalp hüzünlenir. Biz Rabbimizin razı olmayacağı bir söz söylemeyiz. Ey İbrahim! Senin gidişin bizleri*

şeylere bir daha ebediyyen dönmemeniz için Allah size öğüt veriyor. Allah size âyetleri açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. İnananlar arasında hayasızlığın yayılmasını arzu eden kimseler var ya; onlar için dünya ve ahirette elem dolu bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. ”

⁶⁶ *“Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.”*

hüzünlendirdi.” (Müslim, Fedâil, 62) buyurarak derin bir sabır ve teslimiyet örneği göstermiştir. Bu hadiste Peygamberimiz, insanın sevdiği birini kaybetmesinin yarattığı derin duygusal etkileri ve buna karşı duyduğu sükûneti ifade eder. Burada, Peygamber Efendimiz, İbrahim'in ayrılığına karşı duyduğu derin acıyı dile getirirken, aynı zamanda Allah'a karşı olan teslimiyetini ve sabrını da vurgular. Müslümanlar, herhangi bir kayıptan duydukları üzüntüyü normal bir insanî tepki olarak yaşarken, bunun ötesine geçip, Allah'ın takdirine rıza gösterirler. Bu hadis, duygusal acıların ve kayıpların, bir Müslümanın kalbini derinden etkileyebileceğini, ancak bu acıların Allah'ın iradesine karşı gelmeden, itaat ve sabırla karşılanması gerektiğini hatırlatır. Aynı zamanda, Allah'ın razı olacağı bir söz söylenmesi gerektiği mesajı, Müslümanların her durumda O'nun takdirine uygun davranmaları gerektiğini vurgular. Hadis, kayıpların insan üzerinde duygusal bir etkisi olmasına rağmen, bu üzüntüyü kontrol etmenin ve Allah'a güvenmenin önemini gösterir. Peygamberimiz acısına rağmen hüznün ve sabır arasında bir denge kurarak acının Allah'a isyan sebebi olmaması gerektiğini vurgulamıştır. (Kırıcı, 2019: 59).

Hz. Peygamber'in ilkesi sevgi boyutudur. Hz. Muhammed, insanların çevresiyle uyumlu olması için, çevresiyle sevgi bağı kurmasını istemiştir. O, Uhud Dağı'na duyduğu sevgiyi, “*Uhud, bir dağdır. O, bizi sever, biz de onu severiz.*” (Buhârî, Cihâd, 71; Müslim, Hacc, 504) diyerek ifade etmiştir. Çevreyi sevmek konusunda da kendisinin örnek alınmasını istemiştir. Doğanın çevresinden etkilendiği ve çevresini etkileyebildiğine işaret etmiştir. Doğayla barışık yaşamak için doğayı sevmek gerektiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in çevreyle ilgili söz ve davranışları, O'nun çevreye karşı beslediği sevginin göstergesidir. Peygamberimizin sevgisi, insanlara, hayvanlara, doğaya ve tüm yaratılmışlara karşı şefkat, merhamet ve adaletle şekillenmiş bir sevgidir. Bu sevgi, onun ahlakının temel bir boyutudur ve islam ahlakını anlamada önemli bir rehberdir.

2.5.1. Hz. Muhammed'in İnsanları Dinlemesi

Hz. Muhammed, insanlarla iletişimde herkesin konuşmasını sonuna kadar dinler ve sonra kendi düşüncelerini aktarırdı. O, onunla aynı düşüncede olmayan bir kişinin sözlerini öfkelenmeden dinler ve olgun bir şekilde ona cevap verirdi. Peygamberimizin insanları dinleme tarzı, onun liderlik anlayışının ve ahlaki mükemmelliğinin önemli bir yansımasıdır. O, her bireye değer vererek ve empati kurarak, dinleme eylemini insanlara saygının ve sevginin bir göstergesi haline getirmiştir. Hz. Muhammed, yakın arkadaşları ve akrabalarıyla olan ilişkilerini de mahrem mesafe içinde gerçekleştirmiştir. Onlara karşı sevgisini dokunma

ve öpme gibi davranışlarıyla göstermiştir. Hz. Muhammed, diğer insanlarla olan ilişkilerinde de sıklıkla tokalaşma eylemini kullanmıştır. Onu anlatan kişiler Hz. Muhammed ile ilk karşılaştıklarında tokalaştıklarını söylemiştir. Etrafındaki insanlara da tokalaşmayı tavsiye etmiştir. Bu anlayışı İslam ahlakının önemli bir yönünü, insanlar arasındaki ilişkilerdeki barışı ve huzuru teşvik eder. Tokalaşmak, Müslümanlar arasında sevgi ve saygıyı artıran, kin ve nefreti gideren bir davranış olarak kabul edilmiştir. Bu hadis, fiziki bir temasın sadece insanlar arasındaki ilişkileri yumuşatmakla kalmayıp, kalplerdeki olumsuz duyguları da temizlediğini ifade eder. Ahlaki açıdan, insanlar arasında kırgınlıkların ve düşmanlıkların giderilmesi, toplumda birlik ve beraberliği sağlamak için büyük önem taşır. Bu hadis, bireyleri birbirlerine karşı daha nazik ve anlayışlı olmaya, kötü hislerden arınarak daha pozitif bir ortam yaratmaya teşvik eder. Tokalaşmak, aslında yalnızca fiziksel bir eylem değil, içten gelen bir barış arzusunun da yansımasıdır. Bu öğretiyi, insanların arasındaki kin ve nefreti ortadan kaldırmak, toplumsal huzuru inşa etmek amacıyla İslam'ın toplumsal ilişkilerdeki olumlu etkilerini gösterir. (Kırıcı, 2019: 62).

Mücahid'in "Kalp avuç gibidir. Her bir günah sebebiyle ondan bir parmak kapanır, sonunda da üzerine mühür basılır." sözü, insan kalbinin ruhsal durumunu ve işlediği günahların kalp üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Kurtubî, bu ifadenin, Hz. Peygamber'in şu hadisiyle örtüştüğünü belirtir: "*Vücutta bir et parçası vardır; o düzgün olursa tüm vücut düzgün olur, o bozulursa tüm vücut bozulur. Dikkat edin, o kalptir.*" Bu iki ifade, kalbin mühürlenmesinin gerçekliğine işaret eder ve insanın kalbinin ne kadar önemli olduğunu vurgular. Kalbin düzgün olması, insanın tüm davranışlarını ve vücut sağlığını etkiler. Hz. Muhammed'in insanlara olan sevgisi ve merhameti, Tevbe suresi 127. ayetinde açıkça ifade edilmiştir: "Peygamberin çok merhametli olduğu ve ümmetine çok düşkün olduğu" belirtilir. Hz. Muhammed, insan sevgisi, merhameti ve hoşgörüsü ile başarıya ulaşmış ve bu etmenler ona katkı sunmuştur. Allah, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in bu özelliklerini överek şöyle buyurur: "*Eğer sen kaba ve katı yürekli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılıp gitmişlerdi bile.*" (3/Alî İmran, 159). Bu ayet, Hz. Muhammed'in yumuşak kalpli ve merhametli bir lider olmasının, insanları bir arada tutmada ne kadar önemli olduğunu gösterir. Ayrıca, başka bir ayette de şöyle buyurulmuştur: "*Ey Muhammed! Allah'ın yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel şekilde tartış.*" (16/Nahl, 125). Bu da, İslam'ın mesajını yayarken kullanılan yöntemin nezaket, akıl ve anlayışla şekillenmesi gerektiğini vurgular. Hz. Muhammed'in bu yaklaşımı, İslam'ın evrensel değerlerinin barışçıl ve anlayışlı bir şekilde insanlara sunulmasını sağlar (Aydın, 2006: 3).

2.5.2. Hz. Muhammed'in Güteryüzlü Olması

Hz. Muhammed'in güteryüzlü olması, onun rahmet peygamberi olma vasfının ve insanlarla kurduğu samimi ilişkinin bir yansımasıdır. Bu özellik, onun güzel ahlakını, insanlara olan sevgisini ve saygısını gösterir. Peygamberimiz insanlara her zaman güler yüzle yaklaşmış, onların yanında kendilerini değerli ve rahat hissetmelerini sağlamıştır. Güler yüzü onun kalbindeki merhametin, güzel ahlakının dışa yansımasıdır. Bu tutumu, insanların peygamberimize daha kolay yaklaşmasını sağlamış, özellikle çocuklar ve zayıflar üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Güler yüzlülük onun ahlakının bir parçasıdır. Peygamberimiz gençlere de çok değer vermiş ve onlara çeşitli sorumluluklar yüklemiştir. Hz. Muhammed'in yaşlılar ile olan ilişkileri de saygı, sevgi ve güler yüz çerçevesine dayanmaktadır. O, yaşlılara da özenli davranmaya önem vermiş, çevresine de öğütlemiştir. O, ‘*Yaşlılarımıza saygı göstermeyen bizden değildir.*⁶⁷’ hadisiyle, İslam’da aile değerlerinin ve toplumsal ilişkilerin önemini vurgular. Bu hadis, yaşlılara saygı göstermenin sadece bir nezaket değil, aynı zamanda dinî bir sorumluluk olduğunu ifade eder. İslam, yaşlıların deneyimlerine ve bilgilerine büyük değer verir, çünkü onlar toplumun geçmişini temsil ederler ve hayatı anlamada derin bir tecrübeye sahiptirler. Bu öğreti, gençlerin yaşlılara olan saygısızlıklarının, toplumsal düzeni ve değerleri bozacağına işaret eder. Aynı zamanda, saygı göstermek, sadece bir nezaket değil, aynı zamanda onlara olan borçluluğun ve şükranın bir ifadesidir. Hadis, gençlerin sorumluluklarını hatırlatarak, toplumda karşılıklı anlayış, saygı, ahlak ve hoşgörü ortamının oluşturulmasına katkı sağlar. Yine Hz. Muhammed gençlerin ve yaşlıların olduğu bir toplulukta konuşurken yaşlılara her konuda öncelik verilmesini istemiştir (Kırıcı, 2019: 82).

Hz. Peygamber'in toplum ile olan ilişkisine bakıldığında ilişkileri çok yoğun olmuş ve kendisi hayatın merkezinde olmuştur. O İslam ahlakı, bireylerin sadece kendi rahatlıklarıyla değil, aynı zamanda toplumun ihtiyaçları ve sıkıntılarıyla ilgilenmesini teşvik eder. Bu hadis, başkalarına yardım etmenin, onların sıkıntılarına sabır ve hoşgörüyle yaklaşmanın değerini anlatır. Ahlaki açıdan, bu öğreti, toplumda bireysel olarak rahat bir yaşam sürmek yerine, başkalarına yardımcı olmak ve onların dertlerine ortak olmak gerektiğini hatırlatır. Toplumla etkileşimde bulunmak ve insanların acılarına katlanmak, insanı daha olgun ve merhametli kılar. Hadis, sadece kendi çıkarlarını düşünmeyip, başkalarının sıkıntılarında duyarlı olmanın,

⁶⁷ Tirmizî, *Birr*, 15; *Ebû Dâvûd*, *Edep*, 66.

bireyin manevi olgunlaşmasına katkı sağladığını belirtir. Peygamberliğinden önce de sonra da her zaman hakkı savunmuş, haksızlığa uğrayanların yanında olmuştur (Sancaklı, 2003: 26).

Nisa, 90. ayeti⁶⁸ savaş sırasında bile islamın barışçıl bir tutum sergilemeye yönelik öğüdüdür. Müslümanların, barışa yönelik samimi adımlar atıldığı takdirde, savaşmak yerine barışı tercih etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Bu da islamın, barışın korunması ve düşmanlıkların sona erdirilmesi konusunda ne kadar hassas olduğunu gösterir. Peygamberimiz de her zaman barış yanlısı olmuş, hakkın yanında durmuştur.

Hucurat suresi, 9.⁶⁹ Ayet, müminler arasında çıkan anlaşmazlıkların çözülmesinde adaletin ve barışın ön planda tutulması gerektiğini ifade eder. Peygamberimizin bu ayet ışığında adaletle davranması, gençlerin de kendisini örnek almalarını sağlamıştır. Haksızlık karşısında müdahale etmek ve doğruyu savunmak, Allah'ın rızasına uygun bir davranış biçimidir. Enfal suresi 61.⁷⁰ ve 62. ayetlerde⁷¹, Müslümanların her durumda Allah'a güvenmesi ve takva ile hareket etmesi gerektiğini vurgular. Birincisi, barışa yönelik her çabanın, müminler için doğru bir yaklaşım olduğunu ifade eder. Eğer düşman barış yapmaya istekliyse, bu fırsat değerlendirilmelidir; ancak yine de kalıcı bir güven ancak Allah'a dayalı olmalıdır. İkinci ayet ise, düşmanların hile ve tuzaklarına karşı Allah'ın yardımına güvenmeyi hatırlatır. Her ne kadar insanlar plan yapıp tuzak kurarsa, Allah'ın kudreti her şeyin üstündedir. Allah, müminlere yardım eder ve onları destekler, dolayısıyla Müslümanlar, her türlü düşmanlığa karşı Allah'a tevekkül etmelidir. Bu ayetlerde savaş ve barış arasındaki denge anlatılmış olup barış teklifine karşılık verilmesi, islama uygun bir davranışken, savaşta ise zaferin yalnızca Allah'ın yardımıyla mümkün olacağına dikkat çekilmiştir. Müslümanlar, her durumda Allah'ın emirlerine uyarak hareket etmeleri vurgulanmıştır.

2.6. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İsimlerinin Ahlaki Açıdan Önemi

Hz. Muhammed'in isimlerinin peygamberlik misyonu ve farklı yönlerini ifade eden derin anlamları vardır. "Ben Muhammed'im, Ben Ahmed'im" ifadeleri, peygamberlik görevini yerine getirirken, halk arasında saygınlık ve güven kazanmış, hem kendisi hem de

⁶⁸“Ancak sizinle aralarında anlaşma olan bir topluma sığınmış bulunanlar yahut ne sizinle ne de kendi kavimleriyle savaşmayı içlerine sığdıramayıp size gelenler başka. Eğer Allah dileseydi, onları size musallat kılardı da sizinle savaşarlardı. Eğer onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmayıp size barış teklif ederlerse; Allah, onlara saldırmak için size bir yol vermemiştir.”

⁶⁹ “Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.”

⁷⁰ “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O iştiridir, bilendir.

⁷¹ “Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki, Allah sana kâfidir. O, seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir.”

öğretileriyle övülmüştür. "Ben Mahiyim ki Allah benimle küfrü mahveder" sıfatı, Peygamber'in gelişiyle İslam'ın, putperestliğin ve küfrün ortadan kalkacağını simgeler. "Ben Haşirim ki Allah insanları benim ayaklarıma toplar" ise, Kıyamet günü tüm insanlığın, onun liderliğinde bir araya geleceğini ifade eder. "Ve ben Âkıbim ki ondan sonra hiçbir peygamber yoktur" sıfatı ise, son peygamber olduğunun bir ifadesidir. Ahlaki boyutunda bu hadis, Peygamberimizin bütün insanlığa rahmet, doğruyu göstermek ve adaleti sağlamak adına nasıl bir örnek teşkil ettiğini anlatır. O, her yönüyle insanlara güven, sevgi ve merhametle yaklaşmış; toplumsal barış, hoşgörü ve adaletin simgesi olmuştur. Ayrıca, Peygamberimizin sahip olduğu bu sıfatlar, her zaman en doğru yolu gösterme, insanları Allah'a yönlendirme amacını taşır ve bu da onun ahlaki erdemlerinin özüdür. Peygamberimiz, sadece dini bir lider değil, aynı zamanda insanlık için en yüksek ahlaki değerlerin somutlaştırıcısıdır.

Bu rivayette geçen Hamd kelimesi şu şekilde yorumlanabilir. Muhammed, hamd kelimesinden türetilmiştir. İyilik, güzellik ve üstünlük anlamlarına gelen hamd isim olarak da mastar olarak da kullanılmıştır. Muhammed ve Ahmed isimleri, onun övgüye layık özelliklerini ve insanların kalplerinde yer eden güzel ahlakını temsil eder. Allah katında ve insanlar arasında sevilen bir elçi olduğunu gösterir. Yüce Allah; "Muhammed de ancak bir Resuldür." (Ali İmran, 144) buyurmuştur. Muhammed ismi, Kur'an-ı Kerim'de dört yerde geçmektedir. Bu sureler Ahzap suresi, Muhammed suresi, Fetih suresi ve Ali İmran sureleridir. Hamd kelimesinden türeyen bir diğer isim Mahmud'tur. Kur'an-ı Kerim'de Mahmud ismi bir yerde geçmektedir (Korkulu, 2019: 28).

Peygamberimizin "Muhammed" ve "Ahmed" isimleri, İslam kaynaklarında büyük bir öneme sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de, özellikle Âl-i İmran 3/81 ve Saff 61/6 ayetlerinde, İsa'nın (a.s.) kendisinden sonra "Ahmed" adında bir peygamberi müjdelediği belirtilmektedir. Bu isim, İslam peygamberi Hz. Muhammed'i işaret etmektedir. Useymin'in görüşüne göre, Hıristiyan olan Sehl adlı bir şahsın İncil'de İsmail soyundan gelen bu peygamberi "Ahmed" olarak okuduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Arap toplumunda "Muhammed" isminin, beklenen peygamberin adı olacağına dair bir bilgiye sahip olunması, bu ismin bazı aileler tarafından evlatlarına verilmesine sebep olmuştur. Ancak, bazı kaynaklarda, Araplar arasında "Muhammed" isminin bilinmediği veya kutsandığı iddiaları da bulunmaktadır. Buna karşın, yaklaşık on kişinin "Muhammed" ismini taşıdığı ve bu ismin toplumda bilinen bir isim olduğu da belirtilmektedir. Bu durum, Hz. Muhammed'in isminin sadece İslam dünyasında değil, aynı zamanda İslam öncesi Arap toplumunda da anlamlı bir şekilde yer bulduğunu ve

gelecekteki peygamberlik müjdesinin bir işareti olarak kabul edildiğini gösterir (Hocaoğlu, 2018: 239).

Peygamberimizin güvenilir bir kimse olduğunu anlatan Emin ismine gelince, Arapça kökenli bir kelimedir. Bir kişiye güvenmek, itimat etmek, anlamlarına gelmektedir. Yine güvenilen, hıyanet etmeyen, vefalı, korkusuz anlamları da vardır. Kur'an-ı Kerim ayetlerine bakıldığında Muhammedü'l-Emin olarak Hz. Peygamber'den bahsedilmektedir. Hz. Muhammed'in emin ismiyle ilişkili ayetler şöyledir: *“O Kur'an gerçekten değerli, güçlü ve arşın sahibi katında itibarlı, orada saygın ve güvenilir bir elçinin sözüdür.”* (Tekvir, 19). Bu ayet, Kur'an'ın değerini ve gücünü, yalnızca ilahi bir mesaj olarak değil, aynı zamanda insanlık için en yüksek ahlaki rehber olarak vurgular. Kur'an, Allah'ın kelamı olarak, sadece bir kitaptan öte, insanlara doğruyu, adaleti, merhameti, hoşgörüyü ve toplumsal barışı öğreten, yaşamın her alanını düzenleyen bir kaynak olarak kabul edilir. Ahlaki boyutuyla bu ayet, insanlara doğruyu anlatmanın, değerli olmanın ve güvenin sadece ilahi bir emanete dayanmakla mümkün olduğunu hatırlatır. Kur'an, insanın kalbini arındıran, düşünceyi derinleştiren ve doğru davranışları teşvik eden bir yol göstericidir. Bu nedenle, Kur'an'a iman etmek, sadece dini bir görev değil, aynı zamanda erdemli bir yaşam sürme, insanlara karşı adaletli ve merhametli olma sorumluluğudur. Bir diğer ayette ise; *“Onların sözlerinin seni gerçekten üzmemekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler açıkça Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar”* (En'am, 33) buyurulmuştur. Bu ayet, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in, kendisine yapılan hakaretlere ve yalanlamalara karşı nasıl bir ahlaki duruş sergilediğini ortaya koyar. Ayet, peygamberimize yönelik eleştirilerin aslında onu hedef almadığını, esasen Allah'ın ayetlerinin inkâr edilmekte olduğunu vurgular. Bu, peygamberimizin gösterdiği sabır ve metinliğin bir yansımasıdır. Peygamber Efendimiz, kendisine yöneltilen olumsuz sözlere rağmen, sabırla ve Allah'a olan güvenle hareket etmiştir. Onun ahlaki duruşu, başkalarının zulmü karşısında bile kendi içindeki huzuru bozmamayı ve doğruyu savunmayı gerektirir. Peygamberimiz, insanları doğru yola çağırırken, eleştiriler ve hakaretler karşısında gösterdiği hoşgörü ve sabırla, insanlığa en yüksek ahlaki örneği sunmuştur. Onun ahlakı, sadece bireysel bir erdem değil, aynı zamanda toplumlar için de barış, adalet ve hoşgörü mesajı taşır. Bu durum, müminler için de büyük bir rehberdir; insanlara karşı hoşgörülü ve sabırlı olmak, hakaretlere ve yalanlamalara karşı metinli durmak, Allah'a olan güveni ve inancı pekiştirir (Korkulu, 2019: 15).

Peygamberimiz, isimleriyle, özellikleriyle ve peygamberlik görevini yerine getirmekteki kudretiyle insanlığa yüksek bir ahlaki örnek sunmaktadır. Her bir ismi, onun

farklı özelliklerini ve insanlığa getirdiği mesajı simgeler. "Muhammed" ve "Ahmed", onun yüce ahlaki özelliklerini ve insanları doğruya çağırın misyonunu belirtirken, "Mâhî", küfrü ve zulmü ortadan kaldırın, "Hâşir", kıyamet günü insanları toplayan, "Âkîb" ise, ondan sonra başka bir peygamber gelmeyeceğini ifade eder. Bu isimler, Hz. Peygamber'in insanlık tarihindeki eşsiz rolünü ve yüksek mevkiini yansıtır. Peygamberimiz, aynı zamanda kendi doğumunun ve peygamberliğinin İbrahim'in duası ve İsa'nın müjdesiyle bağlantılı olduğunu belirtir. Bu da, onun ne kadar büyük bir görevle gönderildiğini ve diğer peygamberlerin de onun geleceğini müjdelediğini gösterir. Ayrıca, annesinin rüyasında gördüğü nurun Şam saraylarını aydınlatması, onun insanlık için bir ışık, bir rehber olarak gönderildiğini simgeler. Bu hadis, Hz. Peygamber'in insanlık tarihindeki yeri, misyonu ve yüksek ahlaki değerlerinin bir özeti olarak kabul edilebilir.

Hz. Muhammed'in sıfatlarını yansıtan isimlerinden Rauf ve Rahim şefkat eden ve merhamet gösteren anlamlarına gelmektedir. Mübin apaçık olma, Müzzemmil örtüsüne bürünen anlamlarına gelmektedir. Hz. Muhammed'in diğer isimleri; Habir, Müddessir, Taha, Yasin'dir. Taha, ey Adem demektir. Yasin ise ya insan anlamı taşımaktadır (Gündoğar, 1998: 17).

2.7. Kur'an'da Hz. Muhammed'in Vefatı

İslamiyet tebliğ edildikten yaklaşık 23 yıl sonra Nasr süresi nazil olmuştur. Hz. Peygamber de bunun üzerine hac yapmaya karar vermiştir. Çünkü bu sure Hz. Peygamber'e vefatının yakında olacağını haber vermektedir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 632 yılında hicretin 10. Yılı Hac için hazırlıklara başlamıştır. Tüm şehir ve köylerde büyük çapta bir katılım gerçekleşmiştir. Hac dönüşü Hz. Muhammed'in baş ağrıları artmış ve hastalanmıştır. Hz. Muhammed'in hastalığı safer ayının bitmesine 2 gün kala şiddetlenmiştir. Hz. Peygamber vefat etmeden önceki son gün akşam namazı için mescide girmiştir. Bu rivayete göre sağ tarafında Hz. Ali b. Ebi Talib, sol tarafında da Fadl b. Abbas vardır. Bu akşam namazı Hz. Peygamber'in son namazı olmuştur. Namaz bittiğinde evine geçmiş ve evinde bir baygınlık geçirmiştir. Hz. Peygamberin vefatı Pazartesi gününe denk gelmiştir. Duhâ vakti hanımı Hz. Aişe'nin yanında iken vefat etmiştir. Salı günü cenaze namazı tüm sahabeti tarafından kılınmıştır (İkiz, 2017: 15).

Hz. Peygamber hastalığının 9. gününde gücünü toplar ve Hz. Ali'yi çağırır. O sırada Hz. Ayşe "Ebubekir'i görmek istemez misin?" der. Hz. Hafsa da "Ömer'i görmek ister misin?" der. Hz. Peygamber'in olur işaretiyle her ikisi de çağrılır. Fakat Hz. Ali'ye haber

verilmez. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer geldiklerinde, Hz. Peygamber; *“Bana yazı malzemesi getirin”* der. O sırada Hz. Ömer: *“Dinlenmesi lazım, yormayalım”* der. Hz. Peygamber’in arzusu yerine getirilmez. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *“Bırakın beni”* der. *“Elimizde Allah’ın kitabı var. O bize yeterlidir.”* der. Hz. Peygamber ertesi sabah son bir istekte bulunur: *“Üzerime yedi tulum su dökün.”* der. Hz. Ali ile amcası Abbas kollarına girerek Onu Mescid’e götürürler. Namazı, Hz. Ebubekir’in arkasında kılar. Tekrar odasına getirildiğinde son birkaç saati kalmıştır. Abbas, yeğeni Hz. Ali’ye dönerek; *“Soralım. Eğer yetki bizde olacaksa bunu bilelim. Eğer başkasında olacaksa bize iyi muamele edilmesini isteyelim”* der. Hz. Ali: *“Yapamam. Eğer bize verilmemişse, Onun ardından kimse bize vermeyecektir.”* der. Bu sırada Hz. Peygamber’in bilinci kapanır. 632 yılının 08 Haziran Pazartesi günü öğle sularında, başı Hz. Ayşe’nin üzerinde vefat eder (Aytürk, 2021: 123).

3. HZ. MUHAMMED'İN KİŞİLİĞİNİN AHLAKİ AÇIDAN ANALİZİ

Peygamberler, Allah'ın vahiy göndererek müşerref kıldığı seçkin ve seçilmiş kişilerdir. Peygamberler de diğer insanlar gibi beşerdir. Dolayısıyla üstün insan olmalarına rağmen insanüstü özellikleri yoktur. Diğer insanlar ile ortak özelliklerine bakıldığında beşer olma⁷², yeme, içme, uyuma gibi fiziksel ve ruhsal yönden benzerlikler⁷³ taşımaktadırlar (Turan, 2020: 8).

Hiz. Muhammed'de bu özelliklere sahip bir peygamberdir. Kuran'ı Kerimde bu özelliklere örnekler vardır. Hiz. Peygamber iyi insanın oluşması için gerekli tedbirleri almıştır. Bu tedbirleri kendi döneminde de uygulamalı bir şekilde göstermiştir. İyi insan olmayı teşvik eden hadisler de fazlaca yer almaktadır. Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53 buyurulmaktadır. Esas olan şey insanlara yardım etmek, iyilik yapmaktır. Müslüman kişi tüm varlıklara sorumluluğu olan ve insanlara karşı görevleri olan kişidir (Sancaklı, 2003: 27).

Hiz. Muhammed'in insan ilişkilerinde temel prensibi "*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Anlaşın, ayrılmayın.*" (Müsned, 1:233; Buhârî, 3:73; Müslim, 1:150; Tirmizî, 3:21) olmuştur. Hiz. Muhammed atadığı yöneticilere "*Herkese karşı güzel huyla ve yumuşaklıkla hareket edin, herkese iyi davranın.*" (Müslim, İmân 25, 26. Tirmizî, Birr 66) buyurmuştur. Kendisi de halka iyi davranmış ve zor ve şiddet kullanılmasını yasaklamıştır. O, insanları her zaman mutlu etmeye çalışmıştır. İnsani ilişkilerinde daima güler yüzlü olmuştur. İnsani ilişkilerinde şahsi çıkar gözetmemiştir. Her işini Allah rızası için yapmıştır (Aytürk, 2021: 297).

Hiz. Peygamber, Mekke müşriklerinin Allah'a inanıp kurtuluşlarına kavuşmalarını o kadar içten istemiştir ki, bunun için kendini neredeyse feda etmek durumuna gelmiştir. Bu durumu Şuara Suresi 26/3'teki "*Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksınız!*" ayeti açıkça ifade eder. Peygamberimizin, insanları Allah'a yöneltmek için gösterdiği çaba, onun büyük merhametini ve ümmetine duyduğu sevgiyi gözler önüne serer. Fakat Abese Suresi'nde (80/1-4) anlatılan bir olay, Hiz. Peygamberin bu arzularını dengede tutması gerektiğini de gösterir. O, iman etmeyen birinin durumunu yüzeysel bir şekilde eleştirse de, öğüt alması ve bu öğüdün ona fayda sağlaması için sabırlı olmanın önemini vurgulamıştır. Bu

⁷² "*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.*"

⁷³ "*Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*"

durum, her bireyin değişim için zaman ve çaba gerektirdiğini hatırlatır. Dinî bir konuda insanları yönlendirmek ve onlara örnek olmak için, her zaman sabırlı, anlayışlı ve hoşgörölü olmak gerekmektedir. Bu tutum, insanların doğru bir şekilde dinî öğretileri içselleştirmelerine ve manevi gelişimlerine katkı sağlar (Bedir, 2018: 664).

3.1. Yardımsever Olması

Hz. Muhammedin kişiliği de ahlaki açıdan önemlidir. Birçok örnekleri efendimizin hayatında bulmak mümkündür. Allah Teala'nın peygamber göndermesindeki amaç, insanların peygamberlere tabi olması ve ilahî emir ve yasaklara uymalarını sağlamaktır. Bu amaçla Allah'tan gelen mesajları insanlara ileten peygamberler özünde, sözünde, davranışlarında ve yaptıkları tüm işlerde doğru ve dürüst olmalıdır (Turan, 2020: 14).

Hz. Muhammed'in peygamber oluncaya kadar geçen kırk yıllık yaşantısında, içinde yetiştiği toplumun kötü alışkanlıklarından uzak kaldığı ve kendisini koruduğu görölmektedir. Siyer kaynakları incelendiğinde Allah, Hz. Peygamber'in peygamber olmasını istemiş ve kendisini korumuştur. Daima da gözetim altında tutmuştur. Hz. Muhammed, nübüvvet öncesi putlar için kesilen kurban etlerinden yememiştir. Doğup büyüdüğu çevrenin ahlâkından etkilenmemiş, temiz kalabilmiş ve güzel ahlâkın timsali olmuştur. Bu da onun en önemli mucizesi olarak kabul edilir. Hz. Peygamber Kur'an'da övülmüştür. İlk Müslüman olanların Hz. Peygamber'e inanmasında onun ahlâkî yönü de etkili olmuştur. O, peygamberlik görevine Kur'an'la tebliğde bulunarak ve insanlara da Kur'an'ı rehber göstererek başlamıştır. Çok sayıda insan bu sayede bir mucize görmeyi beklemeksizin Hz. Muhammed'e iman⁷⁴ etmiştir (Toprak, 2020: 490).

Ahlak kelimesi Arapça bir kelimedir. Ahlak, “*din, tabiat ve seciye*” anlamlarına gelir. İnsanın içte ve dışta güzel ve çirkin yönleri vardır. Ahlak kelimesi Arapçada الخلة kelimesi ile ifade edilmektedir⁷⁵. Bu kelime, insanlarda övgü ve yergi nitelikleri için kullanılmasının yanında İslam'ın hükümlerine uymayı da ifade etmektedir. Peygamber Efendimiz'in ahlakı, tıpkı bu ayette belirtildiği gibi, Kur'an'ın öğretileriyle şekillenmiştir. O'nun hayatı, Kur'an'daki değerlerin somut bir örneğiydi. Kur'an'daki bu öğretiler, müminlerin imanlarını güçlendiren ve onları olgunlaştıran ahlaki ilkeleri içerir. İlk olarak, namazlarını huşu içinde

⁷⁴ “Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!” dediler. Rabbinin rahmetini onlar mı bölüşüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.” (zuhruf,31)

⁷⁵ Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 281.

kılmak, insanın Allah'a olan saygısını ve bağlılığını derinleştiren bir erdemdir. Ardından, "anlamsız, yararsız şeylerden" uzak durmak, insanın zamanını ve enerjisini daha faydalı işlere yönlendirmesini sağlar. Zekât vermek, toplumun refahını artıran bir sorumluluk ve iffeti korumak ise insanın ahlaki değerlerini yücelten bir tutumdur. Peygamberimiz de bu ahlaki değerleri en mükemmel şekilde hayatına uygulamış, her bir müminin yaşaması gereken bu erdemleri en güzel şekilde göstermiştir. O'nun ahlakı, yalnızca bireysel bir erdem değil, toplum için de örnek alınması gereken bir modeldir. Müslümanların bu değerlere sahip çıkmaları, hem kendi kurtuluşlarını hem de toplumun huzurunu sağlar.⁷⁶

Allah, Peygamberimize insanlara yumuşak davranmayı, affetmeyi ve onlarla istişare yapmayı öğütler, Sertlik ve katı kalp, insanları uzaklaştırır. Ayrıca bir karar alındığında Allah'a güvenmek gerektiği hatırlatılır; çünkü Allah kendine güvenenleri sevdiği vurgulanmaktadır.

İslâm'ın evrensel mesajlarında din dayatma bulunmamaktadır. Gayr-i müslimler İslamiyet dönemi boyunca İslâm'a girmeye hiçbir şekilde zorlanmamış, vicdan ve inanç hürriyeti ile dinlerinde ve ibâdetlerinde serbest olmuşlardır. Onlara cizye ödemek ve sorumlu hareket etmek şartı dışında herhangi bir şart koşulmamıştır. İslâm barış, güven ve düzen dini olmuştur. Mekke alındığında din konusunda baskı yapılmamıştır. Kimsenin inancına müdahale edilmemiştir (Sancaklı, 2003: 30).

Kur'an'da Hz. Muhammed'in ahlâkı önemli bir yere sahiptir. "Şüphesiz, sen yüce bir ahlâk üzerindesin."(Kalem, 4) buyurulmuştur. Hz. Peygamber ihtiyaç olmadıkça konuşmazdı, uzun müddetler sükût ederdi. Sözlerinde fazlalık ya da noksanlık olmazdı. Yumuşak huylu biriydi. Hakka aykırı iş yapıldığında öfkelenmek dışında sinirli birisi değildi. Kendisi için öfkelenmezdi. Birisine öfkelenildiğinde ondan uzak dururdu. "Yâsîn, hikmet dolu Kur'an hakkı için, sen şüphesiz gönderilenlerden (Rasullerden)sin, dosdoğru yol üzerindesin." (Yâsîn, 36/1-4) Peygamber Efendimiz'in gönderilen elçilerden biri olduğunu ve dosdoğru bir yol üzerinde olduğunu vurgular. Bu ayet, Peygamberimizin görevini, doğruyu ve gerçeği insanlara iletme konusunda taşıdığı sorumluluğu açıkça belirtir. "Hikmet dolu Kur'an" ifadesi, onun getirdiği vahyin ne kadar derin, doğru ve insanlık için rehberlik edici olduğunu ifade eder. Bu, Peygamber Efendimiz'in her yönüyle doğru yolda olduğunu, onun öğretilerinin ve

⁷⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul, Zehraveyn, 2007, Müminun Suresi, 1-11. Ayet açıklamaları, c. 5 s. 568.*

yaşam tarzının Allah'ın iradesine tam uygun olduğunu anlatır. Ayetteki "dosdoğru yol" ifadesi, Peygamberimizin izlediği yolun hak ve doğru bir yol olduğunu, O'nun insanları bu yolda yönlendirdiğini ve her türlü yanlışlıktan uzak durduğunu anlatır. Bu, müminler için bir rehberlik sunar; zira Peygamberimiz, sadece bir lider değil, aynı zamanda Allah'ın mesajını en doğru şekilde yaşamış ve tebliğ etmiştir. Kalem, 68/1-4 ayetleri, Peygamber Efendimiz'in ahlaki üstünlüğünü ve Allah'ın ona verdiği büyük değerleri açıkça ortaya koymaktadır. "Sen Rabbinin nimeti ile bir mecnun değilsin" ifadesi, Peygamberimizin akıl ve hikmetten yoksun olmadığı, aksine Allah'ın ilahi rehberliğiyle doğru yolda olduğunu vurgular. Ayrıca, "yüce bir ahlâk üzeresin" ifadesi, Peygamberimizin sahip olduğu yüksek ahlaki erdemleri ve karakteri öne çıkarır. Bu ayetler, O'nun yaşam tarzının, sözlerinin ve davranışlarının insanlık için bir örnek teşkil ettiğini gösterir. Peygamberimiz, daima doğruyu söyleyen, sabırlı ve merhametli bir liderdi. Onun ahlaki mükemmelliği, sadece bireysel bir üstünlük değil, toplumu daha iyi bir hale getiren, adalet ve iyilikle dolu bir yaşam biçiminin temelini oluşturur. "Bitip tükenmeyen bir ecir" de, bu ahlaki üstünlüğün Allah katında büyük bir ödülle karşılanacağını ifade eder⁷⁷, *“İşte bunlar Allah'ın doğru yola erdirdikleridir, onların yoluna uy”* (En'am, 6/90), *“Sizden buna karşı bir ücret istemem, bu sadece herkes için bir hatırlatmadır.”* (En'am, 6/90) ayetinde, Allah'ın doğru yola erdirdiği kişilerin yolunun izlenmesi gerektiği vurgulanır. Bu kişiler, Allah'ın elçileri ve onların doğru yolda rehberlik ettiği kimselerdir. Peygamberler ve onların izinden gidenler, Allah'ın emirlerini en doğru şekilde yerine getiren örneklerdir. Bu ayet, müminlere bu doğru yolu takip etmeleri için bir hatırlatmadır. Ayrıca, ayetin ikinci kısmı, Peygamberlerin, tebliğ ettikleri mesajlar karşılığında hiçbir maddi karşılık talep etmediklerini belirtir. Bu, dinin sadece Allah rızası için yayıldığını ve peygamberlerin kişisel çıkarlar peşinde olmadığını ifade eder. Din, bir müjde ve hatırlatma olarak insanlara sunulmaktadır. Bu, Allah'ın öğretilerinin evrensel olduğunu ve herkes için bir öğüt teşkil ettiğini gösterir. Bu ayetler, doğru yolun takip edilmesinin önemini ve dini öğretilerin insanlara yalnızca fayda sağlamak amacıyla sunulduğunu anlatır. Hz. Muhammed kendinden önceki bütün peygamberlere uymuştur bu da onun kemal sıfatındandır.

3.1.1. Güven Veren Kişiliği

Sıdk kelimesi “ ‘s-d-k’ kökünün mastarıdır ve doğruluk anlamına gelmektedir⁷⁸. Doğruluğun yanında söylenen şeyin vakiyaya uygun olması olarak da ifade edilmektedir. Sıdk

⁷⁷ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Kalem Suresi, 68/1-4 Ayet Açıklamaları*, c. 8 s.283

⁷⁸ Mutçalı, *Türkçe-Arapça Sözlük*, 517.

kelimesi Kur'ân'da, iman, salih ameller (el-Mâide 5/119), sadâkat (el-Ahzâb 33/23-24), doğruluk (Âl-i İmrân 3/95), Allah'ın va'dini yerine getirmek (Âl-i İmrân 3/152), hakikat (ez-Zümer 39/32-33) ve yüce anlamları vardır. Hadislerde ise; gerçekleri konuşmak, gerçek bilgiler vermek, dürüst olmak, güvenilirlik⁷⁹, sadakatli olmak anlamlarında kullanılmıştır (Turan, 2020: 41).

Kur'ân-ı Kerîm'de sâdk kelimesiyle ilgili âyetler vardır. Bu âyetler, Kur'an'ın Allah tarafından gönderilen ilahi bir vahiy olduğunu ve onun sıradan bir insan sözü olmadığını vurgular. Peygamberimizin söyledikleri, ne şairlerin ne de kahinlerin sözlerine benzer. Aksine, bu sözler Allah'ın en yüce elçisinin ve âlemlerin Rabbinden gelen gerçek bir öğüttür. Ayetin devamında, eğer Peygamberimiz, Allah'a ait olmayan sözleri kendine mal etseydi, Allah'ın kudretiyle bu durumu hemen ortadan kaldıracığına dikkat çekilir. Allah, onun yanlış düşmesini engellerdi ve buna kimse müdahale edemezdi. Ahlaki açıdan, bu âyet, insanların Peygamber'e ve onun söylediklerine olan güvenini pekiştirir. Peygamberin sözleri yalnızca doğru ve hikmet doludur, çünkü her şeyin sahibi ve bilen olan Allah'tan gelmektedir. Bu da, insanlara Allah'ın emirlerine itaat etmeleri ve dinin doğruluğuna inanarak doğru bir yol izlemeleri gerektiği mesajını verir. (Turan, 2020: 42).

Kur'ân-ı Kerîm'de emanet kelimesiyle ilgili de âyetler vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: *"O, sizi bir tek candan yaratandır. Sizin bir karar kılma yeriniz, bir de emanet bırakılma yeriniz var. Biz anlayan bir toplum için âyetleri ayrı ayrı açıklamışızdır."* (En'am, 98). İnsanın yaratılışı ve dünyadaki sorumlulukları hakkında önemli bir mesaj taşır. "O, sizi bir tek candan yaratandır" ifadesi, tüm insanları eşit kılan bir anlayışa işaret eder. İnsanlar, farklılıklar ve çeşitliliklere rağmen, aynı kaynaktan gelir ve bu, aralarındaki ilişkilerde adalet ve eşitliği savunmayı gerektirir. Ayet, insanları sadece biyolojik açıdan değil, ahlaki açıdan da bir bütün olarak değerlendirmeye davet eder. "Bir karar kılma yeriniz, bir de emanet bırakılma yeriniz var" kısmı, insanın dünyadaki rolünü ve sorumluluğunu anlatır. İnsanlar, kendilerine verilen akıl ve iradeyi doğru kullanmalı, yaptıkları her eylemde sorumluluk taşınmalıdır. "Emanet bırakılma yeri" ifadesi, insanın Allah'ın verdiği nimetlere ve sorumluluklara sahip çıkma zorunluluğunu vurgular. Bu, hayatın her alanında doğru kararlar almayı, başkalarına zarar vermemeyi ve emanete sahip çıkmayı gerektirir. Son olarak, "Biz anlayan bir toplum için âyetleri ayrı ayrı açıklamışızdır" ifadesi, insanların doğruyu anlamaya

⁷⁹ *"Kitap ehlinde öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen, onu sana iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet etsen, tepesine dikilip durmadıkça onu sana iade etmez. Bu da onların, "Ümmîlere karşı (yaptıklarımızdan) bize vebal yoktur" demelerinden dolayıdır. Onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylerler."*

ve öğrenmeye davet edildiğini gösterir. Ayetlerin anlamı açıkça ortaya konmuş olup, insanlara, düşündükçe, sorguladıkça ve öğrendikçe doğruyu bulma sorumluluğu verilmiştir. Bu, bilgelik ve öğrenme yoluyla insanların ahlaki olarak gelişmesini amaçlayan bir mesajdır. Ahlaki olarak bu ayetler, dürüstlük, güvenilirlik ve sorumluluk bilincinin İslam toplumunda ne denli önemli olduğunun altını çizmektedir. Emanetler yalnızca maddi değil, aynı zamanda manevi yükümlülüklerdir. İslam, bu değerleri hayatın her alanına taşımayı, kişiyi hem Allah'a hem de çevresine karşı sorumlu kılmayı öğütler. (DİB, 2020).

Emanet vasfına sahip olmak peygamberler için gereklidir. Peygamberler emanet vasfına sahip olmazlarsa yalan, zina, içki, kumar gibi günahlara bulaşabilir ve insanların da bu günahları işlemesi öngörülebilirdi. Peygamberlerin sahip oldukları erdemler, Kur'an'ın çeşitli âyetlerinde ve hadislerde vurgulanmıştır. Emanet vasfı ile ilgili de ayetler Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. Bu âyetler şunlardır: “*Şüphesiz ben, size gönderilen emîn bir peygamberim.*” (eş-Şu'arâ, 107), “*Size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için emîn bir nasihatçiyim.*” (el-A'raf, 68), “*Hiçbir peygambere, emanete ihanet yaraşmaz. Kim ihanet ederse, kıyamet günü ihanet ettiğiyle gelir. Sonra her nefis ne kazandıysa, eksiksiz olarak ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.*” (Âl-i İmrân 3/161) buyurulmuştur. Ahlaki açıdan bu ayetler, insanlara güvenin ve emanete sahip çıkmanın önemini vurgulamaktadır. Güvenilirlik, toplumsal düzenin temel taşlarından biridir. İnsanlar, emanetlerine sahip çıkmalı ve sözlerini tutmalıdır. Peygamberlerin örneğinde, dürüstlük, güvenilirlik ve sorumluluk bilinci, her müminin hayatında rehber olmalıdır. (Turan, 2020: 33).

Kuran'da ismet kelimesiyle ilgili doğrudan bir ayet veya hüküm görülmemektedir. Ancak bu sıfat, ayetlerde geçen kelimelerden dolayı olarak çıkarılmıştır. İsmet kelimesi Kuran'da korumak, kurtarmak ve sınıksız sarılmak anlamlarında kullanılmıştır. Peygamberlerin ismeti, günah işlemeyecekleri ve bu melekenin tamamen yok olduğu anlamına gelmemektedir. Peygamberlerin masum olmasının kanıtları vardır. Peygamberler bilerek günah işlemeyecek şekilde nefislerine hâkim olur ve Allah'tan korkarlar. Vicdanları temizdir. Nefisleri günah işleyecek isteklere karşı koyar. Bilmeden ve istemeden hata yaptıklarında Allah tarafından ikaz edilerek hatalarını düzeltirler. Peygamberler doğru yoldan saparlarsa onun peşinden gelen ümmeti de yolunu şaşırır. Bu yüzden kendilerine önem gösterirler (Türkoğlu, 2007: 27).

İsmet, sözlükte a-s-m kökünden türeyen bir mastar kalıbıdır. Arapçada günahattan korunma anlamı vardır. Günahattan korunan kişiye ma'sum denir. İsmet, kelâm ilminde

peygamberlerin sıfatlarından. Ku'an'da ismet kavramı⁸⁰ anlatılmıştır. İnsanı hataya ve günaha düşüren nefistir. Bu yüzden insanlar nefislerine uyup hataya düşebilirler. Ancak peygamberler bu noktada korunmuşlardır. Bu bakımdan ismet, peygamberlerin bir özelliği olarak peygamberlere mahsustur (Turan, 2020: 54).

3.1.2. Fetaneti

Hız. Peygamber zeki bir kimsedir. Diğer insanlardan üstündür. Algılama kapasitesi Kur'an'da fetânet kelimesi geçmemektedir. Ama fetânet kavramının anlamları, Kur'an'da görülmektedir. Kur'an'da, peygamberlerin fetânet vasfına konu olan pek çok âyet vardır. Allah, Hz. İbrâhîm hakkında şöyle buyurmuştur: “*Andolsun, daha önce de İbrâhîm'e doğruyu yanlıştan ayırma yeteneği verdik...*” (el-Enbiyâ/51). Hz. İbrâhîm'in kavmiyle olan tartışmalarında (Meryem 19/41-50; eş-Şu'arâ 26/69-89) tevhid inancının inşası görülmektedir. Hz. İbrâhîm'in putları kırmasının anlatıldığı âyetlerde (el-Enbiyâ 21/51-73; es-Sâffât 37/83-99) onun zekâsı ve akli muhakemesi göze çarpmaktadır. Allah, Hz. Muhammed'e hitaben de şöyle buyurmuştur: “*Ey Muhammed, Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde tartış.*” (en-Nahl 16/125) Bu âyette, peygamberin tartışırken de güzel bir şekilde yapması emredilmiştir. Bu da ancak üstün akıl ile gerçekleştirilebilir (Turan, 2020: 52). Hz. Peygamber hak, adâlet ve eşitlik prensibinde olmuştur (Sancaklı, 2003: 35).

3.1.3. Tebliğdeki Ahlakı

Tebliğ, taşımak, götürmek ve ulaştırmak anlamlarındaki “b-l-ğ” kökünden türemiştir. Aynı zamanda tef'îl kalıbında bir mastardır ve ulaştırmak anlamına da gelmektedir⁸¹. Tebliğ, peygamberlerin Allah'tan aldıkları ilahî hükümleri insanlara bildirmeleridir. Tebliğ, peygamberlere özgüdür ve onlarda mutlaka bulunması gerekir. Bu yüzden tüm peygamberler tebliğ sıfatına sahiptir. Allah'tan vahiy yoluyla aldıkları ilâhî mesajları tebliğ etmişlerdir ve bunda da insanlara herhangi bir zorlama yapılmamıştır (Turan, 2020: 54).

Peygamberlerin amacı ilahî mesajları insanlara iletmektir. Bunun dışında gelişen durumlar peygamberlerin sorumluluğunda değildir. Peygamberler tebliğ ettikleri mesajları

⁸⁰ “Allah'ın tüm peygamberleri, kendilerine tahsis etmiş olduğu saf cevherlerle, en yüce cismi ve nefsi varlığa sahip kılarak, ayaklarını ibadette sabit tutması, kalplerine sükûnet indirerek kötü temayüllerden muhafaza etmesi, tevfiği ile onları koruması.”

⁸¹ Mutçalı, Türkçe-Arapça Sözlük, 98.

insanlara zorla kabul ettirmezler. İnsanlar üzerinde baskı kurmazlar. Bu ayetlerde⁸² de açıkça görülmektedir (Türkoğlu, 2007: 11).

Peygamberler, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara doğru bir şekilde tebliğ ederken, sadece Allah'tan korkar ve başkalarından hiçbir şekilde korkmazlar. Onların bu özelliği, onların gerçek bir güven ve sadakatle Allah'a teslim olduklarını gösterir. Allah'a duydukları korku, insanları doğru yolda yönlendirme sorumluluğunu yerine getirme konusunda onlara güç verirken, dünya ve ahiret açısından en büyük hesap görücünün yalnızca Allah olduğunu bilirler. Ahlaki boyutta, bu ayet, insanlara yalnızca Allah'ın rızasını gözetmenin, herhangi bir başka otoriteye ya da dünyevi korkulardan etkilenmemenin önemini öğretir. Peygamberlerin örneğinde olduğu gibi, gerçek bir sadakat ve dürüstlük, insanın sadece Allah'a karşı sorumluluğunu yerine getirmesiyle mümkündür. Toplumun baskılarından ya da dış etkenlerden bağımsız bir şekilde, doğruluktan sapmadan Allah'ın emirlerine uymak, gerçek özgürlüğü ve ahlaki değeri yansıtır. Ayrıca, sorumluluğumuzun nihai sorumlusunun Allah olduğu bilinci, insanı her türlü dünyevi korkudan arındırır. *“Size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi, Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum. Size, Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”* (A'raf 7/62) buyurulmuştur. Bu ayet, peygamberlerin, insanlara sadece kendi bilgi ve deneyimlerinden değil, Allah'tan gelen vahiylerle öğüt verdiklerini belirtir. Peygamberler, insanlar için güvenilir bir öğütçü olup, onlara doğru yolu göstermekle yükümlüdürler. Bu ayet, aynı zamanda peygamberlerin, insanlara yalnızca Allah'ın emrettiği şekilde tavsiyelerde bulunduğu altını çizer. Onlar, kendi düşüncelerine dayalı değil, tamamen Allah'ın belirlediği doğrulara göre insanları uyarır ve yönlendirirler. Ahlaki boyutta bu ayet, bireylerin bilgi edinme ve öğüt alma biçimlerini şekillendirir. Gerçek öğüt, güvenilir ve doğru bilgiye dayalı olmalıdır ve bu bilgi de Allah'ın öğretilerine dayanır. Peygamberlerin örneği, insanlara, bilgilerini sadece kendi çıkarlarına değil, doğru ve güvenilir kaynaklardan alarak uygulamalarını öğretir. İnsan, yalnızca kendi bilgisinin sınırlı olduğunu kabul ederek, doğru yolun ancak Allah'ın vahiyiyle öğrenilebileceğini anlamalıdır. Aynı zamanda güvenilirliği ve doğruluğu sağlamak adına, insan, öğüt verenlerin yalnızca Allah'ın emirlerine dayalı sözlerine itibar etmelidir. (Turan, 2020: 49). Maide 67. ayette *“Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.”* buyurulmuştur. Maide 99. ayette *“Resûle*

⁸² *“Artık sen öğüt verip hatırlat. Sen yalnızca bir öğüt vericisin. Onlara zor ve baskı kullanacak değilsin. Artık kim yüz çevirir ve saparsa, işte Allah en büyük azapla cezalandırır.”*

düşen, ancak duyurmazdır. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.” buyurulmuştur. Ayetin ahlaki boyutu, insanlara doğruluğun ve dürüstlüğün önemini öğretir. Gerçek bilgi ve doğru söz, yalnızca Allah’ın gönderdiği vahye dayanmalıdır. Herkesin, özellikle de dini öğretileri yayma sorumluluğu taşıyanların, verdikleri mesajların saf ve değişmeden olmasına özen göstermeleri gerektiği vurgulanır. Bu da, toplumları doğru yola iletme konusunda sorumluluk taşıyan bireyler için önemli bir rehberdir. (DİB, 2020).

3.1.5. Şefkat ve Merhameti

Hz. Muhammed çocuklarla olan iletişimde şefkat ve merhameti ön plana almıştır. Özellikle çocuklara şefkat gösterirken onlara dokunmayı tercih ettiği görülmüştür. O, çocukların yanına gidip tüm çocukların yanaklarını okşar ve onlara değer verdiğini gösterirdi. Torunlarını ziyaret ettiğinde de onlara sarılarak şefkat etmiştir. Çocuklara dokunması onlara *“Siz benim için değerlisiniz.”* mesajı vermektir. Bu da çocukların onu severek bağlanmasına ve ilişkilerinin güçlenmesine vesile olmuştur (Kırıcı, 2019: 62).

Hz. Peygamber’in şefkat ve merhametinin büyüklüğü ile ona hayranlık duyulmaktadır. Hz. Peygamber daima müjdeci ve yumuşak huylu olmuştur. İnsanlarla kaba şekilde konuşmak, sesini yükseltmek, etrafına karşı sert karakterli olmak ona göre değildi. Hiçbir yerde bağırarak konuşmazdı. Kötülüğe kötülük yapmazdı aksine kötülük yapanı affederdi. Gürültücü, insanlara kötü kelimeler kullanan ya da insanları aşırı öven biri de değildi. İnsanların hatasını gözeterek onların başına kakma gibi bir düşüncesi yoktu. İnsanlarla konuşurken ve insanlardan bir şey talep ederken kaba davranan kişilere dahi sabırlı şekilde davranırdı (Toprak, 2020: 494).

Hz. Peygamber’in insan sevgisi, Tevbe suresi 127. ayette *“Size içinizden bir peygamber geldi ki, zahmet çekmeniz onu incitir ve üzer, size çok düşkündür, Müslümanlara çok merhametlidir, onlara hayır diler.”* şeklinde anlatılmıştır. Tevbe Suresi’nin bu ayeti, Peygamber Efendimiz’in ümmetine olan eşsiz merhametini ve şefkatini vurgular. İmam Fahrüddin er-Razi’nin tefsirine göre, bu ayet, Resulullah’ın ümmetine olan bağlılığını ve onları koruma konusundaki hassasiyetini ifade eder. Peygamber, ümmetinin sıkıntıya düşmesini istemez; onların hem dünyevi hem de uhrevi mutluluğunu gözetir. Müminlere karşı derin bir sevgi ve merhamet besler. Bu, onun üstün ahlakının ve risalet görevini ne derece içtenlikle yerine getirdiğinin göstergesidir. Er-Razi, bu ayetten Peygamber Efendimizin ümmetine olan sevgisinin Allah tarafından özel bir lütuf olduğunu çıkarır. Ali İmran, 159.

ayetinde⁸³ Peygamber efendimizin hoşgörülü, yumuşak huylu yaklaşımının, insanları bir arada tutmadaki önemine vurgu yapılmıştır. İnsanlarla ilişki kurarken sertlikten kaçınmanın, affedici olmanın, onları dinleyip istişare etmenin ve karar verildikten sonra Allah'a tevekkül etmenin gerekliliği öğütlenmiştir. İsrâ, 24. ayetinde⁸⁴ ise alçakgönüllüğün önemine ve anne babaya karşı şefkatli, merhametli olmanın gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

3.1.6. Alçak gönüllülüğü

Hız. Peygamber günlük hayatta her zaman normal insanlar gibi yaşamıştır. İsteyenler onun yanına gidip onunla sohbet edebilmiş, ondan taleplerini isteyebilmiştir. O, kişisel ihtiyaçlarını kendisi gidermiş, koyununu sağmış, işlerini kendisi yapmıştır. Ayakkabılarının tamiri, elbisesinin onarımı, devesinin bakımı, evin işleri gibi pek çok işi kendisi üstlenerek yapmıştır. “İnsanların, önünde el pençe divan durması hoşuna giden kimse, cehennemdeki yerini hazırlasın.” buyurmuştur. Hız. Peygamber, yanına heyecanla gelen ve heyecandan titremeye başlayan birine, “Rahat ol! Ben kral değilim! Ben Kureyş’ten kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum” diyerek tevazuunu göstermiştir (Toprak, 2020: 491).

Maide, 54. ayette⁸⁵ Allah dinden dönenlerin yerine daha hayırlı topluluk getireceğini ve bu topluluğun müminlere karşı şefkatli, alçak gönüllü olacaklarını bildirmiştir. Furkan, 63. ayette⁸⁶ Rahmanın kullarının alçak gönüllülükle hareket eden, kibirden uzak tevazu sahibi bireyler olduklarına vurgu yapılmıştır. Ahlsız kişilerin kışkırtıcı sözlerine ve davranışlarına karşı “selam” diyerek huzurlu bir tavır sergileyecekleri bildirilmiş olup bu davranışın bilgelikle hareket eden bir ahlak anlayışı olduğu belirtilmiştir.

Hız. Peygamber evinde de elbisesini yamardı, kendi işlerini yapardı. Mesela Hız. Aişe’ye sorulmuştur: “Allah’ın Elçisi evinde ne yapardı? Dedi ki: Diğer insanlar gibi bir insandı, elbisesini yamar, koyununu sağardı, kendi işlerini görürdü.” Yine başka bir rivayette; “Hız. Peygamberin iki gömleği olmazdı. Yün elbise giyerdi, merkebe binerdi, koyun

⁸³ “O vakit Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah’a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.”

⁸⁴ “Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: «Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara rahmet et!» diyerek dua et.”

⁸⁵ “Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. Onlar mü’minlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. Hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah’ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.”

⁸⁶ “Rahmân’ın kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında «Selam!» derler.”

sağardı, ayakkabısını diker, elbisesini yamardı. Merkebe binmekten ve arkasına adam almaktan çekinmezdi.” Hz. Muhammed zenginliği fakir görürdü ve fakirlikten korkmazdı. Ebu Hüreyre der ki: *“Hz. Peygamber bu dünyadan göçüp gitti de arpa ekmeğinden bıkmadı.”* Bu durum Hz. Peygamber’in kanaatkâr ve alçak gönüllü olduğunu göstermektedir (Sarrac, el-Luma; bknz. Erkan, 1973: 18).

3.1.7. Sabırlılığı

Sabırlılık, peygamberlerin ortak özelliklerindedir. Özellikle tebliğ vazifesini yerine getirirken, Allah elçilerinde bulunması gereken vasıflara sabırlı olmayı da eklemiştir. Hz. Peygamber, tebliğ vazifesi sırasında çeşitli kışkırtmalara ve eziyetlere maruz kalmıştır ve buna rağmen tahammül etmiştir. Tüm sıkıntıları göğüslemiş ve azminde hiçbir azalma olmamıştır. Hz. Muhammed dayanılması zor olan acılara sabretmiş ve dayanma gücünü hayatı boyunca göstermiştir (Toprak, 2020: 492).

Kuran’da Hz. Peygamberi sabırlı olmaya yönlendiren birçok ayetler vardır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır: *“Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. Şüphesiz o, Allah’a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir.”* (Bakara, 45) ayeti, insanın zor zamanlarında dayanması gereken iki temel ilkeyi, sabır ve namazı vurgular. Elmalılı’ya göre bu ayet, insanın hem ruhsal hem de fiziksel anlamda güçlü olmasının yolunu gösterir. Sabır, zorluklara direnme gücü; namaz ise Allah’a yakınlaşarak ruhsal destek bulma vesilesidir. Ancak bu iki davranış, yalnızca Allah’a içten bağlı olan ve O’ndan korkan kimseler için kolaydır. İman derinliği olmayanlar için bu yük ağırdır, çünkü sabır ve namaz bir bilinç ve teslimiyet gerektirir. Elmalılı’nın yorumunda, bu ayet müminlere, zorlu sınavlarla karşılaştıklarında Allah’a yönelmenin ve sabırla dayanmanın önemini öğretir. İnananlar, dua ve sabırla hem ruhen güç kazanır hem de başarıya ulaşırlar. Allah, müminlere zaferi sabır ve inanç ile verir. Her iki ayet de sabır, teslimiyet ve Allah’a yönelmenin hayatın zorluklarını aşmada anahtar olduğunu vurgular. İnsanlar sıkıntılar karşısında sabretmeli, manevi bir destek olarak namazı hayatlarının merkezi yapmalıdır. Allah’a olan güven, hem bireysel hem toplumsal mücadelelerde başarı ve huzurun temelidir.

Asr suresinde de sabrın öneminden bahsedilmiştir. Elmalılı bu ayetteki "zaman" kavramını, insanın ömrünü, fırsatlarını ve bu dünya hayatındaki sınavını ifade eden bir sembol olarak değerlendirir. Ayet, insanın kendisini ve çevresini hem bireysel hem toplumsal olarak ıslah etmeye odaklanması gerektiğini vurgular. Bu ayet, zamanın değerini bilen, iman ve ahlakla hareket eden bireylerin toplumu nasıl güzelleştirebileceğini öğretir. Sabır ve hakka

davet, yalnızca bireysel değil, toplumsal huzurun da temelidir. İyi ameller ve birbirine destek olma bilinci, insanı ziyan içinde olmaktan kurtarır; İnkarcıların yalanlamaları karşısında peygamberler sabırlı davranmıştır. Hz. Peygamberin sabırlı davranmasını teşvik edici önceki peygamberlerden örnekler vardır. En'am, 34 ayeti, peygamberlerin misyonu gereği yaşadığı zorlukları ve bu zorluklar karşısında sergiledikleri sabrı vurgular. Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, bu ayet Peygamber Efendimiz'e teselli vermekle birlikte, tüm inananlara sabrın ve Allah'a güvenmenin önemini öğretir. Peygamberler, tebliğ ettikleri hakikate karşı gösterilen direnç ve düşmanlıkla yüzleşmiş, ancak hiçbir zaman davalarından taviz vermemişlerdir. Bu süreçte Allah'ın yardımını, sabırla bekleyen peygamberlere ve onların yanında olan müminlere ulaştırmıştır. Ayet, Allah'ın vaatlerinin ve kelimelerinin değiştirilemeyeceğini, ilahi hükümlerin kesin olduğunu belirtir. Peygamberlere gönderilen vahiyler, Allah'ın hak yolunda yürütenlere her zaman destek olacağına dair bir güvencedir. Ayet, zorluklarla karşılaşıldığında sabır ve metanetle hareket etmenin, Allah'a güvenmenin ve O'nun yardımını beklemenin önemini vurgular. Sabır, sadece bir dayanıklılık değil, aynı zamanda imanın derin bir göstergesidir. İnananların, geçmiş peygamberlerin hayatlarından ders alarak umutlarını kaybetmeden Allah'ın yardımına sığınmaları gerektiği öğütlenir. ; *“Ey iman edenler! Sabredin; sebat gösterin; hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilirsiniz.”* (Ali İmran, 200) ayeti, müminlere başarıya ulaşmanın anahtarını sunar. Elmalılı Hamdi Yazır'a göre bu ayet, sadece bireysel değil, toplumsal başarı ve kurtuluşun da temel prensiplerini açıklar. Sabır, insanın zorluklar karşısında gösterdiği metanet; sebat, inanç ve azimle bir yolda kararlılıkla ilerlemek; hazırlıklı ve uyanık olmak ise çevresel tehditlere ve fırsatlara karşı duyarlı davranmaktır. Allah'tan korkmak (takva), tüm bu davranışların özünü oluşturur ve inananları doğru yola sevk eder. Bu ayet, ahlaki açıdan dayanışma, kararlılık ve Allah'a bağlılığın önemine işaret eder. Sabır ve sebat, bireyin zor zamanlarda yılmadan doğru olanı yapmasını sağlar. Uyanıklık ve hazırlıklı olma, insanı tembellikten uzaklaştırıp aktif bir sorumluluk bilincine yöneltir. Allah korkusuyla hareket etmek ise yapılan her işte dürüstlük ve adaletle davranmayı sağlar. Bu özelliklerin birleşimi, hem bireysel hem toplumsal başarıya götüren ahlaki bir çerçeve çizer.

Kur'an da Peygamberimizden ve Müslümanlardan istenilen, karşılaştıkları zorluklara sabretmeleridir. Ayette şöyle bahsedilmiştir: *“Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler.”* (Hac, 35) ; Lokman a.s'ın öğütlerinin arasında yine sabır tavsiye edilmektedir. Bu tavsiyeler peygamberimiz tarafından kabul edilip uygulandığı gibi müminlere da tavsiyelerdir. Söz konusu ayette sabretmek öğülmektedir.

Azmedilmeye değer bir davranış olarak vurgulanmaktadır:“*Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.*” (Lokman, 17).

Kur’an’da müminlere birbirlerine sabrı tavsiye etmeleri vurgulanmaktadır.“*Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine acımayı öğütleyenlerden olmaktadır. İşte bunlar sağdakilerdir.*” (Beled, 17) Hz. Peygamber bu ayet çerçevesinde davranmıştır. Hz. Yasir’in acılı halini gördüğünde “Ey Yasir sabret” buyurmuştur.

Ahkaf, 35 ayetinde, sabır ve Allah’a güven konularına vurgu yapar. Peygamberlere yöneltilen mesaj, zorluklar karşısında sebat etmeleri gerektiği ve sonuçların Allah’ın takdirine bırakılması gerektiğidir. Ayetin sonunda, dünyadaki hayatın geçiciliği hatırlatılır ve bu geçici sürede yapılan hataların karşılığının er ya da geç görüleceği ifade edilir. Elmalılı, bu ayetin tefsiriyle ayeti hem tarihi bir bağlama yerleştirir hem de evrensel dersler çıkarır. Ayetin, sabır ve hikmetli davranışın önemini hatırlattığını, aynı zamanda insanlara dünyanın geçici olduğunu ve Allah’ın adaletinin er ya da geç gerçekleşeceğini öğrettiğini vurgular. (DİB, 2020).

3.1.8. Cesareti

Hz. Peygamber diğer insanlardan farklı olarak cesaret örneği sergilemiştir. Zayıf, fakir ya da destekçisi olmayan biri olmasına rağmen tüm insanlara meydan okuması ve din konusunda savaşması onu farklı yapmıştır. Hz. Muhammed’in durumu destekçisinin fazlalığına, maddi imkânlarının çokluğuna güvenen insanlar gibi beşerî güçlere bağlı değildi. O, ilahî yardım olarak cesaretini en üst şekilde göstermiştir. O, savaşlarda insanların en cesuru olmuştur. Karşılaştığı zorluklara rağmen kendisine inananları yalnız bırakmamış, düşmanlarından asla kaçmamıştır (Toprak, 2020: 493).

Hicret esnasında müşrikler tarafından takip edildikleri için Hz. Ebubekir ile Sevr mağarasına sığınan Hz. Peygamber en zor zamanda “... *Üzülme! Allah bizimle beraberdir...*” (Tevbe, 40) diyerek yol arkadaşını teselli etmiş ve cesaretini korumuştur. Söz konusu ayetten anlaşılıyor ki zor zamanlarda peygamberimiz cesur davranmış ve cesaret örneği göstermiştir.

3.1.9. Hasbiliği

Hz. Muhammed, bütün yaptığı davranışlarında hasbidi. Hasbilik karşılık gözetmeden iş yapmaktır. Allah’ın diğer elçileri gibi peygamberimiz de görevini hakkıyla yerine

getirmiştir. Görevini yerine getirirken de muhataplarından maddi ya da manevi bir karşılık beklememiştir. Bu, hasbîlik sıfatındandır. Kur'an-ı Kerim'de bu durumla ilgili geçen ayetler şöyledir: “*De ki “Ben, bu görevimden dolayı hiçbir karşılık istemiyorum; bilinsin ki bu, bütün insanlığa bir öğütten ibarettir.”* (En'am, 90), Bu ayet, tebliğin samimiyetle, dürüstlikle ve karşılık beklemeden yapılması gerektiğini hatırlatır. Aynı zamanda, insanlara iletilen mesajın, bireysel çıkarlar için değil, tüm insanlık için bir rahmet ve uyarı olduğunun altını çizer. Bu duruş, tebliğciler ve liderler için örnek teşkil eden bir ahlaki pusuladır.

“*Sanki sen onlardan bir karşılık mı istiyorsun? Ama Rabbinin vereceği karşılık daha hayırlıdır; O rızık verenlerin en üstünüdür.*” (Mü'minün, 73) Bu ayet, tebliğ görevini üstlenenlerin dünyevi beklentilerden uzak durması ve Allah'ın karşılığına güvenmesi gerektiğini öğretir. İnsanlardan bir şey beklemeyen, tamamen Allah'a tevekkül eden bir duruş, hem inancın gücünü hem de bu kutsal görevin değerini yüceltir. Ayet, rızık ve ödülün gerçek sahibinin Allah olduğunu hatırlatarak, insanlara doğru bir hayat için ilham verir, “*De ki: “Bunun için sizden, dileyen kimsenin Rabbine giden yolu bulmasından başka bir karşılık istemiyorum.”* (Furkan, 57) Bu ayet, tebliğ görevinde bulunanların dünyevi beklentilerden uzak durması ve yalnızca Allah'ın rızasını gözetmesi gerektiğini öğretir. Ayrıca, insanların kendi iradeleriyle doğru yolu bulmasının önemine işaret eder. Kurtubi'nin yorumuyla, bu ayet, hem tebliğdeki ihlasın hem de insanların özgür iradesinin değerini vurgulayan evrensel bir ders sunar.

3.2. Lider Kişiliği

Medineliler aralarında anlaşmazlığa düştüklerinde Hz. Muhammed'i davet etmişlerdir. Bu davetin nedeni Hz. Muhammed'in dürüst ve güvenilir olmasından kaynaklanmakta ve kabileler arasındaki anlaşmazlıkları tarafsız bir şekilde karara bağlayacak bir kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Güler yüzlülüğü ile toplumdaki sertlik ve kırgınlıkları giderir, insanlar arasında huzur ve barışı artırır. Peygamberimiz toplumsal bağları güçlendirmek için bu tavrı benimsemiştir. Hz. Muhammed Medineliler için bu anlamda güvenebilecekleri tek kişiydi. Medineliler Hz. Muhammed aracılığıyla sıkıntılarından kurtularak barış dönemine geçebileceklerini ümit ediyorlardı. Daha önce de kabileler arasındaki bir savaşta büyük katliamlar olmuş buna rağmen barış sağlanamamıştı. Akabe'de 73 erkek Hz. Muhammed'e biat etmek için ellerini uzattı. “İkinci Akabe Biati” denilen bir sosyal sözleşme ile barış sağlanmış oldu. Hz. Muhammed'in dinî liderliğinin yanında ilk kez toplum liderliği de kabul edilmiş oldu (Aytürk, 2021: 129).

Hz. Peygamber daha sonraları da toplumsal sıkıntılarını çözmek adına pek çok olayda barış için liderlik ederek insanların ve kabilelerin arasındaki sorunları çözmeye çalışmıştır.⁸⁷ Medine Anlaşması da yine Hz. Muhammed'in liderliğinde Kureyşli (Mekkelî) ve Yesribli (Medineli) müminler ile onlara tâbi olanlar ve onlara sonradan katılanlar arasında ortaya çıkan sorunları çözmek adına tüm katılanların birlikte hareket ederek savunmayı ve savaşmayı taahhüt ettiklerini belirten bir kitaptır. Tüm bunlar peygamberimizin güler yüzlülüğünü, onun insani ilişkilerde sevgi, merhamet ve sabrı ön plana alan üstün ahlaklı bir lider olduğunu ortaya koyar. Bu tutum, insanlarla bağ kurmanın ve güzel ahlakı yaşatmanın etkili bir yoludur.(Aytürk, 2021: 129).

Maide, 8. ayeti⁸⁸ adaletin sadece bireysel bir erdem değil, toplumsal bir yükümlülük olduğunu gösterir. Kin, öfke veya duygusal eğilimlerin, adaletin gözetilmesine engel olmaması gerektiği öğüdünü verir. Adalet, takvaya uygun bir davranış biçimidir ve bir Müslümanın Allah'a olan sorumluluğunu yerine getirmesinin temel yollarından biridir. Son olarak, Allah'ın her şeyi bildiği gerçeği, insanı adaletli olmaya ve doğruyu savunmaya teşvik eder.

Peygamber, yalnızca emirleri tebliğ etmekle kalmamış, aynı zamanda ümmetinin iyiliği için sürekli dua etmiş ve onların kurtuluşu için çaba göstermiştir. Buradaki "çok düşkün" ifadesi, Peygamber'in, ümmetinin iyiliği uğrunda gösterdiği fedakârlığı ve samimiyeti anlatır. "Müslümanlara çok merhametlidir" kısmı ise onun, ümmetinin hataları

⁸⁷ Beni Amr b. Avf, Resulullah'a bir temsilci gönderip Kuba'da bir mescid yaptıklarını arzylemişler ve gelip kendilerine namaz kıldırmasını rica etmişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de gelmiş ve arzularını yerine getirmişti. Bunların amca çocukları demek olan Benî Ganem b. Avf, bunları kıskanmışlar, "Biz de bir mescid yaparız ve Resulullah'ı davet ederiz, burada namaz kılar. Rahip Ebu Amir de şam'dan geldiği vakit o da burada kalır ve ibadet eder." demişlerdi. O rahip Ebu Amir ki, Resulullah kendisine "el-Fasık" adını vermişti. Uhud Savaşı'nda şehid düşen ve melekler tarafından yıkanan Hanzale (r.a.)'nin babası olan bu Ebu Amir, cahiliyye devrinde Hıristiyanlığa geçmiş ve rahip olmuştu. Resulullah'ın peygamberliği üzerine itibarı sarsıldığından, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e düşman kesilmişti. Mekke müşriklerini tahrik ve teşvik ederek Uhud Savaşı'na düşmanlar safında katılmıştı. Resulullah'a seslenerek: "Seninle savaşa tutuşan hangi kavmi bulursam, onlarla birlik olup sana karşı savaşacağım." demiş ve Huneyn Savaşı'na kadar hep böyle yapmıştı. İşte âyette anlatılan Allah ve Resulü'ne karşı savaş açan kişi bu Ebu Amir'dir. Huneyn'de Havazin kabileleri hezimete uğradığı gün gam'a kaçmış ve kaçarken münafiklara "Gücünüz yettiği kadar kuvvet ve silah hazırlayınız, ben Kayser'e gideceğim ve asker getirip Muhammed'i ve ashabını Medine'den çıkaracağım." diye haber göndermişti. Bundan dolayı onlar da Kuba Mescidi'nin biraz ötesinde başka bir mescid yapmışlar ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek, "Sakatlar ve ihtiyaç sahipleri için kışın yağmurlu havalarda hizmet vermek üzere bir mescid bina ettik. Burada bize namaz kıldırıp bereketle dua etmenizi arzu ediyoruz." demişlerdi. Resulullah da şimdi sefere çıkmak üzereyim, meşgulüm, inşaallah dönüp geldiğimizde kılarız." buyurmuştu. Tebüük'ten dönüşte tekrar müracaat edip mescide gelmesini istediler. Bunun üzerine işte bu âyetler nazil oldu. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), Malik b. Duşşum, Ma'n b. Adiyy, Amir b. Seken ile Vahşi'yi çağırdu, "Gidiniz şu ahalisi zalim mescidi yıkıp yakınız!" buyurdu. Onlar da gidip emri yerine getirdiler ve dırar mescidini yıktılar.

⁸⁸ "Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. "

karşısında bile şefkatle davranmasını ifade eder. Ahlaki boyutta, bu ayet insanlara liderlik vasfının nasıl olması gerektiğini öğretir. Bir lider, sorumluluğu altındaki insanlara karşı samimi bir sevgi, merhamet ve özveri göstermelidir. Aynı zamanda bu ayet, müminlere, Peygamberimizin ümmeti olmanın ne kadar büyük bir nimet olduğunu hatırlatır. O'nun ümmetine olan sevgisi ve çabası, Müslümanların da birbirlerine karşı merhametli ve yardımsever olmalarını teşvik eder. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de de Hz. Muhammed'i övmektedir. Ali İmran 159 ayeti, Peygamber Efendimizin üstün ahlakını ve müminlere karşı merhametle dolu tutumunu vurgular. Kurtubi, bu ayeti yorumlarken, Resulullah'ın ümmetine karşı yumuşak huylu olmasının Allah'ın bir lütfu olduğunu ifade eder. İnsanları İslam'a ısındıran ve onları bir arada tutan bu nezaket ve şefkattir. Eğer Peygamber katı bir tavır sergileseydi, insanlar onun etrafından dağılırdı. Bu ayet, liderliğin merhamet ve anlayış temelli olması gerektiğini öğütler. *“Ey Muhammed! Allah'ın yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel şekilde tartış.”* (16 Nahl 125) ayeti ise tebliğ yöntemine dair önemli bir mesaj taşır. Kurtubi'ye göre bu ayet, insanlara İslam'ı anlatırken akıl, hikmet ve güzel bir üslup kullanılmasını emreder. Tebliğde sertlik değil, hikmet ve güzel öğüt esas alınmalıdır. Ayrıca tartışma kaçınılmaz olduğunda, bu tartışmanın en nazik ve yapıcı şekilde yapılması gerektiğini belirtir. Peygamberimizin davet yöntemi, müminlere bu konuda örnek teşkil eder. Bu iki ayet, İslam'ın davet ve iletişimde sevgi, nezaket ve hikmeti ön plana koyduğunu gösterir. Katı kalplilik ve kaba üslup, insanları uzaklaştırırken, yumuşaklık ve güzel sözler birleştirir. Müslümanlar, hem bireysel hem toplumsal ilişkilerinde bu ahlaki erdemleri benimsemeli ve Peygamber Efendimizi örnek almalıdır ayetlerini buyurmuş ve Hz. Muhammed'in sevgi ve merhametine vurgu yapmıştır.⁸⁹

⁸⁹ Kurtubi, *el-Cami li-Ahkami'l-Kur'an*, c. 12 s. 234.

4.KUR'AN'DA HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ

Peygamberlik ilahî bir görevdir. Bu görevi üstlenen kişiler Allah tarafından seçilen kişilerdir. Hz. Muhammed'i bu anlamda değerli kılan şey Allah tarafından insanlığa gönderilmesidir. Hz. Muhammed insanoğluna örnek olarak Dünya hayatında nasıl yaşanacağını en güzel şekilde insanlara gösterir. Hz. Muhammed kendisine verilen bu görevi nasıl gerçekleştireceğini Allah'tan aldığı emirlerle yerine getirmiştir. Hz. Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili iki görevi vardır. Bunlardan ilki vahiy, ikincisi ise vahyin muhataplarıdır (Şimşek, 2019: 137).

Peygamberlerin gelmediği bir dönemin ardından, Allah'ın hakikati bildirmek ve insanları uyarmak için bir elçi gönderdiği ifade edilir. Böylece insanların, "Bize bir uyarıcı gelmedi" gibi bir mazeret öne sürme imkânı ortadan kaldırılmış olur. Bu, hem Allah'ın adaletini hem de insanlığa olan rahmetini gösterir. Ayet, Hz. Muhammed'in mesajının evrensel bir çağrı olduğuna dikkat çeker. Hz. Muhammed'in peygamberliğinde iki önemli olay dikkati çeker. Bunlardan ilki Hira Dağı'nda vahyin ilk ayetleri indiğinde Hz. Peygamber, evine gelmiş ve eşi Hz. Hatice'ye "beni örtün" diyerek korkusunu belirtmişti. Kendisine geldikten sonra "Ey Hatice! Kendi canımdan korkuyorum, bana neler oluyor?" diyerek Hira'da başından geçen olayları Hz. Hatice'ye anlatmıştır. Bunun üzerine Hz. Hatice, "Bu konudaki endişelerin kesinlikle doğru değildir. Buna sevin, Allah'a yemin olsun ki, O, seni asla rezil etmez. Çünkü sen akrabalık bağlarını korursun, doğru sözlü birisin, emaneti yerine getirirsin, çaresiz olanların yükünü yüklenirsin, misafiri ağırlarsın, fakir ve yoksullara yardım edersin." demiştir (Cennet, 2020: 208).

Fetih, 29. ayetinde⁹⁰ Peygamberimiz ve onunla beraber olan müminlerin özelliklerinden bahsedilmiştir. Müminlerin inkarcılara karşı güçlü ve kararlı oldukları ancak kendi aralarında şefkatli ve merhametli oldukları vurgulanmıştır. Allah'ın iman edip salih ameller işleyenlere vereceği mükafatlar vadedilmiştir.

Hz. Peygamber, çocukların toprakla oynamasının faydalı olduğunu söylemiştir. Yine o, hiç kimseye ait olmayan toprakların imâr eden kişilere verilmesini belirtmiştir. Bu sayede kullanılmayan topraklar verimli hale dönüştürülmüş olacaktır. Medine'ye göçtükten sonra

⁹⁰ "Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirlere öfkelenir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir."

ağaç dikmeyi teşvik etmiş ve ağaçlandırma faaliyetlerine katılmıştır. Hz. Peygamber, gereksiz yere ağaç kesimini yasaklamıştır. Fahreddin Razi, bu durumu açıklarken, Peygamber'in Hz. İbrahim'in Mekke'yi haram bölge ilan etmesine benzer şekilde Medine'yi de bir "harem" olarak belirlediğini vurgular. Bu yasaklama, Medine'nin sınırları içinde belirli faaliyetlerin (örneğin, ağaç kesmek, hayvan avlamak gibi) yasaklanmasını ve şehrin dokusunun korunmasını içerir. Razi, bu durumun, Medine'nin İslam'daki özel konumunu ve Peygamber'in buraya duyduğu sevgiyi gösterdiğini belirtir. Medine, tıpkı Mekke gibi, İslam toplumu için bir merkezdir ve bu yasaklama, onun manevi değerini artırır. Bu bölgede ağaçların kesilmesi, yaprakların koparılması, otların yolunması ve hayvanların öldürülmesi yasaktır (Akyüz, 2014: 121).

Hz. Muhammed 40 yaşında göreve geldiğinde ilk olarak kendi ailesini İslam'a davet etmiştir. Başta Hatice, Zeyd, Rukıyye, Zeyneb, Ümmü Kulsûm, Fâtıma, Ali müslüman olmuşlardır. Daha sonra Hz. Muhammed'in yanına dönen azatlısı Bereke müslüman olmuş ve Rasûlullah onu evlatlığı Zeyd ile evlendirmiştir. Bu evlilikten de Üsâme b. Zeyd dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber döneminde İslamiyet'in yayılmasını önlemek isteyen Kureyşliler Hz. Muhammed'in kızlarıyla nikâhlı bulunan ve müşrik olan damatlarına eşlerini boşamaları için baskı yapmışlardır (Ayar, 2007: 84).

Hz. Muhammed, kendisine gelen bir anlaşmazlığın çözümünde davacıyı ve davalıyı dinler; varsa şahitlerin bilgisine başvurur; delilleri değerlendirir, gerekirse araştırma yapardı. Meseleyi fazla uzatmadan en kısa zamanda çözüme bağlardı. Bütün davalarda taraflara eşit zaman ayrılmasını, eşit davranılmasını isterdi. Bu anlayış İslam hukukunun adalet ilkesini vurgular. Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, delil getirme yükümlülüğünün davacıya, yemin etme sorumluluğunun ise davalıya verilmesi, hakkın korunması ve haksız iddiaların önlenmesi içindir. Eğer bir kişi, yalnızca bir iddia ile hak talep edebilseydi, bu durum toplumsal kaosa ve adaletsizliğe yol açardı. Delilin davacıdan istenmesi, iddiasını kanıtlaması için ona fırsat verirken; davalının yemini, hakkını savunmasına olanak tanır. Bu yaklaşım, suçlamaların keyfi yapılmasını engeller ve masumiyet karinesini korur. Adaletin tesisinde, delil ve yemin sistemi dengeleyici bir rol oynar. Bu yöntem, İslam hukukunda hakların adil bir şekilde korunmasını sağlayan önemli bir ilkedir. (Aytürk, 2021: 234).

Arap toplumunda örgün eğitim kurumları mevcut değildi. Hz. Peygamber okuma ve yazma bilmiyordu. Cebrail'in ona iletmiş olduğu "oku" emrine "ben okuma bilmem" şeklinde yanıt vermiştir. Hz. Muhammed dini ya da daha farklı bir kitap okumamıştı. Tevhit inancına da akıl

yoluyla ulaşmıştı. Bu yüzden peygamber, melek, kitap, ahiret günü, kaza ve kaderin belirleyicisinin Allah olduğuna iman etmek konularında bilgisi yoktu. Allah Teâlâ'nın vahyi ile bu bilgileri öğrenmiştir. Kurtubi, Peygamber Efendimiz'in bilgi ve hikmet açısından Allah'ın verdiği vahiy ile yönlendirildiğini ifade eder. Peygamber'in daha önce kitap ve iman konusunda bir bilgisi olmadığı belirtilerek, Allah'ın onu doğruya ulaştırması ve vahiy ile ışıktandırması vurgulanır. Bu, peygamberin bilgiye ve doğruya ulaşmasının tamamen ilahi bir lütuf olduğunu gösterir. Ayetin devamında ise, Peygamber'in doğru yolu gösterdiği belirtilir ve bu yolun, göklerin ve yerin tek sahibi olan Allah'a ait olduğu ifade edilir. Bu, bütün yaratılışın sahibi ve hükümranı olan Allah'ın yolunun doğruluğunu ve yüceliğini vurgular. Ayrıca, ayette geçen "bütün işler Allah'a varır" ifadesi, evrendeki her şeyin nihai olarak Allah'ın iradesine ve takdirine bağlı olduğunu hatırlatır. İnsanlar ne kadar çaba harcarsa da, son nokta Allah'a dayanır ve her şey O'na döner. Bu, insanın takdir ve teslimiyet içinde olması gereken önemli bir gerçeği gösterir (Cennet, 2020: 210).

Hz. Muhammed, Hz. İbrahim'in dinine inanıyordu. Hz. Peygamber, Hira Dağı'nda inzivaya çekildiğinde Cahiliye toplumunun bir uyarıcıya ihtiyacı olduğunu düşünmekteydi. Ancak bu kişinin kendisi olacağını bilmiyordu. *"Bu kitabın sana vahyolunacağını ummazdın; ama o, rabbinden bir rahmet olarak geldi. Öyleyse asla inkârcılara destek verme!"* (Kasas, 28/86) buyurulmuştur. Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, bu ayet, Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) vahyin gelişinin Allah'ın özel bir rahmeti olduğunu ifade eder. Peygamber, kendi başına bu kutsal kitabı almayı beklememekteydi; ancak Allah, rahmet olarak ona vahiy göndermiştir. Bu, peygamberin yüksek ahlaki ve ruhsal özellikleriyle, Allah'ın kudretinin birleştiği bir lütuf olarak görülür. Ayetin sonunda inkârcılara destek verilmemesi gerektiği vurgulanır. Bu, Peygamber'e ve müminlere, zulme, sapkınlığa ve inkarcılığa karşı durmalarını, doğru yoldan sapmamalarını öğütleyen bir hatırlatmadır. İnşirah suresinde "şe-ra-he" kelimesinden türeyen şerh etmek, bir şeyi açmak ya da bir konuyu aydınlatmak anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyurmuştur: *"Senin için bağırını açmadık mı? İndirmedik mi senden o yükünü? O sırtında gıcırdamakta olan yükünü? Senin şanını yüceltmedik mi?"* (İnşirah, 5,6,7) Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, bu ayet, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) zorluklarla karşılaştığı, fakat Allah'ın ona yardımcı olduğu bir durumu ifade eder. "Bağırını açmak" ifadesi, Peygamber'in kalbinin ferahlatılması ve onun içinde bulunduğu sıkıntıların hafifletilmesi anlamına gelir. Allah, Peygamber'i zorluklardan, özellikle de ağır sorumluluklardan kurtarmış, ona sabır ve güç vermiştir. Ayetin devamında, "O yükü" ifadesiyle, Peygamber'in sırtında taşıdığı büyük misyon ve sorumluluk kastedilir. Bu, hem

maddi hem de manevi anlamda büyük bir yük olabilir. Ancak Allah, Peygamber'in bu yükünü hafifletmiş, ona kolaylıklar sağlamıştır. Ayrıca, "şanını yüceltmek" ifadesi, Allah'ın Peygamber'e olan lütuflarını ve onu tüm insanlık için bir örnek, rehber kılmasını ifade eder. Peygamberimiz, hem ahlaki hem de manevi açıdan en yüksek mertebelere ulaşmıştır ve bu, Allah'ın ona olan rahmetinin bir göstergesidir. (Kurban, 2021: 31).

Hz. Peygamber'in, vahiy meleğini gökte gördüğü ve ilk vahyin bu şekilde geldiği ayetlerde de söylenmektedir. Gelen ayetler⁹¹ aşağıda verilmiştir.

Ahzap suresinde Allah, Hz Musa'ya eziyet eden kimseler gibi olmamayı, Allah'a karşı gelmekten sakınmayı, dürüst ve doğru sözlü olmayı emretmiştir. Allah'a ve peygamberine itaat edenlerin büyük bir kurtuluşa ereceğini de vurgulamıştır.

⁹¹ "Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz. Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir. Ona, üstün güçlere sahip, muhteşem görünümlü öğretti. O, en yüksek ufukta bulunuyorken doğruldu. Sonra yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu. İki yay aralığı kadar yahut daha az oldu. Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. Kalp, gördüğünü yalanlamadı. Gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki, o, Cebrail'i bir başka inişte daha görmüştü. Sidretü'l Müntehâ'nın yanında."(Necm, 53/3)

"Andolsun o, Cebrâil'i apaçık ufukta gördü."(Tekvir, 81/23)

"O, insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır."(Bakara, 2/185)

"Hâ Mim. Apaçık olan Kitab'a andolsun ki, biz onu mübârek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız. Katımızdan bir emirle her hikmetli iş o gecede ayırt edilir. Eğer kesin olarak inanıyorsanız, Rabbinden; göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbinden bir rahmet olarak biz peygamberler göndermekteyiz. O hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."(Duhan, 44/3-7)

"Şüphesiz, biz onu Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir gecesini bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir."(Kadir, 97/1-5)

"Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun taşınması ve süttten kesilme süresi otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: "Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım."(Ahkaf, 46/15)

"Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."(Araf, 7/157)

"Tâğuta kulluk etmekten sakınanlara ve Allah'a yönelenlere müjde var. Kullarımı müjdele: Onlar ki, sözü dinler, onun en güzeline uyarlar. İşte onlar Allah'ın, kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir ve onlar gerçek akıl sahipleridir."(Zümer, 39/17)

"Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırduğunuz gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısıntılar, Allah'ın, gönüllerini takvâ konusunda sınıdığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır. Odaların arkasından sana bağırmanın çoğu akli ermeyen kimselerdir. Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Hucurat, 18/1-5)

Ali İmran, 3/31 ayeti, Allah'ın sevgisini kazanmanın yolunun, O'na ve O'nun elçisi olan Peygamber'e (s.a.v.) itaat etmekten geçtiğini ifade eder. Allah'a olan sevginin göstergesi, peygamberin öğretilerine uymaktır. Allah'ın sevgisi, insanların kalplerine merhamet ve bağışlama hissi verir, bu yüzden Peygamber'e uymak, sadece dini yükümlülükleri yerine getirmek değil, aynı zamanda Allah'ın merhametini kazanmanın yoludur. Ayetin sonunda, Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeyenlerin, aslında inkâr etmiş oldukları vurgulanır. İtaatsizlik, kişiyi Allah'ın sevgisinden mahrum bırakır ve bunun sonucunda kişi, Allah'ın rahmetinden de uzaklaşır. Bu, inanç ve eylem arasında bir bütünlük olmasını öğretir.

"Allah'a ve Rasul'e itaat edin. Umulur ki, merhamet edirsiniz." (Ali İmran, 3/132) Kurtubi tefsirine göre, "Allah'a ve Rasul'e itaat edin" emri, İslam'da inanç ve amelin bütünlüğünü ifade eder. İtaat, sadece kalpten bir kabul değil, aynı zamanda söz ve davranışlarla da kendini gösteren bir sadakattir. Bu ayet, Allah'a ve O'nun elçisine itaat etmenin, insanın manevi kurtuluşunun ve Allah'ın rahmetinin ön koşulu olduğunu vurgular. "Umulur ki merhamet edirsiniz" ifadesi, itaatin sonunda Allah'ın rahmetinin kazanılacağına işaret eder. Allah, kullarını bağışlayan ve merhamet eden bir Rahmandır, ancak merhametini, ancak O'na ve peygamberine iman eden ve onların öğrettiklerini takip edenlere verir. Bu itaat, hem dünya hem de ahiret hayatı için faydalıdır ve merhamet, Allah'ın lütfunun bir sonucu olarak belirir.⁹²

"Kim Allah'a ve Rasul'e itaat ederse, onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, siddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaşlardır!" (Nisa, 4/69). Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, bu ayet, Allah'a ve Rasulüne itaat edenlerin, Allah'ın rızasına ulaşan salih kişilerle birlikte olacaklarını ifade eder. İtaat, kişinin sadece Allah'ın emirlerine uymasıyla kalmaz, aynı zamanda bu yolun sonunda, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, Sıddıklar, şehitler ve salihlerle birlikte olma müjdesine götürür. Bu kişiler, iman ve takvada yüksek mertebelere ulaşmış olanlardır ve onlarla birlikte olmak, hem dünyevi hem de uhrevi anlamda en büyük ödüldür. Ayetin sonunda "ne güzel arkadaşlırlar" ifadesi, bu kişilerin Allah katındaki yüksek derecelerini ve bunlarla birlikte olmanın ne kadar büyük bir nimet olduğunu ifade eder. İtaat, yalnızca kişiye fayda sağlamaz, aynı zamanda onun ahlaki ve manevi yüksek derecelere ulaşmasına vesile olur.⁹³

⁹² Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkam el-Kur'an*, 4. Cilt, s. 222-223.

⁹³ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Nisa Suresi, 4/69, c.3, s.24*

“Kim Rasul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse; biz Seni onların üzerine koruyucu olarak göndermedik.” (Nisa, 4/80). Bu ayetlerde de Allah sevgisinin peygambere uymakla gerçekleşeceği, bu sayede Allah'ın kullarını seveceği ve günahlarını bağışlayacağı belirtilmiştir. Allah'a ve peygamberine itaat edenlerin, peygamberler, şehitler, sıddıklar ve salihlerle birlikte olacağı müjdelenmiştir. Peygambere itaatin Allah'a itaat anlamına geldiği ifade edilirken, yüz çevirenlerin sorumluluğunun peygambere ait olmadığı vurgulanmıştır. Allah'a ve peygambere itaat, merhamete ve bağışlanmaya kavuşmanın anahtarıdır.

Kur'an'ı Kerim'de vahiylerle ilgili ayetler vardır. Bu ayetlerden bazıları önceki peygamberler için bazıları da Hz. Peygamber için indirilmiştir. Bu ayetleri teker teker zikredeceğiz: *“Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.”* (Şura, 42/51) Bu ayet, Allah'ın insanlarla iletişim şekillerini açıklar. Allah, insanlarla ya vahiy yoluyla doğrudan konuşarak, ya da perde arkasından iletişim kurarak konuşur. Veya bir elçi gönderir ve onun aracılığıyla dilediği mesajı vahyeder. Allah'ın büyüklüğünü ve kudretini vurgularken, aynı zamanda O'nun insanlarla olan iletişiminin belirli yöntemlerle sınırlı olduğunu gösterir. Bu, Allah'ın eşsiz gücünü ve hikmetini yüceltir. Ayet, aynı zamanda insanlara, Allah'ın konuşma biçimlerini dikkatle gözlemlemeleri ve mesajlarını anlamaları gerektiğini hatırlatır; *“Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.”* (Necm, 53/4) Elmalılı Hamdi Yazır'a göre bu ayet, Kur'an'ın sadece Allah'tan gelen bir vahiy olduğunu ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) kendi düşünce veya görüşlerinden değil, tamamen Allah'ın yönlendirmesiyle insanlara ilettiğini vurgular. Kur'an, insanlara, insanüstü bir kaynaktan, doğrudan Allah'tan gelmiş olan bir mesajdır. Bu, Peygamber'in (s.a.v.) yalnızca bir elçi olarak görevini yerine getirdiğini ve vahyin kendisi için bir emanetten ibaret olduğunu belirtir; *“Ancak Allah'tan gelenleri tebliğ edebilirim ve O'nun vahiylerini açıklayabilirim. Kim Allah'a ve Resülüne karşı gelirse, şüphesiz onlar için, içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır.”* (Cin, 72/24) ayeti, Peygamber Efendimiz'in sadece Allah'tan gelen mesajı iletmekle yükümlü olduğunu ve bu vahiylerin dışındaki her türlü söyleminin kişisel olmadığını belirtir. Peygamber'in görevi, sadece Allah'ın emirlerini insanlara iletmek ve bunları doğru bir şekilde açıklamaktır. Aynı zamanda, Allah'a ve Peygamber'e karşı gelmenin, kişinin ebedi olarak cehennemle cezalandırılmasına yol açacağına dikkat çekilir. Bu ayetler, İslam'ın temel prensiplerinden biri olan vahiyin saf ve bozulmamış bir mesaj olarak insanlara ulaştığını vurgular. Peygamber'in görevinde herhangi

bir şahsi görüş veya yorum bulunmaz; onun tek kaynağı ve yol göstericisi, Allah'ın vahyidir⁹⁴.

Kurtubi tefsirine göre, "Ancak seçtiği resüller başka" ifadesi, Allah'ın kendisine özel seçtiği elçilere vahiy gönderdiğini ve onların görevlerini yerine getirmeleri için özel bir koruma ve destek sağladığını anlatır. Allah, bu peygamberlerin görevlerini doğru bir şekilde yerine getirebilmeleri için onları izler ve denetler. Bu denetleme, elçilerin Rablerinin mesajlarını eksiksiz ve doğru şekilde insanlara iletmeleri için gereklidir. "Resüllerin, Rablerinin vahiylerini tebliğ ettiklerini bilsin" ifadesi, Allah'ın elçilerine olan desteğini vurgular. Allah, elçilerinin her hareketini kuşatarak onların yalnızca vahiy tebliğ etmeleri için değil, aynı zamanda bu görevde herhangi bir hata yapmamaları için de gözetim sağlar. Elçilerin, bu sorumluluğu yerine getirirken Allah'ın iradesine tamamen uygun hareket ettiklerini bilmesi sağlanır. Son olarak, "Allah onların her halini kuşatmış ve her şeyi inceden inceye sayıp dökmüştür" ayeti, Allah'ın kudretinin ve ilminin sınırsız olduğunu ve her şeyin O'nun denetimi altında olduğunu belirtir. Allah, yalnızca elçilerinin mesajlarını tebliğ etme sürecini değil, tüm evreni kuşatan bir hâkimiyete sahiptir.⁹⁵

Bakara, 2/144 ayetinde Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, bu ayet, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Mekke döneminde, vahiy beklerken sürekli olarak göğe yönelmesinin ardından, Allah'ın ona yeni bir kible yönü vereceği müjdesini içerir. Peygamberimiz, sürekli olarak vahiy bekleyerek göğe doğru bakıyordu ve Allah, ona sabır göstererek doğru yönü, yani Mescid-i Haram'ı belirleyecektir. Bu kiblenin değiştirilmesi, hem Peygamber'e hem de müminlere, Allah'ın emirlerine boyun eğmelerinin bir göstergesi olarak önemlidir. "Yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir" emri, Kâbe'nin İslam toplumunun ibadet yönü olarak belirlenmesinin temelidir. Allah, bu değişikliği yaparken, kendilerine kitap verilenlerin, bu kible değişikliğinin bir ilahi gerçek olduğunu anlayacaklarını belirtiyor. Yani, Yahudi ve Hristiyanlar da bu durumun Allah'ın takdiri olduğunu kabul edeceklerdir. Ayrıca, ayet, Allah'ın insanların ne yaptığını bilmesiyle de, her şeyin O'nun denetiminde olduğunu hatırlatır.⁹⁶

A'raf, 7/62 ayeti Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, Peygamber Efendimiz'in görevini ve Allah'ın ona verdiği bilgiyi vurgular. Peygamber, yalnızca kendi görüşleriyle değil, doğrudan

⁹⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Necm Suresi, 53/4, c.7 s.316 ve Cin Suresi, 72/24, c.8 s.426.*

⁹⁵ Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkam el-Kur'an, Cin Suresi, 72/27, c.20 s.345.*

⁹⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Suresi, 2/144, c.2 s.261.*

Allah'tan aldığı vahiylerle insanlara öğüt verir ve onlara doğruyu bildirir. Peygamber'in bildiği şeyler, kendi deneyimlerine veya aklına dayalı değildir; tam aksine, Allah'ın ona özel olarak verdiği ilahi bilgiyle şekillenir. Bu ayet, Peygamber'in insanlara doğru yolu gösterirken sadece vahye dayandığını ve Allah'ın kendisine verdiği bu özel bilgileri insanlara aktardığını belirtir. Bu, Peygamber'in bilmediği şeyleri Allah'ın ona bildirmesi sayesinde, toplumlarına rehberlik ettiğini ifade eder. Ayrıca, vahiy ile bilinenlerin, insanın akıl ve sınırlı bilgi çerçevesinin ötesinde olduğunu gösterir.⁹⁷ A'raf, 7/144 ayeti Kurtubi tefsirine göre, Allah'ın Hz. Musa'yı özel olarak seçtiğini ve ona vahiyde bulunarak insanlara örnek olacak yüksek bir makam verdiğini belirtir. Burada Allah, Musa'ya sadece vahiy göndermekle kalmamış, aynı zamanda doğrudan konuşarak ona manevi bir üstünlük kazandırmıştır. Bu seçkinlik, onun peygamberlik görevine ve insanlara ilettiği mesajın ne kadar önemli olduğuna işaret eder. Ayetin devamında, Hz. Musa'ya "bana verdiğimi al ve şükredenlerden ol" emri, onun bu büyük lütfâ karşılık olarak şükürle hareket etmesi gerektiğini ifade eder. Şükür, Allah'a olan minnettarlığı göstermek için sadece kelimelerle değil, aynı zamanda davranışlarla da yapılmalıdır.⁹⁸

“İşte bu, gayb haberlerindedir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin.” (Yusuf, 12/102) Bu ayet, Allah'ın Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) gaybi bilgileri, yani bilinmeyen sırları vahiy yoluyla bildirdiğini ifade eder. "Gayb haberleri" ifadesi, insanların erişemediği, yalnızca Allah'ın bildiği olaylar ve durumlar anlamına gelir. Bu tür bilgilerin sadece Allah tarafından verilmesi, O'nun mutlak bilgisine ve hikmetine işaret eder. Peygamber, bu bilgiyi, Allah'ın izniyle öğrenip insanlara aktarır. Ayetin devamında, "Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin" denmesi, Hz. Yusuf'un başına gelen olayları anlatırken, Allah'ın bu olayları önceden bildiğini ve Peygamber'in o an orada bulunmadığı halde, O'nun her şeyi nasıl kuşattığını gösterir. Yani, insanlar planlar yaparken, Allah her şeyin farkındadır ve nihayetinde her şey O'nun iradesiyle gelişir. Bu, Allah'ın kudretinin ve bilgisiyle her şeyin düzenlendiği bir hatırlatmadır.⁹⁹

“Allah, "Benden başka ilah yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının" diye uyarmaları için emrini içeren vahiy ile melekleri kullarından dilediğine indirir.” (Nahl, 16/2)

⁹⁷ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, A'raf Suresi, 7/62, c.4 s.77.*

⁹⁸ Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkam el-Kur'an, A'raf Suresi, 7/144, c.9 s.104.*

⁹⁹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Yusuf Suresi, 12/102, c.5 s.113.*

Bu ayet, Allah'ın vahyinin melekler aracılığıyla dilediği kullarına indirildiğini ve bu vahyin içeriğinin Allah'ın birliğini ve tekliğini vurguladığını belirtir. Allah, "Benden başka ilah yoktur" mesajını verirken, insanları kendisine ibadet etmeye ve sadece O'na yönelmeye çağırır. Bu vahiy, kullarına doğru yolu gösteren bir rehberdir ve onların Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını sağlar. Ayetin ikinci kısmı, Allah'ın melekleri birer elçi olarak kullanarak, insanlara O'nun iradesini ve emirlerini iletmesini sağladığını ifade eder. Melekler, sadece Allah'ın belirlediği kullara bu mesajları ulaştırır, böylece insanlar Allah'ın emirlerini ve yasaklarını bilerek hareket edebilirler.¹⁰⁰.

“Daha önce gelip geçen o peygamberler, Allah'ın vahiylerini tebliğ eden, Allah'tan korkan, başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Allah hesap görücü olarak yeter.” (Ahzab, 33/39) Kurtubi tefsirine göre bu ayet, peygamberlerin özelliklerini anlatırken onların Allah'ın emirlerine tam teslimiyetle hareket ettiklerini ve yalnızca Allah'tan korkarak görevlerini yerine getirdiklerini belirtir. Peygamberler, halkın tepkilerinden veya dünya işlerinden korkmaksızın, sadece Allah'ın vahyini insanlara iletmekle yükümlüdürler. Bu, onların yüksek moral ve cesaretini gösterir, çünkü onları hiçbir dünyevi korku değil, sadece Allah'ın rızası yönlendirir. Ayetin devamındaki "Allah hesap görücü olarak yeter" ifadesi, peygamberlerin görevlerini yerine getirirken, sonuçlarının Allah'a ait olduğunu ve O'nun her şeyin hesabını en iyi şekilde göreceğini vurgular. Yani, peygamberler insanlara doğru yolu gösterirken, onların karşılaştıkları zorluklar ve engeller, Allah'ın iradesine göre şekillenir ve Allah, bu durumları hesaplayıp en adil şekilde değerlendirecektir.¹⁰¹ (DİB, 2020).

Resule itaat edenin Allah'a itaat etmiş olduğu şeklindeki ikaz¹⁰², Allah Teâlâ'nın kullarını, nebisi Hz.Muhammed hakkında ki ikazıdır. *“Ey insanlar, Hz.Muhammed size ne emrederse benim emrim, size neden nehyederse benim nehyimdir. Sakın içinizden biri, Muhammed de bizim gibi bir insan, bize üstünlük sağlamaya çalışıyor demesin.”* (Haşr, 59/7). Fetih Sûresindeki *“Sana biat edenler, şüphesiz Allah'a biat etmiş olurlar.”* (Fetih, 48/10) âyeti *“Kim Resûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur.”* (Nisa, 4/80) ayetini vurgulamaktadır. Hz.Peygamber'e söz vermek, Allah'a söz vermektir. Nisâ Sûresinin *“Onlara: Allah'ın indirdiğine ve Peygambere gelin!”*, *dendiğinde münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.”* (Nisa, 4/61) âyetinde, Kur'an'a yönelme ile Hz. Muhammed'e yönelmenin ayrıca zikredildiği görülmektedir.

¹⁰⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, Nahl Suresi, 16/2, c.5 s.253.*

¹⁰¹ Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkam el-Kur'an, Ahzab Suresi, 33/39, c.14 s.204.*

¹⁰² *“Kim Resûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur.”*(Nisa, 4/80)

4.1. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İnsani Özellikleri

Kur'an'da Hz. Muhammed'in iki yönü anlatılmıştır. Bunlardan biri onun diğer insanlar gibi bir insan olmasıdır. Hz. Muhammed'in de herkes gibi anne ve babası vardır. Alışveriş, yemek, giyim, iş hayatı gibi günlük işleri vardır ve buralarda da insanlarla iletişim kurardı. Hz. Peygamber arkadaş, aile reisi, baba ve komutandı. Sahabe, mümin kardeşine gösterdiği ilgi ve hürmeti, Hz. Peygamber'e de gösterirdi. Hz. Peygamber'in ve sahabesinin özelliği her işlerinde samimi olmalarıydı. *“Nitekim biz size ayetlerimizi okuyacak ve sizi her türlü kötülüklerden arıtacak, size kitabı ve hikmeti öğretecek ve bilmediklerinizi bildirecek aranızdan bir peygamber gönderdik.”* (Bakara, 2/151) ayetinde insanlara kendi içlerinden peygamber gelmesinin büyük bir lütuf olduğu belirtilmiştir. Allah'ın vahyetmesi haricinde peygamberlerin diğer insanlardan bir farkı yoktur (Türkoğlu, 2007: 43).

Hz. Muhammed iletişimde empati kurmaya çalışmış ve insanları doğru anlamak için gayret etmiştir. İnsanlarla iletişimde de muhakkak onlara geri bildirimde bulunmuştur. Kimseyi yargılamamış, oldukları gibi kabul etmiştir. Bu yaklaşımı sayesinde de insanlar kendilerini daha rahat ifade etmişlerdir. Sadece kendisi empati kurmakla kalmamış, çevresindeki kişilere de empati kurmayı tavsiye etmiştir. *“Sizden birisi kendisi için arzu ettiği bir şeyi din kardeşi için de arzulamadıkça iman etmiş olmaz.”* (Buhârî, İman, 7) diyerek empati kavramını temel bir ilke olarak kabul etmiştir. Aynı zamanda müminler arasındaki kardeşlik, sevgi ve empati duygusunun önemini vurgulamıştır. Hz. Muhammed iletişim kurarken kişilerin bireysel özelliklerine uygun şekilde konuşmaya dikkat etmiştir. Burada öncelikle konuştuğu kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeylerini öğrenmeye çalışarak iletişimini sürdürmüştür. İnsanların farklılıklarını hesaba katarak vermek istediği mesajları iletmiştir (Kırıcı, 2019: 25). Peygamberlerin insani özellikleri Kur'an'ı Kerim'de de belirtilmiştir. Bu ayetler¹⁰³ şu şekilde dipnotta verilmiştir (Türkoğlu, 2007: 12).

¹⁰³ *“De ki: Ben yalnızca sizin gibi bir beşerim. Bana ilahınızın, sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor.”; “Eğer yeryüzünde yerleşmiş, gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten peygamber olarak melekler gönderirdik.”; “De ki: Ben kendim için Allah'ın dilediğinden başka ne bir faydaya ne de bir zarara muktedirim.”; “Ey Muhammed! Şüphesiz ki sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir. O hidayete erecekleri çok iyi bilir.”; “Şüphesiz sende öleceksin, onlarda ölecekler.”; “Senden önce hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölürsün de onlar baki kalır mı?”; “Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Simdi O ölür veya öldürülürse, siz gerisin geriye mi döneceksiniz. Kim geri dönerse Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır. Allah'ın izni olmadan kimseye ölüm yoktur.”; “Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de şüphesiz yemek yerler, sokaklarda gezerlerdi.”; “Biz onları yemek yemez bir ceset kılmadık ve onlar ölümsüz de değillerdi.”; “Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilenleri sorumlu tutacağız. Peygamberleri de sorumlu tutacağız.”; “Andolsun ki size kendinizden öyle bir peygamber geldi ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır*

Hız. Muhammed ecel ve emelin temsilini anlatmıştır. Burada da taşlardan yararlanmışır. “Bir defasında elindeki iki taştan birisini uzağıa diğeriini yakına atmıştır. Yanındakilere “*Şu iki taşın misali nedir biliyor musunuz?*” diye sormuş, “*Allah ve resulü daha iyi bilir.*” cevabını alınca, “*Şu uzaktaki taş emeli temsil eder. Yakındaki taş da eceldir.*” açıklamasında bulunmuştur.” Asıl iletisine geçmeden taşları kullanarak ve soru sorarak dikkatleri üzerine çekmiştir. O, Kur’an’da “*Allah’a şirk koştamak, ana babaya iyilik, evlâtlarının canına kıymamak, her türlü kötülükten uzak durmak, yaşama hakkına saygılı olmak, yetim malına yaklaşmamak, ölçü ve tartıda dürüstlük, yalan söylememek, ahde vefâ göstermek*” gibi anlamlara gelen “*sırat-ı müstakim*” mefhumunu çizerek somutlaştırarak anlatmıştır. İslam’a aykırı düşünce ve davranışların doğru yoldan sapmak olacağını ortadaki çizgiden yanlara doğru çıkardığı çizgilerle anlatmıştır.

Peygamberin işi, Allah’ın mesajlarını insanlara iletmenin yanında insanları ıslah etmek de vardır. Peygamber insanların hayatına da iyi ve güzel olanı uygulamalıdır. Peygamber, insanların kafasındaki soruları cevaplandırmalıdır. Allahtan gelen mesajı kabul eden insanların eğitimini sağlayarak örnek bir toplum oluşturmalıdır. “*Sizi yarattık. Sonra size suret verdik. Sonra meleklerle, ‘Âdem’e secde edin’ dedik.*” (Araf, 7/11) ayetinde geçtiğı üzere Allah önce Âdem’i yarattı insan kıvamını hazırlayarak bu kıvama insan vücudunun biçimini verdi. Bu varlık insan şeklini alınca ona meleklerin secde etmelerini emretti. Hız. Âdem’e secde edilmesi Âdem’in bütün insan ırkının temsilcisi olmasındandır. Yine Kur’an-ı Kerim’de bir başka husus şu şekilde ifade edilmiştir. “*Mekke kâfirleri, Hazreti Muhammed’in, bir insan olduğu için peygamber olamayacağını ileri sürüyorlardı: Ve kâfirler: Bu nasıl peygamber? Yemek yiyor ve çarsıda geziyor.*” (Furkan, 25/7) Zalimler aralarında gizli meşveret edip: “*Bu da sizin gibi bir insan değil midir? Artık göz göre göre sihre inanıyor musunuz?’ derler.*” (Enbiya, 21/3) burada peygamberlerin de bizim gibi insan oldukları, bizlerden farkları onlara vahyedilmesi olduğu ve bu sebeple onlara itaat edilmesi gerekliliğı belirtilmiştir (Türkoğlu, 2007: 20).

Hız. Muhammed’in peygamberliğinden önce de dürüst, güvenilir, toplum tarafından sevilen, doğru sözlü ve emin kişi olduğu ancak onu sihirbaz, şair veya deli olarak suçlayanların da olduğu, bu suçlamaların haksız olduğu, o dönemdeki gerçek sihirbazların, şairlerin gerçek özelliklerinin peygamberimizde bulunmadığı belirtilmiştir.

gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı çok merhametlidir”; “Sana da insanlara kendileri için indirilen her şeyi açıklayasın diye zikri indirdik.”

4.2. Hz. Muhammed'in Mucizelerine Yansıyan Kişiliği

Hz. Muhammed'in nübüvvetinin varlığı, Kur'an, sünnet gibi şer'i deliller; önceki semavi kitaplar ve tarihi veriler ile sabittir. Bu deliller iman edenlerin kabul ettiği delillerdir. İman edenler nübüvvetin gerçekliğine inanmışlardır. Bunun yanında inkârcılara da ispatı gerekmektedir. Nübüvvetin varlığını ispat eden en temel delil mûcizedir. Mûcize, inananların mutmain olması, inkârcıların ise ikna olması için en iyi kanıttır. Mucize sözlükte; *“bir şeye güç yetirememek”* anlamındadır. Mucize, *“peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin gösterip insanların benzerini getirmekten aciz bırakan tabiatüstü olaylar”* şeklinde tanımlanır. Mucize *“hakikatte Allah'ın fiili olup peygamberlere nispeti mecâzi”*dir. Bir olayın mucize olarak kabul edilebilmesi için olağanüstü bir tarzda zuhur etmesi, ilâhî bir fiil olması, peygamberlik iddiası ile oluşması, peygamberin iddiasına uygun olması şartları bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de mucize anlamında kullanılan bazı kavramlar vardır. Ayet, beyyine, burhan, hak, furkan gibi kavramlar bunlardandır (Turan, 2020: 103).

Hz. Muhammed'in mucizeleri, onun peygamberlik misyonunun bir parçası olmakla birlikte, kişiliğiyle de yakından ilişkilidir. Onun ahlaki erdemleri, dürüstlüğü, merhameti ve hikmeti, mucizelerinin anlamını daha derinleştirir. Peygamberimizin mucizeleri genellikle insanlara ve doğaya olan sevgisini ve merhametini yansıtır. Örneğin, parmaklarından su akması mucizesi, susuz kalmış bir topluluğun ihtiyacını gidermeye yöneliktir. Bu onun başkalarının ihtiyaçlarına duyarlılığını ve yardıma koşma isteğini gösterir. En büyük mucizesi olan Kur'an'ı Kerim, onun dürüstlüğü ve güvenilirliğiyle örtüşür. Peygamberimizin mucizeleri onun hikmet sahibi ve insanlar üzerinde etkili bir lider olduğunu da gösterir. Ayın ikiye yarıma mucizesi, onun ilahi kudretle desteklendiğini ifade ederken, aynı zamanda mesajını anlatırken kullandığı etkili yöntemlerin bir parçasıydı. Mucizeler, Hz. Muhammed'in sabrını ve zorluklar karşısında gösterdiği metaneti yansıtır. O mucizelerini kendine bir üstünlük vesilesi yapmamış, aksine bunların Allah'tan birer lütuf ve destek olduğunu vurgulamıştır. Bu onun alçak gönüllülüğünü ve Allah'a olan teslimiyetini açıkça yansıtır. Hz. Muhammed'in mucizeleri, onun insanlarla kurduğu derin bağın, ahlaki üstünlüğünün ve ilahi destekle donatılmış bir peygamber olarak taşıdığı sorumluluğun bir ifadesidir. Onun mucizelerindeki insani ve ilahi denge, eşsiz kişiliğinin ve misyonunun bir yansımasıdır.

Hz. Peygamberin mucizeleri iki kısımda incelenebilir. İlki kati olarak bilinir ve insanlara tevahür edilir. İkincisi ise kati ve zorunlu olarak bilinmeyen mucizelerdir. Hz.

Muhammedin esas mucizesi kuranı kerimdir. Diğer tüm mucizeler kurana bağlanabilir. Kuranı kerimin mucize oluşu şu maddelerle ifade edilebilir:

1. Kuranın Allah'ın sözü olması
2. Kuranın fesahat ve belâğatı
3. Üslubunun her şeyden farklı olması
4. Okuma ve dinlemenin bıkkınlık vermemesi
5. Öğrenme ve ezberlemenin kolay oluşu
6. Niyetleri açığa çıkarması
7. Geçmişe dair haberler vermesi
8. Geleceğe dair haberler vermesi
9. Allah'ın varlığı ve birliği hakkındaki delilleri
10. Pek çok ilmi ihtiva etmesi
11. İfadelerindeki manaların çokluğu
12. Nüzul yönüyle mucize olması
13. İnsanların ihtiyaçlarını karşılaması
14. Değişik kıraatlerde okunabilmesi
15. Kalplere korku salması
16. Kıyamete kadar değişmemesi (Gündoğar, 1998: 75).

Mucizeler, Allah'ın fiilleridir. Peygamberler Allah'ın izni olmadan mucize gösteremez. Bu hakikat, Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde¹⁰⁴ açıklanmıştır. Allah müsaade etmedikçe, peygamberlerin mucize gösterme kudretleri yoktur. Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde bazı peygamberlerin düşmanlarının işkencesine maruz kalmaları, hatta öldürülmeleri¹⁰⁵ açıklanmaktadır. Hz. Muhammed'e, *"Bu söze inanmayanların ardından üzümlere neredeyse kendini mahvedeceksin."* (el-Kehf 18/6) ayetinde inkârcıların hidâyete ulaşmasında kendisini üzmemesi için teselli verilmiştir. Hz. Muhammed mûcize gösterme kudretine sahip olsaydı bütün kâfirlerin iman etmesini sağlardı. Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispatı için Mekkeliler ve Yahudiler, Hz. Peygamber'den hissî mucizeler göstermesini istemişlerdir. Allah Hz. Muhammed'in peygamberliğini desteklemek için peygamberini hissî mûcizelerle desteklemiştir. Bu mucizelere örnek, ayın ikiye ayrılma mucizesi verilebilir. Yine ağacın yürüyüp gelmesi, ağaç kütüğünün inlemesi, taşın konuşması,

¹⁰⁴ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110; el-En'âm 6/35, 57-59, 109; Hüd 11/33, 80, 88; er-R'ad 13/7, 38; İbrâhim 14/11; el-Ankebût 29/50.

¹⁰⁵ el-Bakara 2/87; Âl-i İmrân 3/21-22, 112, 181-183; en-Nisâ 4/155-157.

kızartılmış koyunun etinin zehirli olduğunu haber vermesi bu mucizelerden bazılarıdır. Ayın ikiye yarılma mucizesi dipnotta¹⁰⁶ anlatılmaktadır (Turan, 2020: 7).

4.3. Hz. Muhammed'in Allah'ın Emirlerine İtaatkar Olması

Kur'an'ın ilk muhatabı Hz. Muhammed olmuştur. Allah'tan gelen ilahi mesajları insanlara ulaştıracak olan ilk kişi odur. Bu yüzden üslubu da Kur'an'a paralel bir üslup olmalıdır. Allah Teâlâ Hz. Muhammed'e ayetleri nasıl ezberlemesi, anlaması ve anlatması gerektiğini öğretmiştir. Bu konuyla ilgili ayetler şunlardır (Kurban, 2021: 36):

a. *“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış. Kuşkusuz senin rabbin, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir.”* buyurulmuştur. Burada Kur'an'da her şeyi yaratanın, mülkün sahibinin ve rızkı verenin Allah olduğuna ikna etmektedir.

b. *“O, arzusuna göre de konuşmaz.”* buyurulmuştur. Bu ayette Hz. Muhammed'in yalnız Allah'ın vahiylerini insanlara ulaştıran bir elçi olduğu vurgulanmıştır. *“Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir varış yeridir!”* buyurulmuştur. Bu ayette de Hz. Muhammed'in kâfirlere ve münafıklara nasıl davranması gerektiği ifade edilmiştir.

Hz. Muhammed'in peygamberlik ile ilgili emirlerini ikiye ayırabiliriz. Bunlar hitap ile ilgili olan emirler ve muhatap ile ilgili olan emirlerdir. Hitap ile ilgili olan emirler vahiy alan kişinin üstlenmesi gereken görev ve sorumlulukları ifade eder. Bunlar sükunet, okuma ve ittiba'dır. Sükunet, Hz. Peygamberin vahyi alma görevidir. Okuma, her Kuran okuyuşta Allah'ın ismini zikretmektir. İttiba ise vahiylerle önce Hz. Muhammed'in kendisinin uyması beklenmektedir. Muhatap ile ilgili olan emirler; hitabı bildirme, hitaba karşı takınılan tavrın sonuçlarını bildirmedir. Hitabı bildirme anlamına gelen emirler, haddis, zekkir, belîğ, nebbi, ud'u gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Hz. Peygamberin görevi vahiyleri, gelen emir ve yasakları insanlara bildirmekle kalmıyor aynı zamanda iman eden ve inkar edenleri de başlarına gelecek sonuçlarla ilgili bilgilendirmekteydi. Kur'an'da Hz. Muhammed'in

¹⁰⁶ *“Ay iki parçaya yarıldı, bu iki parçanın biri dağın bir yanına diğeri öbür yanına gelecek şekilde birbirinden ayrıldı. Bazı müşrikler, Hz. Muhammed'in onları sihirlediğini söyledi; bazıları da, herkesi sihirleyemez başka şehirden yanınıza gelecek olanlara sorulması için araştırma yapın, dediler. Etraftan gelenlere sorduklarında onların ayın yarıldığını gördüklerini haber ettiler. Fakat müşrikler iman etmekten, Müslüman olmaktan yüz çevirip: “Bu, müstemir bir sihirdir!” dediler.”*

kendisine ait olan emirlere bakıldığında cahiliyeden ayrılıp İslam'a yönelme, emirleri uygulama, ibadet etme, teheccüt, tefekkür, direnmedir. Allah ile olan ilişkisine yönelik emirler; tevhit, Allah'a yönelme, Allah'a sığınma ve güvenmedir. Çevresiyle olan ilişkisine ait emirler; tebliğ, Müslümanlar ile ilişkiler ve kafirler ile ilişkilerdir (Yıldız, 2004: 61).

Kur'an'ı Kerim, Hz. Peygamber'in nübüvvet ve risaletini teyit eden en büyük mucize olmuştur. Kuran'da, itaat 129 yerde geçmektedir. Mücadele Suresi 13. ayet-i kerime¹⁰⁷, Tegabün Suresi 12. ayet-i kerime¹⁰⁸, Maide Suresi 92. ayet-i kerime¹⁰⁹ mucizelerden bahsetmektedir. (Türkoğlu, 2007: 20).

¹⁰⁷ “Baş başa konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz mi? Bunu yapmadığınıza ve Allah'ta, sizi affettiğine göre, artık namazı kılın, zekâtı verin. Allah ve resulüne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”

¹⁰⁸ “Allah'a itaat edin; Peygambere itaat edin; eger bundan yüz çevirirseniz bilin ki Peygamberimize düşen apaçık tebliğdir.”

¹⁰⁹ “Allah'a itaat edin. Resule de itaat edin ve kötülükten sakının. Eger itaatten yüz çevirirseniz, bilin ki Resulümüzün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir.”

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in yaşamını anlamak için temel kaynaktır. Kur'an, Hz. Peygamber'in tevhid mücadelesinde ona bir yol çizmek ve bu yoldaki sorunları aşmak için Hz. Peygamber'imizi desteklemektedir. Ayetlerin anlaşılmasıyla Hz. Peygamber'in hayatının iyi bilinmesi gerekli kılmaktadır. Kur'an-ı Kerim iyi şekilde incelenmeli ve anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber'in hayatının en doğru ve sağlıklı değerlendirmeler için Kur'an'ı Kerim'in okunması şarttır. Kur'an'a başvurulmadan Hz. Peygamber'in siyerinin yazılamayacağı da görülmektedir. Çalışmamızda Kur'an-ı Kerim esas alınarak Hz. Peygamber'in hayatı incelenmiştir.

Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispatlama noktasında İslâm'da mucizelerden hareket edilmiştir. Yine onun hayatından yola çıkılarak peygamberliğinin anlaşılacağı öne sürülmektedir. Pek çok isim Hz. Muhammed'in nübüvvetinde onun üstün insanî özelliklerini temel almıştır. Hz. Peygamber'in kişiliği ve ahlâkı ile insanlar ona inanmıştır. Allah'ın elçileri, peygamberlik iddialarını doğrulayan mucizeler göstermişlerdir.

Kur'ân'daki ayetlerde, vahiy ve nübüvvet temel alınmıştır. Peygamberler de Kur'ân'a göre yaşamışlardır. Vahiy, peygamberler ve tüm insanlık için bağlayıcıdır. Peygamberlik, Allah'ın insanlarla olan iletişimini sağlamaktadır. Allah her topluma peygamber göndermiştir. İnsanların eylemleri sebebiyle Allah'a karşı mazeret üretmelerinin önüne geçilmesi amacıyla peygamberler gönderilmiştir. Allah "*peygamber göndermediği toplumlara azap etmeyeceğini*" bildirmiştir. İnsanların Allah'a karşı sorumlu olmalarında peygamberlerin varlığı şart koşulmuştur.

Allah tarafından gönderilen peygamberler resul ve nebi olarak görev almışlardır. Peygamberler, nebi olarak gönderildikleri toplumlarda yeni bir kitap ve şariat ortaya koymamışlardır. Resul olarak gönderildiklerinde ise yeni bir kitap ve şariat ortaya koymuşlardır. Peygamberler vahyi gizlemekten, şirk ve küfre düşmekten korunmuşlardır. Yine güvenilirlik ve çelişkisiz davranmak onlar için önemlidir. Çünkü peygamberler örnek kimselerdir. İnsanlara önderlik ederler. İnsanlardan farklı olan özellikleri genellikle onların huy, doğruluk, zeka, güvenilirlik konularında en yukarıda olmalarıdır. İnsanların kendilerinden uzaklaşmaması için kusurlardan uzak dururlar. Peygamberler Allah'ın özel koruması altındadır. Bu yüzden onlar hata ve günahları işlemekten uzaktırlar. Onlar ismet sahibidir.

5.1. Sonuç

Allah tarafından insanlık tarihinden bu yana insanlara hakkı öğretmek için peygamberler gönderilmiştir. Kur'ân'da gönderilen peygamberler, insanlığa hakikati göstermek, ilahi emirleri ve yasakları tebliğ etmek amaçları vardır. Allah'ın insanlara peygamber göndermesi, inananlar için bir lütuftur.

İnsan, akıl sahibidir ve varlıkların en mükemmelidir. İnsanın akli, Allah'a ve insanlara karşı görev bilinci noktasında yeterli değildir. Allah, sahip olduğu akli yetenekleri sebebiyle ilk insandan bu yana insanı vahye muhatap kılarak 'peygamberlik' vasfını kurmuştur. İnsanlar peygamberler vasıtasıyla inanç, ibadet ve temel ahlaki ilkeleri öğrenmiştir. Peygamberlik, Allah'ın hikmet ve lütufunun gereği nasıl şükredileceği, faydalı ve zararlı şeyler, düzenin sağlanması ve ihtilafların halledilmesi için gereklidir. İnanç, ahlak, psikoloji, ibadet ve sosyolojik ihtiyaçlar bakımından peygamberlik oldukça önemlidir.

Tüm peygamberlerdeki ortak özellikler, emanet, sıdk, fetânet, tebliğ ve ismet sıfatlarıdır. Allah'ın, peygamber gönderme amacı, insanların bağlılığı ve ilahî emir ve yasaklara uymaları bakımından peygamberlerin doğru ve güvenilir olması gerekmektedir. Yine tebliği eksiksiz şekilde ifa etmelidirler. Allah'tan gelen vahiyleri kavrayıp aktarabilmeleri için zeki ve bedenen nefsen günahlardan korunmaları gerekmektedir.

Hz. Muhammed, tüm peygamberler ile aynı sıfatlara sahiptir. Aynı zamanda o, peygamberlerin sonuncusudur. Hz. Âdem ile başlayan tevhid dini, Hz. Muhammed ile tamamlanmıştır. Peygamberlerin sonuncusudur ve bütün âlemlere gönderilmiştir. Bu sebeple kıyamete kadar kalacak evrensel bir dindir.

İslâm'da tüm peygamberlere eşit olarak iman gerekmektedir. İman edilme konusunda tüm peygamberler eşittir. İslâm'da ahlak, huy, seciye ve ortak özellikler ile tüm peygamberler aynı mertebededir. Bazı peygamberler görev ve sorumluluk açısından diğerlerine göre üstündür. Bu vazifenin ağırlığı, bazı peygamberlere daha çok değer verilmesini sağlamıştır.

Hz. Muhammed'in üstün olması sahip olduğu özelliklerden kaynaklanmaktadır. Allah, Hz. Muhammed'i en üstün özelliklerle göndermiştir. Hz. Muhammed, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Hz. Muhammed'in bu vasfı tüm dünya için geçerlidir. Onun dini, kıyamete kadar sürecektir. Onun mesajları, her çağda insanlığın ihtiyaçlarını giderecektir.

Kur'ân ve sünnet, Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu vurgulamıştır. Hz. Muhammed'in son peygamber olması, İslâm toplumu için bir ayrıcalıktır. Müslümanlar, son

peygamberin mesajını layıkıyla aktarmalıdır. Müslümanlar, Hz. Muhammed'in evrensel mesajını tüm insanlığa ulaştırmalıdır. Çalışmamız sonucunda ulaştığımız konu ve kısımlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

1. Resûlullah'ın Allah tarafından Kur'an'da tezkiyesi edilmiştir.
2. Resûlullah'ın Kur'an'da ahlaki yönü ispat edilmiştir.
3. Resûlullah en yüce makamda olduğu Kur'an ayetleri ile ispat edilmiştir.
4. Allah, Kur'an'ı delillerin kaynağı kılmıştır.
5. Resûlullahın hayatı, kişilik özellikleri, çocukluğundan gençlik yıllarına, doğumundan ölümüne kadar geçen zamanı Kur'an'a göre incelenmiştir.
6. Kur'an'ın incelenmesi, cevherlerinin bulunmasında büyük rol oynamaktadır.

5.2. Tartışma

İnsanlığın dünyasını ve ahiretini olumlu yönde şekillendiren eğitimciler peygamberlerdir. Bu İslam'ın eğitime verdiği önemi gösterir. Zira Allah Teâlâ insanlığı hiçbir zaman başıboş bırakmamıştır. İlk peygamber Hz. Âdem'den bu yana insanlığın eğitim ihtiyacını karşılamak için peygamberler göndermiştir. Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'e isimleri öğretmesi, Hz. Nuh'a gemi yapımını öğretmesi, Hz. İbrahim'in "Allah'ım bize ibadet yöntemlerini öğret" talebi, Hz. Musa'ya Firavun ile "leyyinü'l kavî" ile konuşması gerektiğini öğretmesi, Hz. Peygamber'e "güzel öğütlerle çağırmasını", öğretmesi, Hz. İsa ile ilgili ayette, "Rabbim ona kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve incili öğretecek", bu gibi ifadeler desteklemektedir.

Kur'an Hz. Muhammed'i ve insanlığı eğitirken evrensel eğitim metotlarını kullanmaktadır. Çünkü Kur'an son derece anlaşılır, peygamber aracılığı ile en mükemmel şekilde yaşanabileceğinin ispatlandığı, peygamberin de insanlardan seçildiğine vurgu yapılarak Kur'an'ı bir hayatın mümkün olduğunu gösteren açık bir kitaptır.

Kur'an Hz. Peygamber'e muhataplarının zihin ve davranış şemasını çizerek onlara nasıl cevap vermesi gerektiğini, Allah Teâlâ tek yaratıcı, kendisinin son peygamber olduğunu gösteren delilleri nasıl aktaracağını öğreten bir kitaptır. Kur'an, kıssaları ve peygamberleri öğrenmek için en sahîh tarih kaynağıdır. Kur'an'ın kıssa üslubu, teferruata yer vermeyen ve verilmek istenen mesajı empati yaptırarak muhataplarına ileten bir üsluptur. Kur'an bu üslubu ile Hz. Muhammed'e sabır, sebat, istikamet ve moral melekelerini kazandırmıştır.

Araştırmada yer alan konu başlıklarının temeli, tefsirler ve Kur'an'da açıkça belirtilen kavram ve kelimeler yoluyla elde edilmiş olup araştırma konusuna bu kapsamda

odaklanılmıştır. Hz. Peygamber dönemi için en önemli kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Çalışmamızın her aşamasında Kur'an âyetlerine başvurulmuştur. Çalışmada ikinci derece öneme sahip diğer kaynaklar ise hadislerdir. Bu çalışmada Kur'an'da Peygamberimizin Ahlakı konusu kapsamında doküman incelemesi yapılmıştır. Makale, dergi, kitap ve tezler taranarak konuyla ilişkili kaynaklar okunmuş daha sonra veri analizine geçilmiştir. Veri içerik analizi tamamlandıktan sonra elde edilen veriler yorumlanarak çalışma içerisinde kullanılmıştır. Allah'ı Teâlâ, İslamiyet'in son din olduğunu ve Kur'an-ı Kerim'de "Üzerine muhakkak ağır bir söz bırakacağız." buyurarak bu emanetin son peygamberi Hz. Muhammed olarak müjdelemiştir.

Araştırma kapsamında literatür taraması gerçekleştirilmiş olup pek çok tez ve makale incelenmiştir. Bu tez ve makalelere bakıldığında Hz. Muhammed'in pek çok özelliği ve peygamberliği farklı başlıklarda incelenmiştir. Bu çalışmalar;

Hz. Muhammed'in peygamberliğini öven ünlü kitaplardan biri Celâleddin es-Suyûtî'nin *el-Hasâis'ül Kübrâ* adlı eseridir. Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı'nın "*Kur'an'da Hz. Peygamber*" kitabında Kur'an'da Hz. Muhammed'in hayatına yer vermiştir. Prof. Dr. Muhittin Akgül "*Kur'an'da Hz. Muhammed'in Özellikleri*" adlı tez çalışması ile konumuza benzer çalışmalardan birine imza atmıştır. Salih Yanıkkaya'nın "*Kur'an Çerçevesinde Peygamberlik ve Hz. Peygamber*" ve Yusuf Esen'in "*İzzet Derveze'nin Sîretu'r-Resul'üne göre Kur'an'da Hz. Muhammed*" çalışmaları yüksek lisans alanında yapılan çalışmalardandır (Çağılıcı, 2015, s.3). Çalışmamızın ana kaynakları tez, makale, kitap örnekleri ile hadis kitapları ve Kur'an'ı Kerim'den elde edilmiştir. Bu çalışmalardan çalışmamızın farklı kısmı konu alanıdır denilebilir. Konu alanına bakıldığında diğer çalışmalar farklı konu başlıkları ile peygamberimizin hayatını işlemekte iken bizim çalışmamızda Hz. Peygamber'in tüm yaşantısından başlanarak çalışmamız oluşturulmuş ve ahlak anlayışına tüm bu süreçler ile birlikte odaklanılarak ulaşılmıştır. Çalışmamız Kur'an'da Hz. Muhammed'in ahlakı başlığı altında Hz. Peygamber'in tüm yaşantısını ayrıntılı şekilde ele almıştır. Bu da diğer çalışmalardan ayıran bir özellik olarak belirtilebilir. Tezimizin dayandığı temel özelliklerle Kur'an'ı Kerim olmuştur.

Bu coğrafyadaki insanlarca az bilinen ya da yanlış bilinen durumlar düzeltilmelidir. Bu amaçlarla Kur'an'da peygamberimizin ahlakı başlığı altında Hz. Muhammed'in hayatı tüm yönleriyle ele alınmıştır. Tarihsel kronoloji de dikkate alınarak Hz. Muhammed'in vahiy öncesi hayatına dair doğrudan ve dolaylı olarak ayetlerde tespit edilebilen bilgilere yer

vermek önemlidir. Çalışmamızda da Kur'an'da peygamberimizin ahlakını gösteren ayetler ile peygamberimizin yaşamına dair incelenen başlıklar bulunmaktadır.

Hiz. Muhammed'in yaşamından vefatına kadar onun hayatı ile ilgili pek çok konu kaynaklara girmiştir. Geçmişte yaşamış din kurucuları veya peygamberler hakkında da bilgiler almak önemlidir. Bu rivayetlerin daha iyi anlaşılması için Hiz. Muhammed'in hayatını tüm yönleriyle bilmek faydalı olacaktır. Hiz. Muhammed'in hayatını anlama çabası hep var olmuştur. Hiz. Muhammed'i tanımak, onun tutumunu bilmek; hayatını öğrenmek Kur'an'ı anlama yolunda da insanlığa ışık tutacaktır. Bu amaçlar Hiz. Muhammed'i anlama, tanıma, sosyal, kültürel ve geleneksel yapıyı bilme konularında o dönemleri ele almak önemli bir rol oynayacaktır.

5.3. Öneriler

Kur'an ve ilimleri ile ilgili araştırma yapanlar için önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler maddeler halinde aşağıda bulunmaktadır.

- Kuran'a bağlı ilmi araştırmalarda objektif tefsir araştırmaları yapılmalıdır.
- Tefsir ilmi talebelerinin Allah'ın kitabını ayrıntılı bir şekilde öğrenmesi gerekmektedir.
- İslam ümmetinin tüm kötülöklere karşı Resûlullah'ı örnek almalıdır.
- Hiz. Peygamberin güzel ahlakı, tabiatı örnek alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Ahatlı, E. (1999). *Muhaddislere Göre Peygamberlik Delilleri (Delailü 'N-Nübüvve)* Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî elMervezî. el-‘İlel ve ma‘rifetü’r-ricâl. thk. Vasiyyullâh b. Muhammed Abbâs. 3 Cilt. Riyad: Dâru’l-Hânî, 1422. Müsned. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421.

Akış, H.E. (2020). Hz. Muhammed’in ibadet hayatının tarihi açıdan tespit ve değerlendirilmesi. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Akyüz, H. (2014). Çevre dostu bir peygamber: Hz. Muhammed. *Uluslararası Türk Dili, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi Cilt 9/2, s. 107-126.*

Attallah, A. F. (2022). *Hız. Muhammed’in kur’ân-ı kerîm’de tezkiyesi (kavramsal bir çalışma)* Doktora tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Ayar, K. (2007). Hz. Muhammed’in Çocuklarıyla İlişkileri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 7(1), 81-124.*

Aydın, M.Z. (2006). “Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.s)”, Somuncu Baba, Malatya Nisan 2006, sayı:66, s. 8-12.

Aytürk, N. (2021). *Hız. MUHAMMED’İN DEVLET BAŞKANLIĞI VE LİDERLİĞİ.* Astana Yayınları.

Bedir, L. (2018). Genç Neslin Camilere Alışmasında/Alışmamasında Üslubun (Lisân-ı Hâl ve Lisân-ı Kâl’in) Etkisi. *Uluslararası Cami Sempozyumu, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, (2), 655-667.*

Bedir, L. (2019). Denî Bir Toplumdan Medenî Bir Topluma ‘Asr-ı Saadet’. *İslam ve Yorum III Din Bilim ve Medeniyet (Prof. Dr. Fuat Sezgin Anısına). ed. Fikret Karaman. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi.*

Bilgiz, M. (2013). “KUR’AN’DA NÜBÜVVET (PEYGAMBERLİK)”. *Diyanet İlmî Dergi, 49 / 1, 23-46.*

Bozkurt, N. (2002). Hz. Muhammed’in biyografisi üzerine. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 160-167.*

Boyacıoğlu, R. (2001). Hz. Muhammed'in vahiy öncesi dönemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 5-22.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahihu'l-Buhârî*, Dâru Sahnun, Tunus 1992.

Cennet, M. Z. (2020). Risâletine Delil Oluşu İtibariyle Kur'an'da Hz. Muhammed'in Nübüvvet Öncesi Hayatına Dair İzdüşümler. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (16), 205-220.

Çağlıcı, O. (2015). Kur'an'da Peygamberimize Verilen Değer. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Diyanet İşleri Başkanlığı, "Kur'an'ı Kerim", Erişim: 19 Ocak 2024, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>.

Ebû Davud, Suleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, Sunen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eşas b. İshâk el-Ezdî. Sünenü Ebî Dâvûd. thk. Şuayb el-Arnaût. Dâru'r-Risâleti'l- Âlemiyye 2009.

Emre, M. (2014). Büyük İslam Kadınları ve Hanım Sahabeler, (İstanbul: Çelik Yayınları, 2014), 28.

Erkan, A. (1973). Hz. Muhammed'in Yaşayışı. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 3(31), 14-18.

Erjan, K. (2003). İmam-ı Maturidi'de peygamberlik. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Er-Razi, F. (1993). Mefatihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir). *Tahrân, ty*.

Esen, Y. (2013). *İzzet Dervezenin Siretur Resulüne göre Kuranda Hz. Muhammed (sav)*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Eser, M. (2019). *Risalet öncesi Hz. Muhammed'in hayatına etki eden bazı kadınlar*. Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Gündoğar, H. (1998). Kur'an'da Hz. Muhammed'in özellikleri. Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Güzel, A. (2012). Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le evliliği, çocukları ve aile hayatı üzerine bir değerlendirme. *İSTEM*, (19), 57-100.

Geçioğlu, A. R. (2016). Hac ibadetine psikolojik bir yaklaşım. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 16(1), 219-243.

Hocaoğlu, Ö. (2018). Mitler Gerçeklere Karşı: Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Yaşamındaki Olaylar. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 231-267.

Hişam, İ. I. (1971). Hz. Muhammed'in hayatı (es-Siret'ün-Nebeviyye).

İkiz, A. (2017). *Hz. Muhammed'in son günleri ve bu dönemdeki olayların tarihi yansımaları*. Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

İnci, S. (2018). İslam Ve Yahudi Geleneğinde Peygamberler ve Peygamberlik. *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) , 146-176.

İsfehâni, R. el-Mufredât, thk. Muhammed Seyyid Geylâni, Beyrut: Darü'l-Ma'rife, ts.

Kabakçılı, O. (2021). Mescide Girerken Güzel Giyinilmesini Emreden Âyetin Tarihselliği ve Evrenselliği Meselesi. *Kilitbahir*, (19), 95-107.

Kapar, M.A. (2016). Hz. Muhammed'e gelen heyetler ve bu heyetlerle münasebetler. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Karadaş, C. (2003). İsbât-ı Nübüvvet ve Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygambeliği Adlı Eser Üzerine. *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 1 (1) , 149-165.

Karadaş, C. (2010). "Tasavvufta Peygamberlik Tasavvuru". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19 / 1, 25-42.

Karaman, H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2020). *Kuran Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir-2*. Diyanet İşleri Başkanlığı.

Kaya, R. (2018). Kur'an-ı Kerim'de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 20-56.

Kasar, V. (2012).Kur'an'da Hz. Muhammed'in (asm) Risaletinin Delilleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27(27), 93-132.

Kesler, G. Son Elçi, 20. Baskı, (İstanbul: Çıra Yayınları, 2014), 38.

Kırıcı, E.H. (2019). Hz. Muhammed'in ikili ilişkileri. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kurban, M. (2021). Kur'an'ı Kerim bağlamında Hz. Muhammed'in eğitim süreci. Yüksek lisans tezi, Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr (671/1273), elCâmi' li-ahkâmi'l-Kur'an, (Thk. Ahmed el-Berdûnî, İbrahim Atfeş, Dâru'lKütübî'l-Mısıryye, Kahire 1964.

Kurtubî, E. A. M. (1964). el-Cami'li Ahkami'l-Kur'an. *Buruç Yayınları*.

Korkulu, E.S. (2019). Hz. Muhammed'in adları ve ünvanları: Risale-i nur örneği. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Köse, F. B. (2021). III. Ulusal genç akademisyenler sempozyumu Mevlid'ün-Nebi. (D. D. Köse, Dü.) Kahramanmaraş: KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi SAMER Yayınları.

Küçük, M. A. (2013). Din-turizm ilişkisi çerçevesinde Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslamiyette hac uygulamasına genel bakış. *Dini Araştırmalar*, 16(42 (17-06-2013)), 101-128.

Muhammed Fuâd Abdülbâkî, el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'lKur'ân (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2001), "svm", 512.

Mutçalı, S. (2012). Türkçe-Arapça Sözlük. *İstanbul: Dağarcık Yayınları*.

Özdoğan, Ö. (2004). İnsan Peygamber İlişkisi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7(s 19), 57-71.

Öztürk, H., ve Kızılabdullah, Ş. (2021). Geçmişte yaşamış din kurucusu veya peygamberler ile ilgili rivayetlerin Hz. Muhammed'in hayat hikâyesine etkisi: doğum olayları örneği. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), 377-391.

Pazarlı, O. (1972). *İslamda Ahlak*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972.

Sancaklı, S. (2003). Hz. Peygamber ve insan hakları. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3), 23-51.

Sakça, S. (2020). *Hız. Muhammed (SAV)in çocuk eğitimine verdiği önem*. Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Sarice, N. (2020). Din Eğitimi Açısından Hac İbadeti. *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 4(2), 497-522.

Sis, F. H. (2007). Son Peygamber Hz. Muhammed (Hayatı, Şahsiyeti, İslam Dini ve Kültüründeki Yeri). *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 7(2), 213-218.

Şahin, N. (2006). *Peygamberlik ve İsmet sıfatı*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Şimşek, M. (2019). Peygamberlik Nurunun Hz. Muhammed'e İntikali. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 137-148.

Taberî, Muhammed b. İbn Cerir, Camiu'l-Beyan A'n Te'vili Ayi'l-Kur'an, Daru'l-İhya, Beyrut, try.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân, Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Kahire: Dâruhicra, 2001.

Taberânî, Ebu'l-Kasım Suleyman b. Ahmed b. Eyyûb, el-Mu'cemu'l-Evsat, thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrir, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1405/1985.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, Sunen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Toprak, İ. (2021). Hz. Muhammed'in Nübüvvetine Delil Olan İnsanî Özellikler. *Kader*, 19(1), 424-426.

Turan, A. (2020). *Hz. Muhammed'i diğer peygamberlerden ayıran özellikleri*. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Türkoğlu, A. (2007). *Kuran-ı Kerime göre Hz. Muhammede itaat*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Yazır, E. M. H. (2007). *Hak Dini Kur'an Dili-10*. Azim Dağıtım.

Yıldız, A. (2004). Kur'an'da Hz. Muhammed'e verilen isimler. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.